Johannes Lilienskiolds Reisejournal. 1668—1670. I Deel.

Johannes Lilienskiolds Reisejournal

1668 – 1670

1 Deel

Bergen – Rom

Christiania 1916 · Jacob Dybwads Forlag

Johannes Lilienskiolds
Reisejournal
1668–1670

Johannes Lilienskiolds
Reisejournal
1668–1670

Manuskriptet nedskrevet af

Lüdovicüs Paüs
P. W. et Præp: Finm:

I

Reisen fra Bergen til Rom

Christiania 1916 · Jacob Dybwads Forlag

Det Mallingske Bogtrykkeri

FORORD

J o h a n n e s L i l i e n s k i o l d s r e i s e j o u r n a l *er et stort, vakkert utstyrt manuskript tilhørende Bergens Museums Bibliotek. Det er skrevet i aarene 1694—95 av daværende sogneprest til Vadsø, den som finnemissionær høit anseede, Ludvig Paus og indeholder en i dagboksform holdt beskrivelse av en reise, som den senere amtmand i Finmarken Hans (Johannes) Hansen Schmidt, adlet Lilienskiold, i sine studenterdage foretok, sammen med bl. a. sin yngre bror Jonas, fra Bergen over Kristiania til Tyskland og Italien. Det Bergenske manuskript, som ganske utvilsomt er en renskrift efter en nu tapt original, er særdeles omhyggelig utført og forsynt med en mængde, oftest farvelagte, tegninger av merkelige steder og underlige ting som de reisende har set.*

H a n s H a n s e n S c h m i d t var født ca. 1650, antagelig i Bergen, av forældrene, borgermester i Bergen, Hans Hansen Schmidt og hustru Margrethe Jonasdatter. 10. mars 1668 blev han, som reisejournalen viser, indskrevet som student ved Kjøben-

havns Universitet. (Av Kbh.'s Universitets matrikkel sees, at de to brødre Johannes Johannis Schmidt og Jonas Johannis Schmidt begge blev immatrikulert nævnte datum.) 1668—70 foretok han den reise paa hvilken journalen blev holdt. Efter hjemkomsten blev han sekretær hos den danske gesandt i Stockholm Christopher Lindenov, 1673 vicelagmand, senere lagmand i Bergens og Gulatings lagdømme. 26. mai 1676 blev han sammen med sin far optat i adelstanden under navnet Lilienskiold; adelsbrevet medtar uttrykkelig hans hustru Maria Lem, datter av lector theol. Peder Nielsen Lem og Abel Ludvigsdatter Munthe. 1684 blev han amtmand i Finmarken, 1687 kancelliraad, men fjernedes ca. 1700 fra amtmandsembedet «ved Eftermandens Had og Avind», hvorefter han drog til Kjøbenhavn. 1702 blev han utnævnt til amtmand i Romsdals amt, men døde alt 12. januar 1703 under opholdet i Kjøbenhavn.

Som amtmand i Finmarken forfattet han en stor beskrivelse av sit amt, «Speculum boreale», hvori han meget indgaaende har behandlet Finmarkens topografi, klima, befolkning, dyre- og planteliv, næringsveie, økonomiske tilstand osv. Ogsaa det foreligger kun i en renskrift utført av sogneprest Ludvig Paus, og de to svære foliobind, hvorav det bestaar, er baade hvad indhold og utstyr angaar av en ganske usedvanlig interesse og værdi.

Ludvig Paus var født 23. august 1652 i Bergen av forældrene, raadmand Christen Hansen Paus og hustru Elisabeth Ludvigsdatter Munthe. Han var saaledes fætter av Johannes Lilienskiolds hustru.

Blev student i Kjøbenhavn 1671, kapellan i Vadsø 1682, derefter vicepastor i Vardø, tok magistergraden 1692, senere sogneprest til Vadsø og provst over Finmarken. Død 27. april 1707.

Ideen til utgivelsen av den Lilienskioldske reisejournal er utgaat fra godseier Chr. Paus, som ogsaa har ladet manuskriptet kopiere i farver.

Manuskriptets eiendommelige ortografi og tegnsætning er strengt overholdt, likesom intet forsøk er gjort paa at utfylde de ofte manglende navn paa steder og personer eller de manglende tal ved mileangivelser. Av tegningene er bare medtat et utvalg; henvisninger til illustrationer som ikke findes skyldes manuskriptet, hvor det samme er tilfælde.

Tilslut en hjertelig tak til Bergens Museums Bibliotek for velvillig utlaan av manuskriptet.

Kristiania, 4. December 1915.

Chr. Sommerfelt.

Anno

.: 1 6 6 8 :.

D: 27 Januarij, angich reisen fra Bergen kom till Alfvestrømmen 2 Mile.

D: 28 Jan: ad Chilstrømmen 2 Mile.

D: 29 Jan: videre offver *Fensfiorden* till *Nyhammer* 2 Mile, derfra ind ad *Sognefiorden* til *Rutle* 1 Mil, der vi for Storm maatte ligge stille indtill

D: 2 Febr: offver *Risnefiorden* till *Akre* Mile hvor vi oc formedelst contrari Vind maatte ligge stille den dag uden videre fortgang.

D: 3 Febr: forbi Orchnevig oc *Vig* sampt Lechanger Kircke till *Amle* 4 Mil, oc om Natten videre fort til Lerdalsøren.

D: 4 Febr: opoffver dalen langs Elfuen, hvor vi saa 2de steene offven i fieldet kaldis Jutla, om hvilche fabuleris, at S: Ole ved sin forbireise aff visse trold skulle haffve forandret udi steen. Ved Gallerne, som er en meget besværlig og stened vey visis oc it Kiendetegen udi en steen aff en hæstefood, som skulle vere effter fabelen af S: Olis hæst som sig derved støtte. Disligest passerede vi Skindhellen; huor adskillige smaa kors ved veyen seis, kaldis Ildhellen,

1 — Johannes Lilienskiold.

eng passage i berget mellem store steene, Kaluren oc S: Olai Warp oc S: Olai kilde som nu kaldis Rimskilde, som aldrig tilfryser, oc sigis hand her at haffve vandet sin hæst, oc endelig till *Kirchevold* udi *Borgundsdalen*, der mand seer en artelig Trækirche efter gammell vis med atskillige Taarne udziredt S: Andreæ kaldet huor inde staar it stort udstopped Rensdyr som bleff skiødt under prædiken, da det som en veyviser marcherede frem for de andre dyretropper, siden offver Borgundsvandet til *Berje* 4 Mil fra Lerdal.

D: 5 Febr: dalen videre op indtill vi komme under fieldet til *Maristufuen* birckeskoffved vey. her var vi ræt under fieldet.

D: 6 Febr: komme vi offver det bare snefield, som nu *Fille Field,* huor Veyen med stenger anvisis. Til offverkomsten betiener mand sig enten aff schie eller trouver for fodgiengerne, eller mand lader sig med folck udi visse kielcher effterdrage, som fra bygden medtagis. Mit paa fieldet skillis Bergenhuus-lehn fra *Aggershuus-Stift* oc kommer mand ned udi Wallers. Ved Nystuen er mand kommen offver fieldet, oc der gaar dalen ad S: Thomæ-kirche hvor udi om høyst sommer tid ickun engang prædichis. denne Kirche regaleris offte af den forbireisende for devotions skyld. Der ligger udi samme dall endnu atskillige Jern-gruber som udi gammel tid haffver væren i brug, mens nu ophører. Med kielcherne lader mand sig fra Nystuen neddrage til *Scofstad* bircheskoffved vey oc er den første gaard i Wallers, under fieldet.

Mile

Christiania er en smuch By med deels grundmurede Huuser og reale gader. Slottet kaldet Aggershuus ligger ved vandet, der inde er temmelig smuche appartements. der gaar en stoer løngang til slottet. Lige offver paa anden side vandet er biscopens Residenze ved den gamle ruinerede Opslo, deraff kirchens gamle muurer igjenstaar, paa samme side ligger oc Hospitalet. Her møntis oc penge som den eneste sted dertill beskichet udi Norge. Negotien driffves mest ved bord oc tiere.

D: 15 Febr: udi slæde offver Bozen till *Furnæs* 2 Mil. derfra 1 Mil till *Volleby*. siden udi it granskoffved land till *Norby* 1 Mil

D: 16 Febr: giennem den lille By *Mos* huor en temmelig trafiqve haffvis med bord oc anden trælast efterdi Elffven som byen igiennemløber giffver god leilighed til saugebruug. oc saa til *Dillingen* 1½ Mil. Siden offver Haraldsmyren som er kundbar noch aff de Svendskis nederlag 5 4ding til *Luneby*. siden til Tune 1½ Mil. Prandij. Efter maaltidet forbi den gamble by Sarpsborg som aff de Svendske lagdis i aske till *Gusløn* 1½ Mil. siden offver Visteflo vand 1 Mil till *Viste*. saa til Fosby 1 Mil

D: 17 Febr: till *Husdal* 4 Mil. oc saa til Vig huor næst begynder 5 4dinger

Bahuuslehn.

D: 18 Febr: offver hærd land 1 Mil 3 4dinger till Huy

D: 19 Febr: forbi *Blomsholms*-hærregaard till *Qvisterombro*, huor en strid elff rinder 1½ Mil, derfra till *Herrestad* effter at vi haffde passerit Odewalds-skoffven 5 4dinger. paa denne vey passerer

mand en lille by Oddevald som ej er aff stoer anseende, de Svendske haffde betaget byen dets privilegier at negotien allene udi Marstrand skulle driffvis. Den afftenen till *Groheed* 3 4dinger

D: 20 Febr: komme vi til slottet *Bahuus* som stærck er fortificerit paa en omflødt Øe udi Ellfven. Byen som ligger bent offver, kaldis Kong El vaer ej aff sønderlig stoer begreeb. Derfra samme dag til vands forbi Hospitalet till den vel funderede by udi *Wester Gylland* udi Sverrig ved 1 Mil, 1 4ding

Gottenborg, er en meget folchrig oc vel fortificerit by med graffver, som alt løber staden igiennem zired med mange steenvoninger. Des negotie bestaar udi iern, kobber oc andet som nedføris fra Sverrig oc igien til fremmede pladser forhandlis.

D: 21 Febr: ved vogn ad *Kongsbach* 2 Mile paa veyen stood Windsaug som dreff 9 sauger. Ellers er staden uden nogen beskærmelse oc liden. haffver sin visse øffrighed. Udi hosløbende Elff tagis Aborrer, Giedder oc dislige fiske. Indbyggerne søger meget deris næring aff jorden oc fæe.

D: 24 Febr: kom til Torp 1 Mil, siden til Raglund 1 Mil. dereffter offver et færestæd før vi kom til den by Warberg udi Halland 1½ Mil.

Warberg, som nylig aff ildebrand vaar opgangen. Slottet er aff steen opført med 3dobbelte muure oc derhos forsynet med Vandgraffver imod byen, der muurene ved anden side aff haffvet bespyllis. Bevaris aff en temmelig stærck guarnison. Den er bygt aff Christiano 4to 1600.

D: 25 Febr: udi sandet vey 3 Mil til den lille

by *Falchenberg*, som nærer sig aff den Lax, som her fangis udi den store forbiløbende flood, hvis fiskerie nu mere bortforpagtis.

D: 26 Febr: effter slæt land 4 Mile til den stad *Halmstad* som meget næt oc vell er fortificerit med Jordvolder oc vaade graffver, huor de Svendske underholde en Commendant med behørig guarnison. Aff indenlands fartøy falder hid en temmelig seiglads. Uden byen løber en Elff der graffvene ved porten falder i haffvet.

Siden 3 Mile til Laholm som i sig selff ej er saa considerabel som aff sit stærcke slot der omringis aff den store oc stride Laxe Elf. Her udenfor visis den stæd, huor Kong Albert aff Sverrig bleff tagen til fange.

D: 27 Febr: til den lille by *Engelholm* hvis vesen fantis ej af sønderlig verd, mens berømt aff sin gode Lax her fangis. Mand passerer denne vey den slemme backe Halands aas, huor æg- oc bøgeskoffve findis. 3 Mil. derfra till Røningen, huor verten vaar en jøde 2 Mile.

D: 28 Febr: effter slæt vey oc forbi een stoor dyrehaffve til Mil Helsingborg.

Helsingborg, ligger bygget ved stranden under bierg eller oc en bache, huor det gamle slot er beliggendis.

Derfra til baads offver sundet 1 Mil till

Helsingør med det vitberømte oc herlige slot som ligger paa en odde aff landet mod søen oc kaldis Croneborg. Kirchetaarnet pryder iligemaade byen som ellers er saa mediocre bygt. Stadshaugen kand oc vere værd at see.

Derfra til lands igiennem Seland til Runstekrog som ligger halffveys mellem Helsingør oc Kiøbenhafn. Siden udi it smugt oc meget skoffvet land till den kongelig Residenzstad

Kiøbenhafn hvis prægtighed till Haffver, fortifications regularitet oc styrcke, bygningers admirable structur oc zirlighed, Commerciens fortgang, god Politie saavel udi geislig som verslig forrætninger, med billighed kand berømmis. At den første Løcke ved ungdommens møye oc studeringer efftertragtet mig kunde vederfaris, saa haffver ieg straxens ved min ankomst til Kiøbenhafn befalet den høyeste Gud sagen og endelig effter venners Raad anmældet mig hos Decanum Dt. Erasmum Bartholinum, som effter Accademiets brugelig maade gaff stil, oc perfectionen udi lærdommen selff offverhørte oc endelig effter des approbation vercket fuldbyrdede d. 10 Ejusdem Martij med den sædvanlige Ceremoni, huoreffter aff Rectore D. Mathia Fossio inscriptionen skeede. Vi toge oc udi opsyn hvis notable som medlertid kunde forekomme, saasom det runde Taarn at besee, item Fridrichsthal ved kongens haffve aff C4to opbygt in anno 1602. Udi hvis første gemack mand fornemmer 2 huller udi muuren mod hinanden svarende, saa at naar mand sagtelig taler ved det ene, høris ordene lydelig aff det andet. Paa gulffvet stood it instrument med hvilket mand med en hand kunde løffte broen op ved slottet.

Der visis oc C4 Klæder med blood besprængt, som hand haffde paa sig udi Søslagtningen da hand bleff qvæst; som vaar hans Skiorte, blodige nathue oc Kiole.

Et skiønt Marmorbord item en kunstig dreffven Kobberløfue.

Det Marmlerede-Cammer med sin hærlige skorsteen.

Det Chineiske-Cammer med historier og alle slags figurer indlagt med ametister, Crist. rub. perler. Der sees oc it Steenbord med steene indlagt alla Italiana.

Den store sal fuld aff rareste skilderier ɔ: aff Kong Dan, Kongens 4 Søstre til Heidelberg, Wittenberg, Engeland oc Holstein item Kongens Ambassadeur som i Muscou bleff forgiffven, saa oc hænger derinde 2de Lysecroner aff sølff.

Kongens Badstue med bly indvendig omdegt, oc meriterer Ryst Camrit noch at seeis. Paa spisesalen seis atskillige Damers oc tyrckiske Kayserers skilderier. Neden udi haffven staar en Lind med en vandkunst uden om, mens øffverst i Linden seis it Lysthuus. Aff den undre vandkunst kan de som offven er gandske udblødis med vand. Foruden pomeranz huuset visis endoc it andet Lysthuus med en løngang under, der offte musique holdis. Foruden Kunstkammerit seis endoc udi Anatomiet schelaton af Mand oc Kvinde, it pindsvin, den Capun med den store leffver. En maar, suane, gaas oc Abe med videre.

Paa Bibliotechet er at see

1. Den runde Bogstol, paa hvilchen naar noget henleggis bliffver det altid ligedan beliggendis, altskiøn den omvændis.
2. Store Kiempebeen oc Tænder fundne ved Croneborg.
3. En skreffven Bibel paa smaa ufødde Lammeschind.

4. Chinæisk-bog skreffven paa silche-papir.
5. En Tyrchiske Alcoran.
6. Den første Bibel Lutherus lood udgaa paa pergament fuld aff Kobberstycker, oc med sølff beslagen.
7. En Islandsk Bibel, udi rødt fløyell indbunden, som de Hamborger hid haffve foræret.
8. En Finsk-Bibel, item en anden Rydsk bog, med meere mærchværdige skriffter.

Det Walkendorpiske Collegium til 16 student: underhold giffvet 1595. Tyhuuset med den ny hafn fuldfærdiget 1604. 1609 bleff Vor Frue spir opsat, som er i Taarnet 100 S: alen høy foruden Jern stangen 14. tægt med kobber ved 96 Ctt. 1618 bleff Christianshafn opbygt som aff sær øffrighed dirigeris atskillt fra Kiøb: Magistrat.

D: 21 Martij om aftenen silde, efterat vi haffde bekommet Hans Kongl: May$^{ts.}$ salig høyloffligst ihukommelse Kong Friderici 3^{ii} allernaadigste Recommendation till alle udlændiske Potentater, Fyrster oc Herrer, reiste vi med den Hamborger-post fra Kiøbenhafn udi følge aff voris Hoffmæster Niclas Stub, | nu meere Kongl: Assistenz Raad udi Norge, | oc kom effter it smucht slæt land 4 Mile til den stæd udi Seland, kaldis

Roskild, kaldet saaledis udaff Kong Roe som den lod opbygge. Udi Kirchen haffver Kongerne aff Danmarch oc Norge deris kostelige Monumenter oc begraffvelses stæder. Foruden kirchens kunstige, som antichiske structur er der at see det store Altar it offver det andet staaendis. Altertaflen paa det ene indeholder passionens historier, bliffver dog ej

uden ved hver høytidsdag oplugt. Udi det inderste choor mit paa gulffvet hviler

Dronning Margaretha under it schiønt huidt Marmor-Monument.

D: 22 Martij: kiørde vi efter god Vey fort 4 Mile till en anden liden by aff naffn

Ringsted, denom: af Kong Ring. Udi den store kirche som haffver 2de altere seer mand foruden atskilligt merchværdigt effterskreffne begraffvelser, saasom først

1. Kong *Berje* udaf Sverrig som bleff forjaget, da hand suultet sin broder ihiell.
2. Udi een anden tomba hviler Kong *Eric* Berjis søn.
3. Oppe udi muren paa venstre haanden udi chorit ligger en anden Konge ved naffn *Eric,* hvis kiste mand kiendte igiennem et lidet hull.
4. Kong *Waldemar 1.,* oc hans søn Kong *Christopher* hviler paa gulffvet.
5. Kong *Waldem: 2.,* som gaff den judske loug oc derfor paa hans ligsteen titulerit Legislator Danorum døde 1242. hviler mellem begge sine Dronninger, som vaar Dronning *Danner* som vaar meget deilig oc Moder till Kong Wald. 3de Som den anden dronning kaldet *Bengier* alias Berengara aff det huus Franchrig om hvilchen mand fordum saa qvædet scham faa hun Bengier, Herre Gud være med Kongen.
6. Kong *Waldemar 3.* saa oc
7. Kong *Knud den Hellige.*
8. Dronning *Rigitz* af Sverrig Kong Waldemari 2di søster.

Effter middagen derfra igien, forbi *Soer* som ligger udi een grøn skoff oc lund och ved een fersk søe. Stæden udi lang tiid berømbt aff sit herlige Accademi, derfra 4 Mile til

Slavelse med Slottet Anderskoug som ligger noget fra byen situerit oc udi en 4kandtet bygt med it Tarn paa hvert hiørne. Der holdtis det kongelige støtterie. Byen er ellers smuch bygget och haffver een kiøn Kirche.

D: 23 Martij: efter ligedannig Vey til den by ved Beltet kaldet Corsør 2 Mile.

Corsør, som er mæst udaf Træ opbygget, oc driffver sin næring udaff atskillig slags Kornvarer, och dislige handtering.

Her embarqverede vi offver Beltet med it stærck veyr oc sneekaffve, oc effter at vi haffde passerit den Ø Spro, som ligger der mit udi landede vi omsider paa den Ø *Fyen* hos den By oc fæstning ved 4 Mile

Nyborg, som icke er ilde fortificerit, haffvendis derhos it smucht slot huorpaa een Commendant altid residerer. Raadhuuset er aff smuch structur. Disligeste er her it vell kyndigt Toldstæd saavell for ind som udlændiske.

Efter maaltid derfra igien, forbi en liden Høy huor den Polske Oberst begierte at begraffvis udi som oc skeede da hand udi slagtningen omkom oc udi it deiligt land 4 Mil till den By

Odense som er Hofuedstaden paa samme Øe med een kiøn situation udi een frugtbar egen oc

aff temmelig begreeb. her rinder den flod Assum forbi som bespiser stædets indvonere rigeligst. Den haffver it Gymnasium oc 4 Kircher.

Derfra til lands til den By

Assens, som ligger yderst paa Fyen mod fastelandet till, der vi holt natteleye.

D: 24 Martij: embarqverede vi igien offver haffvet som holt indtill vi komme till færrestædet der som een deel aff

Dansche-Holsteen

begynder. Derfra effter 2 Mile-veys udi it smucht land til den By

Haderslef, en smuch oc velbebygt By af en deilig situation saavel ved det færske som salte vand. Udi det færske fanger mand een stor deel Horcher oc anden færsk fiskeslag. Omkring byen seeis mange Hauger til plaisance. Det gamle slottis ruiner seer mand paa it næs imod søen, ellers er landet heromkring meget sandet. Paa torffvet seer mand springende Vandposter. Ellers haffver byen ickun en Kirche som ved 6 Præster betienis. Den dragt som følger qvindekiønet falder sær.

Derfra udi et got land 7 Mile til den velbebygde stad Flensborg. Mens er at mærcke at omtrændt ii Miil fra Haderslefuen begynder en deel aff det

Fyrstelig-Holstein.

Oc er landet paa mange stæder med paaler affdeelt at jagten dis bedre kand distingveris, ved hvers grund. Landet er deiligt dog skoffvet.

Flensborg en meget velbebygt By ved siøen aff muurede voninger, haffvendis udi besønderlighed een

real gade med offverflødige vandposter udziredt. Udi byen er 4 Kircher. En Borge-Mester administrerer Rætten. Indbyggerne driffver negotien vit.

D: 25 Martij: derfra efter 4 Mile fort udi it smucht land til den Fyrstelig Residenz-stad.

Slesvig, en meget kiøn Stad, der zirlig er bygget. Slottens Gottorps architectur med sine muurede volde og graffver er verd at besee oc ligger noget fra byen separerit. Der løber een Elf forbi oc deroffver gaar een stoer stenbroo, som annecterer byen till slottet. Paa slottet seeis en smuch Rideplads, foruden det fyrstelige Kunstkammer, huor inde seis den store Globus Celestis oc terrestris som kand driffvis om med vands krafft udi 24 timers tid. Som posten ilede med affreisen bleff os ej videre tilstædt at eftersee udi det Fyrstelige Hoff.

Samme dag videre fort til den smuche By *Regenspourg*, som ligger udi en slætte, paa huis fortification mand da stærch arbeidede. Om voldene rinder een stærch rivier, som udenfor byen laag en stor schof oc en temmelig Forstad. Kirchetaarnet er meget høyt aff muursteene opført. 4 Mile. Under Danmarch.

Derfra 3 Mile till en liden bondehytte huor vi samme nat forefant liden accomoditet.

D: 26 Martij: reiste vi videre fort udigiennem it frugtbar land til den by Itzehou 7 Mile.

Itzeho som besiddis mæst aff Smidde oc Tømmermend. Byen vaer nylig ved ild opgangen dog den bleff smuch igien opbygt. Der rinder en Elff forbi, oc begynder mand her med lefuendis gierder,

deris marcher at indluche. Lit herfra laag it slot huor Graff Rantzou da residerede.

Samme dag udi it slæt oc frugtbar Land, | thi er at mærcke det landet mellem Itzeho oc Hamborg er gandske slæt oc med graffver igiennemskaaren fast som Holland | till den naffnkundige handelsstad |: log udi Bremen.

Hamborg, haffuer en herlig prospect oc vell fortificerit med Jordvolder, Cassematter oc dybe vandgraffver. Den flood *Alster* deler den udi den Gamble oc Ny Bye, oc derved driffvis mange Møller udi Byen. Stattelige bygninger seeis her inde med store indgange oc falder det saa udi gennem ved deris huuse og voninger. Dens folchrighed, store negotie er offver mange stæder bekant. *Albis*-flod løber her forbi, ved hvilchen skibene fra søen op hid seiler oc formedelst hvilchen meget Gods fra Tydskland aff nedkommer.

Den regieris ved sin Borgemestere oc Raad med videre. 6 Kircher findis her inde. Udi S: Peders er it smugt sangverch huorpaa alle dage spillis ved 1 Klocheslæt. Samme Kirchis indgang er herlig med statuer udzieredt, item seer mand S: Petri oc Pauli statuer indenfor nogle iernstackitter.

S: Nicolai-Kirche haffver oc it hærligt sang-Werch, som udi almindelighed er hellers skiønne Klocher udi byen, dermed mand ringer ickun en gang till prædichen. Altertaflene findis fast i alle Kircher kostelige oc funterne aff soort, rød oc hvid alabaster. Udi den ny stad udi Dommen seis paa chorveggen effterfølgende inscription, saasom Paff *Benedictus* ligger

der begraffven oc ligger hans statua udi messing stucken mit paa gulffvet paa hans tomba.

> Benedictus Papa qvi de sede Apo
> stolica per violentiam amotus,
> et post cum revocaretur obiit
> Hamburgi A° Domini 1341 qvin-
> to nonas Julii et sepultus est hic.

Mand seer endoc it andet Epitaphium som præsenterer it Esel spillendis paa en sæchepibe, oc derhos en mand udi een hønsekurf som med forundring betragter efterfølgende skrifft.

1. *Ich for, du na, f. n. v. t.*
2. *de Velt heft sich umgekeert, darumme so hebe ich arme Esel pipen geleehrt.*
3. *Nachet bin ich gekomen, hier is mehr gevonnen als vorlohren.*
4. *O min Heer und Gott ves barmhertig mi arme sünder.*

Denne udtydning haffver den ædle Hrr. Lambech forestillet.

Borgerskabet holdte selff vagt udi byen. Jøderne haffver her deris tilhold; mens deris graffstæder uden byen. Underlig omgaais de med deris dødis begraffvelser oc jordefærd, thi de lader dem først en dag begraffven offverligge, mens anden dagen derefter igien opgraffvis; da legger mand it stycke paatteskaar paa hvert den dødis øyne, oc it deraff paa munden med tilspørsell om de ere døde, huorfor de ere, oc huad dem fattis, siden graffvis de

need igien. De Portugiske Jøder haffver nogen Hocuspocus ved deris Ligsteene, oc huor en Rabbi ligger begraffven, der findis 2de udhugne hænder oc steenen er nedlagt udi den stæd at andre Jøder deris Ligsteene staar opreist, disligeste planter de unge Oldertræer offveralt paa deris Kirchegaarde. Udi det ene Hiørne aff Kirchegaarden stood een skrifft med Hebraiske-skrifft for huilchen de nedfalder oc læser. De synger ej for deris Lig som de Portugiske, mens derimod smaamumler. Udi deris synagoger haffver de mæst alle it støcke aff farffved tøy offver hatten hængendis ned paa skuldrene. En Rabbi skiuler ansigtet udi Synagogen oc brugis derinde mangfoldige lamper. Dette folcheslag følger en almindelig stræng lugt. Det hændte sig aff en deris Grafuere obnedis om natten en graf for at bestiele den døde, hvilchet da det bleff oppdaget, fastede alle Jøderne udi byen 3 dage derved saadant at affbeede. Naar deris faste indfalder, saasom paa Hamans dag, da gaar de, om det end vaar udi snee barfødde offver knæene omkring offver sagte steen paa deris Kirchegaard den heele dag fast ud. Deris Qvindfolch er læt at kiende aff deris haar oc deris farfue. slige jøder vaar noch aff udi den by *Altenou*, som vi besaag næst udenfor Hamborg.

Den hambourgske Kirche Ceremonie beroer oc herved, at naar mand communicerer, da fremstiller sig først Mandfolchet ved siden aff chorit op ad en liden dør til alterit medlertid bliffver Qvindfolchet udi chorit stille bestaaendis. Saa gaar en effter anden op till Præsten paa den ene side aff altarit staaendis,

som meddeler hostiam, derfra hand bøyer sig til den anden side aff den der staaende præst at anamme Vinen, siden gaar hand tilbage ud ad en anden dør, medlertid bliffver der stattig musicerit udi Kirchen. Effter alt dette kommer Qvindfolchet som gaar aff Chordørren tilbage igien.

Udi S: Michaelis-Kirche seis en hærlig altertafle. Naar de følger Lig udi Hamborg, da kommer først Doct: Juris saa Medicinæ, dereffter Licentiaterne, effter hvilche Præsterne følger, saa kommer først sørgefolchet oc siden om der er nogle Doctores aff Vennerne til den som begraffvis. Næst dem kommer Borgemester og Raad aff Vennerne. Effter alle følger de med de lange oc de med de stuchede Kapper.

Udi Hamborg er oc it assylum for de skyldbundne, som os bleff berættet.

D: 4 April: reiste vi igien fra Hamborg med baad efter Elfuen, dog vi maatte stage os fort mæst 3 Mile til *Tollenspicher*, som hører under de Hamborger. Mit udi Elfuen ligger die *Nieve Schantz*, som hører det

Luneborgske-land

till 1 Mil fra *Winzen*, ubi Castellum.

D: 5 April: til vogns, forbi *Winbuttel*, som er it Closter 1½ Mile Derfra igiennem it land huor een mangfoldig Kaal voxte, indtil den gamle by, kaldet *Bardewich*, som tilforn haffver voren een Richsstat oc sigis S: Peder udi dets gamble Kirche at haffve prædichet.

Derfra kommer vi till *Landsvehr* en liden By oc siden till *Zippelschantz* 3 Mil fort till *Luneborg*,

en smuch fortificerit By med it Castel paa bachen kaldet Kalchbierg. Alle kirketaarne udi denne by ere skieffve, som oc Raadhuustaarnet, der bliffver holdet oppe ved anchere. Aarsagen till denne forandring imputeris de mange saltgruber under byen at forvolde. Deraff giffvis 54 som hans M[t] aff Danmarch haffver sine visse. Offver disse Salthytter er bestilt visse Salt Junchere till des inspection. Saltet kogis udi Kiedler 5 fingre dyb oc 4 kandtet udaff bly formerede. Der sydis hver time en .

Till hver hytte deriveris een canal fra den store fontaine die Zultze kaldet. En stoor deel folch maa arbeide paa vandet at ophitze fra sin sprung aff jorden. Samme vand er fast saltere end som ordinari lage. Aff vandet giffvis store cleemosiner til de fattige, derudi de kaage deris mad, som ellers till deris fornødenhed opbruge.

Derfra samme dag fort offver Luneborger-Heede som alle tider haffver voret udi Røgte for Røffveri oc Moord. 5 Mile til *Alstad.*

D: 6 April: offver Garleber-Hee som ej mindre vaar farlig end den førige, huor vi oc aff een deell Ryttere bleff attaqverede, som dog frugtesløs maatte affvige, siden forbi *Wieren*, *Simlaw*, *Iveren*, mens loode *Garleben* ligge paa venstre haanden fra os. Wieren haffver it slot oc det Øll som der bryggis kalder mand sultzmand. Mod afftenen komme vi til *Qvarenbech*, som er den første by udi det *Brandenborgische* gebethe.

D: 7 April: forbi det Castel *Brom* udi *Drentinger-Land*, huor Barteberg da commenderede. Mand

holder ellers for at alle bønder udi Drenten ere baade kiøbmænd som oc gode soldattere som de udi seeneste krig nochsom gaff tilkiende. Udi Brandenborg er 4 Marcher, Alt, Neuve Ukern, ɔ: non sono obligati qs: à niente, mens det gaar udentvifll ud paa det Berlinske, Sulpske, Klien. *Samsvege*, ubi arx videtur, item forbi det slot *Wolmerstat* ad sinistram huor mand siger saa mange vinduer at findis som dage udi aaret. samme ligger under Fyrsten aff Hal. Haffver bekommet sit naffn af Friderich Chuurførste udi Saxen hans flugt, effterdi hand her hid tog sit refugium udi lang tid. Derfra till Magdeborg. 6 Mile.

Magdebourg en meget stoer By, som dog udi seeneste feide meget ilde vaar tilreedet. Den fører een Jomfru udi sit vaaben, saasom den deraff endoc bærer sit naffn, saasom den tilforn ej aff nogen haffver voren indtagen. Der visis endnu leffninger aff den sidste Kayserlige beleyring, foruden at der endnu synes meget ødsomt udi byen aff mangell paa folch. Albis rinder meget zirlig igiennem byen, giørendis atskillige insuler, huorpaa smuche hauger er anlagt. Byen ligger under Brandenborg, al dispetto del Duca di Halla et dei Prencipi toutti di Sassonia, che n' era Administratore in vertu della pace de Munster. Fortificationen om byen er god, dog haffver den tørre graffver. den bær oc Roos aff sine gode booglader oc trøcherie. Guarnisonen opfylder byen mæst; Kircherne haffver alle mæst dobbelte taarne med skiæffver bedægte, aarstallet med videre bogstaffver præsenterendis, som mange

anden stæds udi Tydskland endoc er brugeligt. Domkirchen er it skiønt arbeide, huor inde mand seer

1. Nogle aff de *Kar* som bleff fyldte med vand udi Cana Galilea.
2. Det *Bechen* som Pilatus toode hænderne aff, da hand vilde dømme Christum.
3. *Tetzelii* afflats kiste.
4. En altersteen 9 alen lang 4 breed oc 3 finger tyck item een funt aff porphyr.
5. En rund hvid steen huorpaa mand seer, som mand berætter bisp *Udonis blood*, som derpaa bleff rættet.
6. Et kunstig støcke arbeid aff Jern for een Choordør, som mand skulle troe 10 Karle skulle haffve omag nock med at oplucke, dog det ved een eneste skee kand.
7. En skiøn prædichstooll aff Marmor.
8. Et Mariæ-billed aff Marmor som en Paffve skulle haffve bødet saa meget guld for som det veyede.
9. De 5 Klaage oc 5 Daarlige Jomfruers statuer heel kunstig udarbeided saasom leendis oc grædendis, verd noch at beskue. Her seis oc
10. Kayser *Otthonis* mon: oc Capelle, item
11. *Edvardi datters* begrafuelse.

In vestibulo si vis, da holdt hoffvedet noget nær ved muuren da mand stoer vindbruusen skall fornemme. Ellers haffver Kirchen 48 altere oc er Orgel-Verchet it kunstig stycke arbeid med de mend som ved timerne gaar derom.

Udi byen er oc it Chatholisk-Nunne Closter, hvis Pater er een Jesvit. De Augustiners Closter er

mæst forfalden oc haffver *Lutherus* derinde gaaet udi skoole. Hans *studere-Camer* vaar it lidet mørcht stæd, som sigis stood fri udi sidste ildebrand. Her visis oc hans *Seng* aff hvis stolper de reisende tager smaa stycker for ihukommelsens skyld. Hans *Bibliotech* vaar mæst aff møll, tarne oc tarli opædt oc skamferit.

Borgemester Gørichs Kunstkammer vaar værd at see. hand haffde selff practicerit een invention ad probandum vacuum ab aëre spatium.

Omkring byen er landet deiligt. Der seer mand næst ved den deilige skoff som Seiden kramers Busch kaldis der mand sig offte ude med spadseregang diverterer. Der falder it kosteligt smør i dette land som de med soolblomster tilbereder oc farffver. Her fattis ej heller Gott Øl. saasom Serpst ved nogle faa mile herfra affligger, foruden huad hos dennem selff bryggis, Mand bliffver oc for ringe penge vell accomoderit, logerede, al braccio d'oro.

D: 8 April: til vogns igien 3 Mile till *Kalberg*, komme offver den flood *Sala* som rinder heel strid ved vinbiergene, som holdis dog her heel rart. Her komme Fyrstens trompettere at blæse op for os under maaltidet. Effter middagen derfra igien ved 4 Mile till den Bye

Kiøten som er vell bygget oc haffver it smucht slot huorpaa Fyrsten aff Anhalt residerer.

D: 9 April: 4 Mile til *Lansperg* vicus ignobilis derfra mand haffver siunet lige ad Leipzig, siden udi it deiligt slæt land 3 Mile till Leipzig. Summa fra Hamborg

Leipzig, er en meget smuch Stad udi det Land berømt udaff sit stattelige Accademi sit nætte sprog oc fruentimmerets høfflige comportement, unde proverbium natum. Von Leipzig ohne Weib etc: Disligeste kand den noch rosis aff een oc anden god politic oc handtering ved Commerci oc anden kunstrigheds øffvelse. Justitien administreris ved 4 Borgemestere som ved hvert 4^{dings} aar ombyttis oc med hinanden omvexler. Dets fortification findis oc aff consideration oc giør der Trudtzer eller S: Peters Thurm stoer defention for slottet som er bygget udi een △ med Cassematter oc velmuurede graffver, sommestæds fulde med vand som indledis fra Peters-Thor og igiennem smaa canaler, oc ellers med piletræer begroodde. De svendske haffver ej ringe hiulpen till denne fortifications forbedring ved nogle ny funderede bolvercker udaff muursteen opbygte. Commendanten vaar Titel Chuurfyrstens aff Saxen stoore favorit. Paa torffvet seer mand det vel opbygte Raadhuus. Der forhandlis alle slags ædendis Varer oc tiener till een samblingsplads for indbyggerne oc andre fremmede om sommeren. Under Raadhuuset er Burgkelderen huor mange slags drichevarer forhandlis, udi særdelished det naffngiffne Øll Rastrum intitulerit, disligeste Ketterling it slags øll som bryggis ej langt fra Hal, noch Eilenbourger-Øll som her mæst tilreedis oc haffver een vidrig smag fast som Tierelou, oc udfalder alt till Magistratens fordeel huad som her sælgis. Ellers er at mercke, at mand betiener sig her udi Landet, for disbeder at conservere deris Øl, udaff bæg eller Tiere som tønderne indvendig

med besmøris hvilchet siden antændis oc tilluchis, at Røgen oc Dampen dis krafftigere træet kand vedhænge, effter hvilchen forrætning det færske øll straxen paafyldis, mens derpaa følger ringe god smaag. Mand öffver temmelig pragt udi Klædedragten, saasom her altid findis een stoor conflux aff fremmede som meget vell her ved stædet accomoderis. Det gemene Qvindfolch decker deris hoffveder till dis større Zirlighed, med it slags strichverch aff sølff eller guldtraar, koster dog meere end det zirer.

item haffver de it støcke plus hængendis bag nedad ryggen som hæfftis fra den eene arm till den anden, mens till fremmen ej anrecker. Mand bruger oc paa hoffvedet store forede huer, huor det lodne mæst udviser. Naar mand kommer udi en Dammis grace, da offereris Libhaberen een deel aff hendes liberibaand som hand da forpligtits at hæffte ved sin arm eller fast udi kiolen, som her ved stædet er udi megen brug.

Udi Bibliothechet seeis

1. Lutheri billede med it langt skieg. item Bembi oc Ciceronis.
2. Lutheri lig aff Kranicher kunstig maaled, sampt Melanthonis oc en anden Munchis aff samme Mestere.
3. It støcke aff Mariæ schiørt som bestood aff røt silchetøy.
4. Christus paa kaarset med Johanne oc Maria udi een hvid Florentinsk steen ved naturen repræsenterit mens aff Luca von Leiden forbedret.
5. Homeri opera M: S:

6. Alciati oc Tungaris billeder.
7. En liden bibell som en nonne haffver paa latin udskreffven.

Bibliotechet er udi Pauliner Collegio oc tilstædis ingen uden permission at komme derind oc ere bøgerne til stædet som de ligger med jernkiæder anbundne. Udi samme Pauliner Collegio huor alle Doctores creeris oc Orationes holdis seer mand paa Orgelverchet den stoore pibe som Dieffvelen for nogen tid siden haffde indtagen sig till brug, deraff hand offte lood høre alle slags musiqve oc stemmer. Der visis oc en graff kaldis Teufels-Loch, huor atskillige personer ligger begraffne som udi slaget for Leiptzig omkom. Deris legemer dog gandske ufortærede. Ellers hviler udi denne Kirche endoc een svendsk Oberst Manteufel kaldet som endnu er gandske ufortæret.

Tesselius ligger oc her begraffven, paa hvis Ligsteen hand seeis udi sin Munche-habit med pater N. baandet repræsenterit. Ligger oc paa gulffvet begraffven *Lutheri-Søn*. Paa altertafflen er den histori affmaaled om den Munch som udi Rosenthal forgaff Fyrst Didrich oc der bleff greben.

Nicolai Kirche er smuch aff steen opbygget oc forgyldt. S: Thomas Kirche er oc en smuch bygning. her holdis den brug, at alle søndage effter prædicken blæser mand udi Basuner paa den gang ved Raadhuuset, hvilchet oc skeer alle afften mens byens porter tilluckis, da blæsis der aff Taarnet udi Trompeter, oc ringis med Klocherne. Aldrig haffver ieg seet saa mange aff det slags fugle, som Kaaer

kaldis, som her udi Leipzig, hvilche imod den tid om afftenen at portene luckis, komme udi flocketall ad byen sættende sig ned paa Raadhuuset med store skraall oc skrig, Paa andre tage, huor mand dem ej vill haffve, nødis mand at belegge Kiølen med skarpe iernpicqver. Storchen falder oc her udi mængde søgende deris tilhold oc reede paa schaarsteenene oc andre høye stæder udi byen. Aff Duer oc Lærcher fortæris een stoer deel udi staden, Ja oc mangen kostelig Lax som fangis udi Albis-Elff som offven om er mældit. Paa landet opmuntris mand ved den deilige Nattergalsang som oc mangestæds udi byen, huor de underholdis oc giffver een hærlig Nattemusiqve.

Udi Horto Medico findis atskillige rare Gevext oc træer.

Accademiet bleff hid forfløttet fra Prag, Anno C: 1409. Er at mærcke at ingen Student tør med nogen Degen for stædets Rector comparere, saasom en Studiosus tilforn haffde Rect: ombragt. Ved Duelleren maa degenen strax till R. offverleffveris. Naar hand udgaar haffver hand paa hoffvedet en rød fløyels hat udi folder anlagt oc med it rødt fløyelsoffverslag offver armene oc ryggen nedhængendis. For hannem maa Pedellerne da bære it scepter aff sølff, mens de ere selff klædde udi lange røde Kiorteler. De følger oc lig udi samme habit.

Det Leipziger-Raad maa ej med rødt eller grønt Wox forsegle, mens allene med guult, oc det till straff fordi at de udi sidste feide correspondere de med de svendske.

Effter lougen som der falder, arfuer Datter fast meere end sønnen. Oc bliffver een Mand ej mægtig at røre sin hustruis gods uden hendis samtøcke.

Naar nogen Justice skall fyldbyrdis, ringis først 3 gange med Klochen till advarsel. Naar een skall pidskis, bliffver hand byen omført oc slagis aff bødelen effter forseelsens straffs maade. Naar nogen byen forvisis skeer dets execution ved bødelen, som den skyldige med kieppe udjager.

Mercibus augetur ter Lipsia quotannis, sc: Novô annô. 2. Søndagen effter Paaske. 3. Den første søndag effter Michaelistid. Oberbachshof oc Rohthedshof eer udi Messetiden fuld aff opreiste boder huor udi alle slags Nurrenbergske, Ausburgske, Frandske oc andre fremmede stæders varer fall holdis. De Ausburger fører mæst alle slags kunstig udarbeidet Sølftøy hid. De Slesier stoer mængde aff Klæde oc Linnet. De Franskis tilførsell bestaar meget udi Galanteri oc silchstoffer. De Nurrenberger alle slags kunstigt arbeid aff iern, træ, messing oc dislige. Ved Messetiden giffvis hver mand loff at komme ind udi byen, mens naar Messen endis, da tilstædis ingen Jøde eller noget canallie der at offverbliffve, thi passer mand snedig paa Klocheliudet huorved baade Messens anfang som udgang giffvis tilkiende. Imedlertid saa holdis ej heller nogen justice.

Udi Faste-Tiden offverklæder mand alterne oc prædickestoolene med sort fløyell eller klæde. Tvende smaa soortklædde drenge følger Præsten for alteret, oc naar Vellsignelsen læsis, da bucher de Hofue-

derne till jorden. Qvindfolchene sidder mit udi Kirchen oc omringis ved Mandfolchenis stoole. Udi fasten spillis ej paa orgelverch oc er altid it Vindue i Kirchen oben for lufftens skyld, dog it garn forsat.

Daaben forrættis om efftermiddagen effter prædicken som oc paa andre dage. Da offverleffveris

Præsten det lille barn gandske nøgen, oc slager hand lystig vand derpaa.

Kirchegaardene eer uden for byen oc ej ved kirkerne som hos os brugeligt, oc klædis den døde effter samme maade som hand leffvede. Fornemme lig føris aff 2 sorte hæste oc graffvis udi Pauliner-Collegio. Naar een Doctor ved døden affgaar, da følger alle Magistri ved siden aff liget med deris lange sorte Kapper, Lyripipia kaldede. Formen er aff disse kapper effter som offvenstaaende figur udviser oc haffver mand siunet udaff det forderste

hull. Ellers gaar Qvindfolchet udi deris ligbegegnelser altid HuidKlædde oc io dybere sorg, jo meere eer de indsvøbte udi it linklæde saa armene fast ej kand røris. Ned for øynene hænger it hvit linklæde saa de næppe kand see at gaa, som beholdis i sørgetiden.

Deris Brylleper anrættis imod afftenen, da mand gaar till kirchen med facler oc Spillemend offver gaden. Brudgommen gaar barhoffved med een Krantz paa, oc giffver sin brud Ring udi Kirchen. Om afftenen kommer een oc anden forklædde personer till bryllups som offte ubekiendt træder mit udi dantzen oc det kaldis aufm Gros-Vatter zu gehen.

Udi Leiptzig offvertøffvede vi ved . medlertid toge vi Inscriptionen ved deris Accademi under Decano Doct. mens før vi endelig affreiste, tog vi øyesyn ved atskillige hoffstæder som følger.

Reisen til *Hal* oc *Merseborg*.

Fra Leiptzig begafue vi udi et meget deiligt land ved 5 Mile till den fyrstelig Residenz-stad *Halle* en temmelig smuch By med it gammelt slot paa en backe situerit huor fyrsten residerer, oc den flod *Sala* forbiløber. Slottet ligger udi een qvadrat bygget, dog som de svendske udi krigstiden giorde atskillige invasioner, saa seeis dets effect ved det eene taarn deraff som er sprungen. Ellers er Fyrstens residenze een smuch gammell bygning med een Kirche ved. Ved de tider at vi stædet besøgte, celebrerede mand Fyrstens fødselsdag med skiønne banqvetter, Comedier oc Machiner,

huortill hans Fyrstelige Brødre vaaer indbudne, saasom Fyrsten udaff Seits Fyrst Morits, oc Fyrst Christian aff Mersebourg hos hvilche alle vi nød audience. Fyrsten selff aff Hall haffde 3 sønner og 4 døttre meget deilige aff statur oc skiønhed. Hand bærer ellers it høyt væsen med sig, een heel inventieus Herre, taler ej meget mens aff stoer forstand oc findis udi it høyt anseende hos sine underhaffvende. Ved hoffet, som ellers udi staden taler mand excellent got Tydsch. Gode boglader oc Trøcheri.

Dom Kirchen er een smuch bygning med 3de taarne opført, saa er oc det høye taarn verd at besee som staar paa torffvet for sig selff oc som sigis offver een brynd at vere bygget.

Udi Bibliotechet seis Lutheri billede udi fuldkommen positur, saa oc visis her hans egen schrift.

Salthytterne importerer meget. Dertill er brønde 4 kaldet Tausche, Materitz, Guth Jahr, und Bachenbaum. Vandet rensis med Oxeblood som siden med Øll forbedris, aff aarsag det disbedre skall samle sig udi kogningen till Korn. 36 Eimer vand koges udi een kiedel ad gangen fast effter den maade som till Luneborg. 2 om 6 timer virckis à 1 gl. Mesterens besoldning er aarlig 13 D: oc for hver kurff 2½ gr: hinc operariis mercedes porriguntur. Ved den stoore brynd er it stort oc langt kar aff Træ, der mand øser det Salte-Vand udi, oc haffde der sat sig om des brædder een fast materie som steen, aff vandets skarphed saaledis virket. hytterne eer 152.

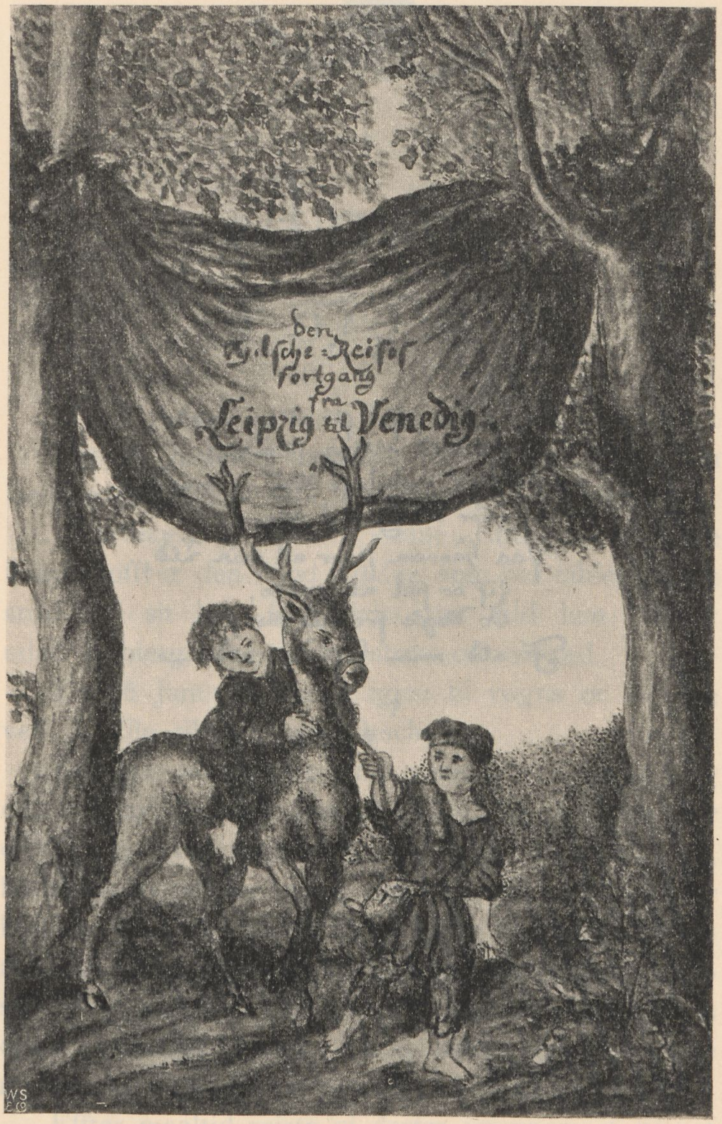
Paa Comedien saag vi den stoore Mand som en Kiempe udklæd som een Vildmand, hoit eet

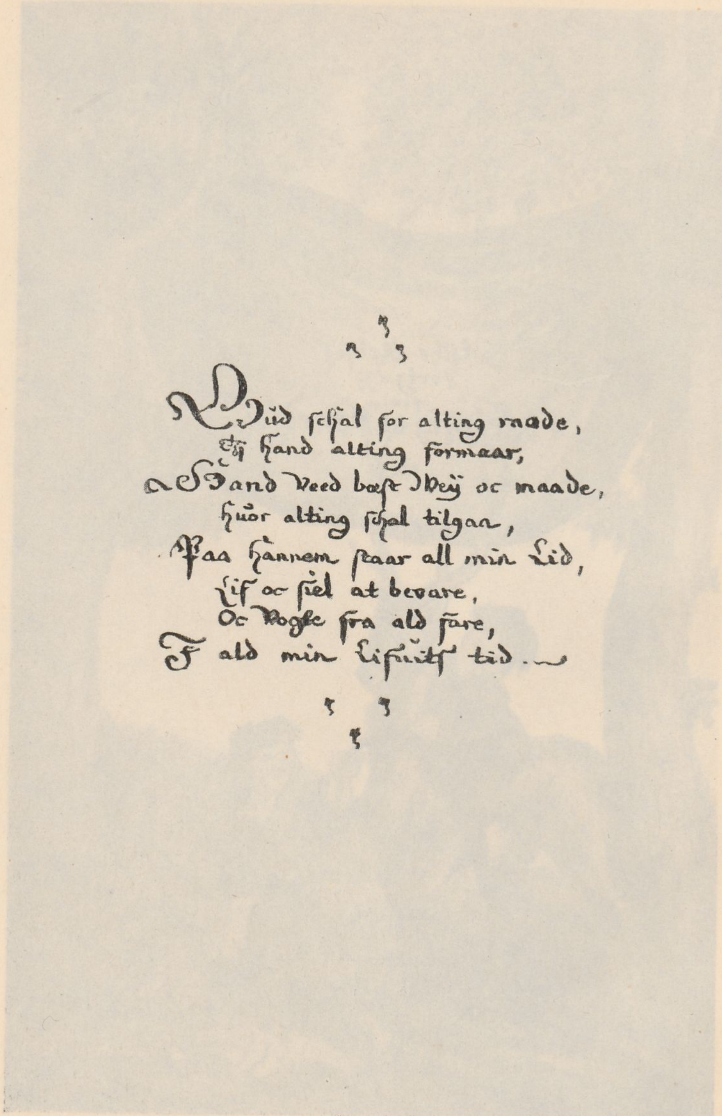
stoer Furretræ i haanden oc fangede Cupido udi lufften.

Efter nogen tids Forløb reiste vi derfra till den Fyrstelige By Merseborg, som ved 3 Mile fra Hal affligger.

Merseborg, huor samme stæds Fyrste tilholder er ej aff sønderlig stoorlighed, dog seer mand der, udi den gamble Thum paa slottet staaendis, først Kayser *Rudolphi* haand som hand miste udi slaget imod Kayser Henrich den 4de. Den er endnu gandske ufortæret endog det da vaar offver 615 aar siden hand den mistede. Der seeis oc Rige oc kostbare Messe-gevandte som reliqvier aff Paffvedømmet. Vi saag Fyrsten med fyrstinden oc det gandske hoff udi Kirchen. Hand sigis een meget religieus Herre at være oc elsker ingen offverdaadig pragt. Her conserveris oc Fyrstens Thesor huorfor idelig vagt ved Kirchen holdis oc siger mand der spøger meget inde.

Efter dette vaar beseet reiste vi tilbage udi it meget deiligt oc slæt land till Leipzig huor udi alle disse 3 Fyrstelige Brødre haffver deell, undtagen at Chuurførsten aff Saxen Slottet allene tilkommer. Den lille flod Peisen løber forbi der mand sig offte ved fiskeri delecterer.

Den
fortgang
fra
Leipzig til Venedig

Gud schal for alting raade,
Thi hand alting formaar,
Hand veed bæst Vey oc maade,
Huor alting schal tilgaa,
Paa hannem staar all min Lid,
Lif oc siel at bevare,
Oc vogte fra ald fare,
I ald min Lifsitz tid.

Anno 1669.

D: 25 Januarij begafue vi os paa Veyen fra Leipzig oc komme udi it deiligt land till den by

Wurtzen udi ved 3 Mile. Effter at vi vaare komne offver den flood *Mulda*, som her falder meget strid udi sit løb, formedelst det fald hun haffver udaff it bierg eller backe strax offven ved.

D: 26 Januarij derfra igien til vogns oc komme ved 3 Mile til den bye Otschatz.

Otschatz som mæst vaar ruinerit ved sidste krig ellers vaar der een kiøn Kirche. Vi forefant her een løstig Vert som effter maaltidet fortællede os, huorledis hand for nylig aff een sine giester vaar bleffven fixeret, udi det hand idelig bad denne fremmede at spise, mens da betalningen skulle skee excuserede giesten sig derfor med paastand aff vertens civile invitation, huorfor hand haffde nu lært dette mundhæld imod de fremmede, Ich bitte niemand.

Effter maaltid reiste vi derfra igiennem it meget deiligt land ved Elf-strømmen oc blant een stoer

deell Vinbierge indtill vi endelig komme ved 4 Mile til den By

Meisen, huor der er at see den skiønne stoore oc bedegte brygge offver floden, item det skiønne gamle slot med sit durchsigtige steenerne Taarn. Her er oc it berømbt Gymnasium. Vi logerede udi Solen.

D: 27 Jan: reiste videre fort blant Vinbiergene oc komme effter 3 Miles kiøren till den stoore oc vitberømbte Chuurførstelig Saxiske Residenz-stad Dresden huor vi nogle timer uden porten fortøffvede før vi effter Chuurf. ordre udi logemente hos den Churf:lig Secret: Cramer bleffve introducerede.

Dresden som baade er vel bygget som oc stattelig fortificerit, huorfor meget stricte tilgaar med tilspørsell udi portene ved de fremmedis ankomst, saa at mand deraff haffver givet it naffn sc: Inqvisitio Dresdensis. Blant andre ting som her forefalder at besee er det Chuurførstelige *Kunstkammer*.

Udi hvis første Cammers som kaldis Camera Poculorum mand seer først

1. En schaal udaff en *Topaz* som er it hærligt arbeid oc aff stoer pris skatteret, holdende meere end 2de Leipziger-Kander. Skabet huorudi den staar, vurdert for *20 000 Rixdaler*.

2. Et glasbeger metalvis indlagt med alle Ertz-Hertzogernis billeder aff Østerijch trefflig udgraffne oc polerede udi den dyre steen Jama, oc holder ved 2de Kander.
3. Mange Drichekar aff Perlemoor baade heele oc udstuckne, saa oc andre aff Struds-Eg, huorblant

visis 12, som en Struds udi Dresden selff haffver vorpen.

4. Atskillige Kar aff Metalskum spragled fast som det Tyrckiske papir, staar offven paa skabene.

5. En Drage giort aff een Agath, holder oc imod 2de kander, oc ved saadan figur.

6. Atskillige Indianske frugt oc nødder, blant andet it stort offvermaade hærligt udgraffvet Drichekar, saa oc it andet soortagtig Cocusnød der i stor værdi holdtis.

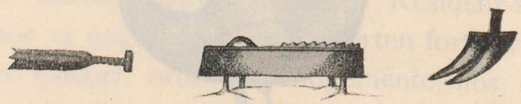
7. Aff Hertug Augusti hvis billed mand seer med it langt skieg affmaaled. Oc efterdi samme Herre haffde stoer Lyst til Dreye-Kunsten oc till at inventere atskillige instrumenter, bleff hans skieg een dag som hand arbeidede fast hæffted udi skruebænchen saa hand maatte roobe om hielp, oc deroffver lod hand det siden affskiære. Saa oc seer mand atskillige kuustige Drichekar aff Træ oc Horn udarbeidedt. Hand kaldte sig Dextra Germaniæ, sigendis at hans spore klingede offver ald Dyringer-vald.

8. En Globus med it Seyerverck udi. Paa bordet laag atskilligt sølfftøy, derblant vaar een Elephant

udaff sølff med dyre steene offversat oc tax: for 800 Rxr.

9. Atskillig Instrumenta Mecanica et chirurgica, huoriblant vaar it derved mand lætelig kunde tvinge det stærckeste palisat-verck fra hinanden. fig. a. Saa oc it andet at vircke guldtraaer paa. fig. b. item det 3de instrument at tvinge den stærckeste port op med. fig. c.

Udi it andet Cammer seeis

10. Atskillige positiver, derblant vaar it udaff glas oc it andet med 27 ledicher, saa oc de instrumenta Mathematica som Augustus enten selff haffde giort eller brugt. Blant andre seer mand nogle Mile-Seyer-Werche saa vell store som smaa. En Mill stood paa 1500 Ruder sc. 12000 dresenske alen, som bogen udviser. p. 19000 Met. Reinlandske Ruthen.

11. Et instrument huorved mand strax kunde anlegge een angul paa it bolverch ved atskillig maade. Saa oc it andet huorved strax at tage calibren aff en styckugel.

12. En spore som sad fast igiennem it gammelt støcke træ dog ej vidis huorledis at kringlen der saaledis kunde voret indkommen. Disligest it langagtigt bord, udaff Dresnisk-Marmor forarbeidet. Saa oc een hob rare kunstbøger aff Luca.

Udi det 3de Cammer vaar at see

13. En ræt Enhørnings-Horn aff hvid farffve stimerit for 1 tønde Guld. item 2de borde udaff it heelt stycke Cupressentræ, mens lugtede ilde. Noch en Kiep aff Cedertræe.

14. En heel taffle med skrifft, som een med sin fod skall haffve skreffven dog temmelig correct befindis. Maria Pakens er dog bedre og zirligere, hvilcket vaar een liden Mand, uden arme, som vaar gifft oc skreff med Munden sampt traadde een traa med tungen udi een synaall oc slog knude derpaa, der oc med munden kunde blænde kortblader som ieg selff i Venetien haffver seet. Ellers vaar den første saa artig at hand brugte fødderne udi stæden for armene imod hans kone.

15. It instrument at kaste eller skyde med som een alabest. Nock Tordensteene af 37 ℔. tyngde huoraff mange støcker vaar affgangne udi nedfaldet. Den gaff en rød oc soort farffve uden till mens indtill vaar den graa. Ellers vaar der andre aff farffve som skieffersteen, udi danlighed som een Veedkile spits till enden med it rundt hull offven udi. Disse steene vaar nedfaldne ved Dresden oc der omkring.

16. Atskillige skilderier om Christo aff de berømte Mæstere Titian oc Luca, disligest nogle qvadri aff den kunstrige Salvatore, Ruben, Fabricio med fleere. It skiønt landskab aff den Mæster Goude, item 2de smaa stycker som Piccolomini dame skall haffve forfærdiget om Diana

saa oc de 4 Complexioner affbildede ved Holben.

17. It Indianiske kastespill huorpaa Ridderen seeis med it kastespiud. Rochen er en løffve, mens bønderne gaar med spændte Buer.

18. Et Bretspill vaar aff luter agather oc vaar dets bricher udaff dyre steene formerede. Disligest it lysebrunt bord aff Tamarindentræ udarbejdet.

19. En uskatterlig stoer Smaragden-Klump in mineris suis cum auro aff Indien hidført, saa oc it sort stycke Marmor med hvid maaled àla mosaiqve.

20. Den lille Magnet som drog den usigelige byrde aff Jern.

21. Laarbenet aff een Kiempe aff en halff Centners tyngde. item hans Kindtænder den mindste deraff som en knyt næffve at ansee.

22. Ribbenet aff den Sijrene som Printz Morits selff skiød udi Brasilien, ellers haffde Corpusset 6 fingre paa en hver haand. Disligest viste mand os Schelaton aff det dyr Chamæleon.

23. *Phœnix*, aff een incarnat farffve med Crone paa hoffvedet aff naturen, den vaar dog ej udaff Ørnens storlighed, som Rinius foregiffver. item *Paradisfugel* uden fødder, dog aff kiønne feyre.

24. Tvende konstelig aff træ udarbeidede Hiortehorn som Kayseren hid haffver foræret.

25. Kongen aff Engeland till hæst med en drage aff mange hoffveder under sig, udarbeidet aff 65 ℔ Jern indtill nu ickun resterer 14 ved een Sverdfeyer. Ett aars arbejd er derpaa tilgangen.

26. Et Rhinoceros horn trefflig udarbejdet.

27. Et skab fuld aff rare medaglier, deriblant vaar en med Philippo paa den ene side oc Alex: M. med Bucephalo paa den anden side. Materien vaar ellers aff ære corinthiacô. Disligest een Medaglie aff Artemisia med Mausoleo paa den ene side.

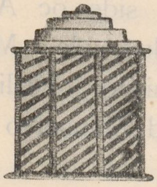
28. Mange skabe med topazer, Chrysoliter, Smaragder oc granat steene indlagde. Disligest it skab gandske udaff Cristal-roche forarbeidet. inden udi stod een guldskaall. item en Indiansk ring med en udskaaren Diamant som it Castel med taarne paa.

29. Atskilligt smucht udarbeidet tøy aff Elffenbeen, huoriblant vaar en pocal med mange løse sphæris oc annullis, item en knap paa it andet pocal, huorudi Chuur-Førsten Christian oc hans gemahls billeder trefflig vaar udskaaren.

30. Atskillige machiner aff sølff formerede som drager Centauri, hiorter, kræbs, ryttere oc dislige, hvilche giorde deris actioner med. De ginge um paa bordet aff sig selff oc vendte tilbage ved enden at de ei skulle falde need.

31. It Schib med sine folck, styremænd, trompetre oc herpauckenslagere hver haffde noch med sit at bestille. Paa skibet bleff præsenterit, huorledis Chuur Fyrsten gich udi stoer procession oc hælsede Kayseren, da opblæste trompeterne udi omskiffte oc ved omvexlingen lode igien deris trompeter aff sig selff nedfalde. Alt saa naturel øffvet dog uden Menniskers anrøren fortdreffvet.

32. Et seyerverch som 60 gange pro nummero

minutorum kastede een Kugle aff agath fra unden til offven op som siden gich 20 gange om ned ad igien; naar kuglen kom op, slog en Mand paa Seyervercket 6 m. een stund.

33. Et lam som brægede oc lucked munden op, naar det vaar udi minut, naar det haffde udslaget spillede det en Melodie oc de folch som stoode unden dantzede da deromkring.

33. Papegøyer aff Metal som sladred oc skreeg.

34. En Giøg som kuched liffagtigt oc naar klocken slog da brædde den ved hvert slag sine vinger ud meget inventieus oc konstigt.

35. Mange contrafait udaff atskillige bergvercher.

36. Et authomaton aff sølff forarbeidet som representerede Christi fødsell udi ald sin action, saasom først ved himmelens obning oc englenis musiqve, huoreffter hyrderne kom oc siden kongerne, ved huis bortgang Joseph vuggede, Asenet oc Oxen brølede oc sprang, mens effter alt dette vaar passerit, spilled det endoc aff sig selff den melodie Wie hoch leuchtet der Morgenstern.

37. 185 ansigter alle udi een kirsebærsteen udgraffne, oc det saa næt at mand maatte betiene sig aff it perspectiv-glas til den at kunde erkiende.

38. Et Chinesisk Idolum giort udaff fiskebeen som aff det slags hos dennem hællig holdis.

39. Et støcke Hiortehorn funden udi it stycke

træ, udi sin længde indgrood, som syntis unatuurligt.

40. Service-Fader aff meget vellugtendis oc spragled muscatentræ. Item en fuldkommen udstoppet Hiort fuld aff ledicher opfyldt med alle de medicamenter som virckes aff samme dyr. Item een anden Hiort aff brendt Hiortehorn formerit.

41. Urner med de dødis aff brændte asche udi.

42. En speyell derudi mand syntis gandske blaa. item it anatomerit Chamelæon.

43. En hvid stierne-steen fuld aff smaa stierner oc huller.

44. En rund brun steen som alabaster mens aff tyngde som bly, oc aff it Eblis storlighed, funden udi Rechenbergs-hæst. Disligest een brun steen aff lige stoorlighed, mens læt som en fier, funden i en Oxe.

45. Et lidet orgel werch som spillede aff sig selff oc bleff ved it seyerwerck dreffven.

46. Cupido som gick om aff sig selff, spændte sin bue oc skiød en rund Kugle fra sig.

47. Globus aff Christal bag hvilchen naar it lius holdis giffver det saadan glands aff sig at den liuser offver det heele gemack saasom solen ellers kunde skinne.

48. Her visis oc den porphyrsteen som Hertug Albert førde med sig fra Salomons tempel paa det bierg Sion.

49. En Marsuin Tand 2 span udi længden hængendis udi een sølffkiede. Disligest en Otter-

tunge, der forderste deel deraff vaar steenhaard, huid som elffenbeen mens spitz som Naaler.

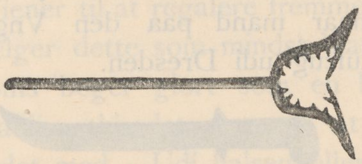
50. En liden Been-Vogn med hæste oc folch aff samme sort udarbeidet, dog saa læt, at en Loppe kunde den forttræcke.

Udi *Tyhuuset er at see*

En stoor deel Heele oc Halfue Cartouver, blant andre 2de Canons som kunde skyde 6 × 4 Kugler, Disligest it andet lidet Lystartolleri med ald tilbehør. blant andet findis

1. Tvende Mortarer aff 500 ℔. Kugler. Ellers mangfoldige andre ubrugelige med Tapper som holdis ej saa meget aff, huorvell at Chuurførsten aff Brandenborg lod deraff støbe een stoer andeell. Saa oc seis her atskillige Machiner aff entréerne holdne udi Bilagerne.
2. En Machine som fører 3 stöcker it offver det andet at approchere een Val dermed oc skyde ind offver dog saa at det øffverste kand seeis oc vendis ned ad tilbage igien for sickerheds skyld at ladde det aff ny. En meget nøttig invention.
3. It aff Gørichs instrumenter at probere Vacuum med det vaar som een stoer Æolipila.
4. General Tillis Liff-Fane hvid med I. H. S. udi, saa oc hans Harnisch blaat ammelerit.
5. Atskillige gamle Faner oc Herpaucher tagne fra Kayseren, disligeste underskiedlige Standarder siden det Ligniske-slægt, sampt nogle aff de Svendskis.

6. It instrument som tiener at hændte een Karl ind med, ved det mand enten kaster eller støder ham dermed i nacken, da slager det sig

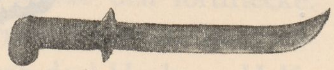
om halsen, thi det er med 2de fedre giort, at det sig lættelig kand giffve saa vel op som fra.

Udi Chuurførsstens *Stal,* som indeholder 37 meget kostbare Cammerer, seer mand

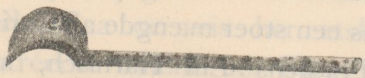
N. 1.

1. Et gandske Galleri med Jernsprinckel for, huor inde seis een stoer mængde aff Curisserer til hæst.
2. Chuur Førstens Liff Harnisch, saa oc mange skiønne slæder udi gestalt aff Marsuin, Drager, sckibe, Bergverck, alle med deris fuldkomne hæste udaff træ med behørig Mundering oc bieldetøy. haffver voren brugt udi Fyrstens auffzuge.
3. Atskillig udstoppede dyr aff hvide oc sorte Biørne, løffver, los etc.
4. Et gandske Harnisch, af *sølf* vel dreffven oc entremelerit ved nogen forgylding udi løffvercket. Disligeste it Harnisch aff Messing.
5. De 3 brødre Mauritij, Augusti oc Christiani udi leffvendis stoorlighed til hæst deris Cyrisser.
6. En stoor deel Ungerske Sabler som vare meget rige paa hæffterne oc med røde fløyels skeeder

offver alt med ædelsteene besat, paa effterfølgende facon aff hæffte med it Kaars aff Diamanter offversat oc andre dyre steene. De brugis naar mand paa den Vngerske maade holder aufzug udi Dresden.

7. Saa seeis oc Regiment-stocke, huoraff 3de vaare dannet som fig. udviser, med perlemoder paa enden med een speyell udi. De andre 8 haffde løffver paa. her hos vaar udrystning for det Vngerske-Folck, med stridshamre som vaare offverlagt med sølftraaer paa maade som sølffhattebaand.

8. Paa Veggen ad dextram hang 182 Wendiskeharnisker som alle vaare skudfri, item Kastespiud fudstournerere oc Kyrysser.
9. Chuur Førstens daglige liffharnisk sort amelerit.

N. 2.

kaldet Electoris-Cammers, huor Churfyrst Johan Georg I oc II. udi ung alder, sampt Printzen udi liden statur til hæst er at see.
1. En Grotte bergviis giort med mange bergetopper fulde aff dyr. Paa een hver stood it stoort aff sølff dog gammel arbeid forgyldt pocal, udi tall 56. Inde udi grotten stood een Rytter med it beger udi haanden. Ved siden

stood $2^{de} \times 3$ store sølffpocaler aff hvilche det ene siuntis lidet, mens tog dog imod 14 store begere som tager tilsammen 16 dresnische kander. Tiener til at regalere fremmede med som helst udvelger dette som mindst blant de andre.

2. Et Welkoms beger giort som en badstue som det oc kaldis, thi det formaar at varme een om hoffvedet med. Udi halsen eller piben staar it schiult Begere som Mundskienchen dricker aff, siden bliffver det udtagen oc det heele corpus fuldskienchet.

3. Et stoert rundt bord aff indianiske marmor forarbeidet, item 12 stoole udaff Serpentinsteen med Jaspis oc andre steene ved rygstyckene indlagde. hver stooll skatteris for 100 Rdr. oc staar paa alle stoole det naffn Christianus Dei gratia etc.

N. 3. 4. 5.

1. En heel gammell marmor seng, huis himmel dog vaar aff træ.
2. En dito aff marmor med 4 Serpentin-piller.
3. En Grotte med pocaler dog mindre end den forige, der stood een Rytter udi samme grotte, der kunde bevege sig oc rente aff hullet frem med beger udi haanden giort aff een Indianisk-Nød.
4, 12 Serpentin-stoole som de der tilforn er anmældt.
5. Et marmorbord med Serpentins rand om aff en haands brede huorpaa disse vers fantis.

Aut nulla ebrietas, aut tanta sit ut tibi curas
Eripiat, si qva est inter utramq' nocet.

Aliud.

Absint à mensâ, detractio murmur et ira
Et cum lætitia sumatur potus et esca.

6. En stoor udstoppet vildbasse med sine store tænder offven udi munden. item en udstoppet Hiort.

N. 6.

som er it Galleri fuld aff Kyridstzerer, item slæder med billeder udi alt aff træ. Mit paa gulffvet seis 2de slags Cavalliers saasom med hinanden turnerendis, den ene aff dem representerede Augustum 1. den anden Christianum 1mum som udi slig færd haffde 55 gange tournerit, dog 5 gange ickun tabt. oc med spydene haffde saa ofte løfftet hinanden fra hæsten med megen liffsfare. De vaare dobbelt beharnisked at spidsen ej skulle glide ind paa brystet til skade saa vaare de oc med 3dobbelt tøy udstoppet oc runt om forvarede. Offven Casqvetten vaar en schrue for Vesiren at den kunde opluckis. saa vaar oc hæstene vell forvarede.

2. Der seis oc 3 blanche Harnische oc 12 till fod tournere. Disligeste 3de begrafuelse Kyridzer for Mand oc hæst sc: Christ. 1. Johan Georg: 1 begge forsølffvede, oc med forgylding under, mens Christ. 2di vaar aff staal udi smaa figurer udhamret aff 3de Mæstere en effter andens død, kosted 10000 Rdr.

3. Noch it andet saa næt udi Tin forarbeidet oc forgyldt som Duca di Savoja hid haffde foræret.

4. Christ: 2. Augusti oc Mauritij brødris liffharniske hvert udi sit skab. Disligest it offver forgyldt udi it andet skab. Saa oc Chuur Princens harnisk med sølff offverarbeidet.
5. To Javelaner aff slangenholtz, hver udi 50 Rds. pris.
6. Det tyrckiske billed som udi en qvintan rombe kand vende sig om, oc slage en karl for hoffvedet.

N. 7. 8. 9.

Der seis 3 Kiempe-Harnischer aff pap. item meget gammelt tydsk Gevehr, sampt sadeltøy med Lencher belagt aff jern. Disligeste mange broderede oc med steene indlagte sale.

2. Christ: 2di hæst med een sadell aff blaat fløyell med ædelsteene offversat. ved siden palasken med sølffskeden som oc med dyre steene vaar ornerit. Mens om hæstedeckenet stood Christiani Titel aff rubiner udi guld indfattede. Sadel Knappen vaar aff een deilig topaz mens stibøyelene vaare aff pureste guld oc litzerne aff sølff de hang udi. item fant vi 3 Sadeler med ald tilbehør med ægte perler offverstuckne.
3. Et gandske Persiansk hæstetøy aff fint *guld* som Joh. Georg. 1. førte med sig aff Italien.
4. 3 Sadeler udaff *perlemoor* udarbeidet med Turkoser saa oc meget kostelige Ungerske sadle oc bidzell.

Udi Rapir Cammeret seis:

1. 9 degens med gammeldags store hæffter dog alle aff guld.

2. Et stort fæste till een Kaare aff een *Bømiskdiamant* oc it par sporer aff samme slag forarbeidet.
3. En Dolch paa gammel vis aff Guld med it seyerverck i knappen oc offver alt med Smaragder besat. Disligeste heell mange aff sølff.

Mit paa gulffvet stod een Tyrchiske hæst med en rød fløyels sadel sampt palasch oc sabel aff kayseren hid foræret. Tøyet vaar sammensat aff store Nephitis steene med led udi guld indfattede oc ellers offver alt besat med store Turkoser, mens bidselet vaar vircket aff rødt oc blaat silcke.

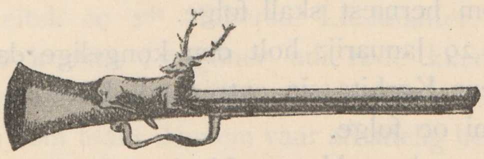
Gartenzeug Cammer. Derinde sees:

1. Atskilligt Gevehr med sølff beslagen. 3 Kiempe-rapirer oc gammelt rart tydsk gevehr. Nogle Posekaner som mand oc kand skyde med.
2. Ligedan hæst som offven er mældt, sadelen med dets hæstetøy vaar med granater, store turkoser gandske offversat tillige med sabelen oc slagsuerdet.
3. En Janizar oc en Tartar udi fuld positur, saa oc 3 tyrkiske Copier.
4. Offver døren laag atskillige bødelsværd, blant hvilche it fantis, huormed en haffde rættet sig fri ved oc for hvilchet Canceler Krel maatte springe.
5. Det skiønne tøy som Fyrsten aff Florentz hid haffde foræret oc saag mand it Cammer fuld aff schabe som med plomazer vaar opfylte.
6. Wartegnet er Augusti daglige Krud-Horn aff palmetræ som fyrsten selff meget næt haffde

udskaaren saa at ved den ene side seer mand it nøget Qvindfolch qvi se coupoit d'entre les jambes une germe qve restoit son propre instrument, cependant qv' vn autre homme la reguardoit derriere vn arbre. Paa anden side stood un renard qvi alloit en echappant d'entre les jambes d'une Dame par derriere y laissant la qveue. Paa 3de side L'un mit l'autre vn lavement. oc paa den 4de stood. L'action de Venus en termes simples.

Udi Pistol-Cammerit seeis

1. 7 par Persianske pistoler somme med flint, andre med fyrlaas. It par pistoler at anlegge med. Et par med Sølfpiber oc Laas oc ellers med been udi bibliske historier paa stocken indlagt.

Disligest een hoob Tessiske-tynd rifflede bøsser meget nætte. Saa oc een bysse huorpaa Laaset vaar giort udi efterlignelse aff en hiort, naar mand rørde ved det ene Horn oc ved rumpen gaff den ild.

2. Bysser med en pibe oc 3 laaser dermed at giffve 3 skud.
3. En Tyrcheske Bassa som visede sig op med den slave som bag ham bød pungen frem til sin ranzon.

4. Bartholdi Svarts hans pistol vel nock giort med

det iern a. dermed hand saa lenge haffver filet frem oc tilbage indtill hand med flintens ild kunde antænde krudet som inden udi rummet bevare dis. fig. v.

Udi Fangeisen-Camrit seer mand atskillige udstoppede vildsvin oc Habiter till Comedier. Udi Jegercammerit finder mand meget Jeger-redschab item spyd til vildsvin at dræbe.

Midlertid at vi udi Dresden offvertøffvede, bleff barselet holden offver Chuur Printzens unge søn, huortill atskillige Herrer oc Fyrster vaar inviterede, oc bleffve Ceremonierne tid effter anden herved holden, som hernæst skall følge.

D: 29 Januarij: holt den kongelige danske Ambassadeur Kørbits sin entrée udi Dresden med stor ceremoni oc følge.

D: 30. kom Hertug Morits aff Seits.

D: 31. Effter afftensagn kom Margrafuen aff Barheid som haffde Chuurfyrstens svoger, med een prægtig entrée an oc introducerit aff Fyrsten selff oc andre som vare imod hannem udreist.

D: 1 Febr: gick den rætte entrée an oc bleff Chuurfyrstens broder Fyrsten aff Halle med sine 3de Princer udi Kayserens stæd imodtagen meget magnifiqve oc vaare vi hos den Svendske Resident saadant at ansee, som følger. Thi

1. Da kom Jageriet ved 119 udi tall oc 6 Fal-

chenerer alle grønklædde oc med sølffgaluner chramererede oc grøne plomazer paa deris hatte. For dennem haffde de Herpaucher med 2de Trompettere, mens selff blæste de udi deris jegerhorn.

2. Dennem fuldte Crabaterne som Ritmester Perizano anførte. Vaare alle til hæst med blotte sabels i handen oc tigerskin bag udi stæden for Hæste dechen. De vaare alle rødklædde effter deris lands brug, haffvende Trompeter och Herpaucher for sig, oc vaare udi tallet = 63.

3. Efter disse kom det bevebnede Rytteri, saasom først 8 handhæste siden Rytteriet selff klædde udi lange Kiølleter oc harniskede. De som vaare blant denem aff adel haffde deris banteler-reemer aff carmesinrødt fløyell, och vaar næsejernet paa deris stormhuer forgyldt. Deris tall vaar 192 anført ved Oberst Neitsk oc 2de Oberste Lieutnanter.

4. Saa komme Dragoner udi røde klæder som Oberst Vagt Mester Schveintz ledsagede udi tall ved = 92. De som blant dennem vaar aff adelig herkomst, haffde deris Kiorteler med guldspoorer bræmmede. Dennem fuldte 2 handhæste 2 herpaucher oc 3 Schalmeyer med en Dulcian.

5. Siden kom 50 Carosser aff de fornembste betienteris til hoffve, hver med 6 hæste forspændte som med alle slags baand vaar udstafferede effter en hvers livrée, oc løb for hver Caros 5 × 6 laqveyer med nyt liberi udklædde.

6. Dernæst fuldte Hofet, huor da først ankom 9 Trompettere med sølfftrompeter oc herpaucher, hvilche Chuur-Printzens hoffmæster fuldte til hæst,

hvis livrée vaar blaat oc huit paa scharlagen. Saa kom 12 handhæste som hørde Printzen till, paa de 6 deraff rede pager klædde udi guult med huid oc blaat livrée oc ligedan plomazer paa hattene udstafferede. De haffde Kapper paa aff gult stoff som til en alens høyde med guld snorer vaare bræmmede. Dennem fulte Chuur Princen selff, huor næst Chuur førsten, ved hvis caroz paa begge sider gick Hellebardiers. hans livrée vaar gult oc soort, oc sad hos hannem udi vognen Fyrsten aff Halle. siden fuldte 3de Hoff Marskallke som prægtig vaar udklædde, hvilche en deell fremmede Cavallierer efterfulte som brammede aff guld och sølff paa deris klæder.

7. Derefter kom det Caniske-Regiment, huor iblant vaar indslutted Fyrstens hæste aff Hal, item hans ryttere, bagage oc andet, siden hertug Augusti Carosser tillige med en lettiere som aff 2 Muuleseler bleff baaren med 6 trompettere, andre Dragoner oc Ryttere.

8. Næst dem Picqvenerene rødklædde som tilforn haffde præsenterit sig paa torffvet udi fuld gevehr.

9. Effter dem kom 500 Borgere med gule Kioler oc kapper paa med soorte snorer bremmede, oc saa resten aff Borgerskabet udi sorte klæder som sluttede troppen.

D: 2 Febr: møtte ald hoffet udi kircken ved hoffve da Doctor Geyer prædickede. effter des slutning bleff mangfoldige facler i Kircken antændt oc præsenterede sig da ved daaben udi stoer procession efftersкreffne Herrer, saasom først.

1. Hertug Augustus til Hal udi Kayserens stæd.
2. Den Kongelig Ambassadeur, Kørbitz aff Danmarch.
3. Chuur Fyrsten selff.
4. Hertugen aff Seitz, Fyrst Moritz en heel ydmyg Herre.
5. Margrafen aff Barheidt.
6. Chuur Princen selff med de 3de Princer aff Hal.
7. Næst dem den Brandenborgske Ambassadeur, saa oc aff Cøln Lausnitz.
8. Margræffvinden aff Solms holte den Fyrstelige Prince offver daaben, effter hvilchen forrætning mand forføyede sig til hoffve, huor alle da hærlig bleff tracterit.

D: 3 Febr: gick Jegerzuget an, huor da 2de Oberster til hæst sig først præsenterede, hvilche alle Cavallierer til hoffve efFterfulte som vaare mascherede oc paa Jegervis udklædde. Saa kom Chuur Princen paa een Triumph vogn kiørendis, repræsenterende Dianam saasom udklæd udi huid bliant dog mascherit. Hæstene for vognen vaare sneehuide med huide hiortehorn an. Næst ved vognen fulte mange udi hvide schiorter oc masqverede. Siden kom der mængder aff Biørne, Wlfue, Los, Ræf, Wildsuin, Wildkatte, Dachser, Triczer, Bæfuer, etc. hvert slag udi sit særdelis huus med staccheter for alt grønt udmaalede. Siden kom een hooben dødt Wildt med sine særdelis hunde. Effter denne auffzug begaff hoffet sig till Ridepladzen huor de saaledis forklædde rede den dag til rings. Chuur Fyrsten vaar selff den som vaar udvalt at censurere om victorien, oc

fick Chuur-Princen for sin pris 500 Rdr. Om afftenen holdtis ballet paa salen.

D: 4 Febr: gick Jagten an paa slodspladzen, saasom

1. Mellem enn *Wildoxe* oc een *Biørn*, hvilchen biørnen altid søgte paa siden at angribe, mens Oxen brugte sig mæsterlig hornene till forsvar, oc gaff biørnen offte mange ørepust der med. bleffve saa omsider skildt fra hinanden.

Dernest bleff it billede fremført udi en Mands lignelse med røde klæder oc stoch udi haanden. Mens Biørnen tracterede det samme meget ilde, mens omsider bleff skamfuld da hand fandt sig bedragen. Siden bleff der hitzet en deel hunde paa Biørnen, da hand effter lang fægtning til at redde sig fra deris bid, begaff sig udi een stoer Saa med Vand som paa pladzen vaar destinerit oc verged sig med fremfødderne effter yderste mulighed, naar hundene ville ham for nær. Dereffter maate samme Biørn fægte med it *Wildsuin* hvilchet hand fattede strax om hoffvedet med sine fremfødder och gnaffvede bæst hand formaatte paa suinets forpande saa udi denne togt merckelig bleff skamferit. Svinen imidlertid giorde oc sit bæste at giffve biørnen en fangst ved sin tand som oc gelingede saa biørnen dereffter sig strax udi vandet retererede. Det seyliffvede suin lod dog ei aff at søge Biørnen som dog ej haffde videre lyst sig udi Kampen at indlade. Endelig bleff 3de gange skiødt till samme svin, før det ville sig offvergiffve. Omsider saa steeg Chuur Princen selff ned paa pladzen udi følge aff atskillige Cavalliers at giffve sig udi kamp mod

Biørnen, da gaff mand først een deel hunde løs oc kampen nogen stund varet maate Biørnen ved saa mange spiud endelig liffvet tilsætte.

Derefter bleff en stoer deell *Ulfue* fremlat, som lang tiid bedtis med hundene oc bleffve mange aff dem med store Træ Klubber ihielslagne. Odderne vaare oc meget seyliffvede oc bede skarp noch fra sig. Siden gick *Hare-Jagten* an, som oc endelig med *dachsene* som bleffve dræbte udi vand med 3 gafler. Om afftenen ageredis om Joseph.

D: 5 Febr: begyntis jagten igien med 16 Ulfue, 25 dachser oc vipped mand 74 Ræffver, hvilche vaare omsider saa kloge, naar de engang haffde voren udi garnet, at de lode sig heller gribe med hænder, end at voffve det sprung igien. Lige Jagt holdtis der oc med Wildkatte oc Maar.

Chuur Førsten haffde stoer behag at høre Bergverchsfolchets sang oc piben, oc maatte alle tider een aff dennem spille paa en Fiol, naar hand spisede. Om afftenen bleff atter en Comedie spillet.

D: 6 Febr: bleff igien holdet jagt med 5 Biørne oc en Bufel, saa oc med en Biørn oc en Wildhest som søgte biørnen oc slog op baade for oc bag. Den sidste Biørn sled sig løs fra alle liffhundene oc endelig fra 6 spiud hand haffde allerede udi liffvet, indtill at Chuur Printzen selff gaff hannem den rætte fangst med it spiud ind ad veggen. Siden gick mange Cavalliers ned paa pladzen to × to tilsammen med deris spiud till Wildsuinfangsten som da begyntis. De løbe sig selff udi spiudene saa hæfftig søgte de ind paa folcket, oc vaare hundene

alle udi denne jagt med panzere beklædde, at de disbedre for ermelte grimme bæsters tænder kunde bevaris.

D: 7 Febr: bleff der holdt it stort banqvet udi Jægerhuuset, huor Jægerne maatte opvarte oc blæse udi deris horn ved schaalerne som oc udi trompeter, oc dermed fich Jegeriet ende.

D: 8 Febr: begynte mand med Comedi-spill.

D: 9. gick schøtteriet an til den drage som gick fort oc spruded ild fra sig naar nogen haffde skiødt der till De Cavallierer som skiød vaare deelte udi 3 Faner, nemblig den Huide, Guule oc Soorte. Naar een hver under sin fane haffde skiødt gick een sværm aff Raqvetter udi vejret. dereffter kom Brixmæsteren med alle instrumentister for sig oc offererede gaffven till den som haffde vundet, oc orationerit till en hver paa vers alt ex tempore. Gaffven bestood udi it glas vin, en drage aff sølff et fad med Citroner oc en Fane. De andre som ej haffde skiødt som vedburde, bleffve paa en bench lagde oc fick nogle brix for umagen.

D: 10. skiød mand med balestres, den som verst skiød fick it gammelt Kruus med Øl uden Log paa, som da maate udi alles præsence uddrickis. Noch 3 Oliekager paa it gammelt fad med it gammelt groffbrød paa een steentallerchen. Chuurfyrsten selff, hans broder Hertug aff Halle, Chuur Princen oc Princen aff Hal fich alle denne præsent, oc bleff denne ved Bergverckgesellene tilbaaren. udi den stæd at Fyrsten aff Seits fick it glas vin, it sølfffad oc en Fane som hannem vid spill aff Fyrstens hey-

ducher bleff offverleffveret. Om afftenen udklædde hoffet sig som hyrder oc hyrdinder, oc danzede balet paa Risesalen. Chuur Fyrsten vaar samme afften heel beskienckt oc giorde rum for sig selff paa salen med sin stock, oc som hand ej meere kunde, omvæltede hand de store marmornepillere huorpaa voxlysene stoode for at giøre plads. Mig træffet det ene Lys paa armen oc offverstenchede kiolen mens Mr Stob holte en aff pillerne tilbage paa sin ryg at Fruentimmeret sig medlertid kunde tage vare.

D: 11 oc 12. bleff skiødt saa oc Comedier spilt.

D: 13 Febr: bleff der sat 200 Rdrs. værd paa Klopfægtere som paa slodspladzen sloge sig braff aff. Der vaar mængden aff folchet samlet paa slodstaget til dette at anskue. Mens som Chuur Førsten det fornam, hentede hand dem selff ned med sin stock indtil den sidste.

D: 14 Søndagen, bleff til hoffve celebrerit en dansk hoffdamis bryllep.

D: 15 Febr: holdtis en Comedie, oc efterdi folcket saa hart antrængte, maatte Chuurfyrsten selff med sin sabell giøre plads blant dennem.

D: 16 Febr: holdtis hoffmesterindens bryllep som bleff indledet ved Fyrsten oc Princen selff paa den store sall med trommer oc piber, mens om afftenen holdtis ballet.

D: 17 Febr: bleff Herschabet paa slottet spillet. Chuur Førsten agerede selff Hoffmarskalck, Princen een Jeger Mester. voris naadigste Frøken oc den danske Ambassadeur, Konge oc Dronning. oc

bleff offver dem baaret een rød fløyels himmel aff 4 Baroner. Disligest bleff der oc for dennem baaret paa it fløyels hynde baade Scepter oc Crone. De andre ved hoffet vaare udklædde som slagtere, bryggere, bagere, skorstensfeyere oc giorde eenhver sine actioner. Om afftenen gick it fyrverch aff som Hertug Augustus selff antændte, siden holdtis en ballet effter Bergvercksfolckits musiqve oc sang.

D: 18 Febr: vaare vi udi den Italianske Hauge huor skiønne vandkunster seis med den pyramide som til Chuurførstens ære er oprættet.

D: 21 Febr: holtis imod aftenen ballet paa Kiempesalen huorudi da bleff repræsenterit de 4 verdsens parter, saasom først præsenterede sig Apollo paa it bierg med de 9 Musis som siden dantzede, effter hvilche der komme 4 Tyrcker udaff it skib dantzendis. Siden en paafugel med 3de Ryttere til hæst dantzende. Dernæst 2de Morianer med deris Qvinder. Dernæst sluttede visse Amazoner dantzen, som vaar Chuur Princessinnen aff Brandenborg, sampt Baron Frisens 2de døttre.

Fastelaffvens mandag bleff der holdet aufzug paa gaden med Kongespillet, huor der da bleff præsenterit alle slags dragter. Chuur Førsten sad paa it skib som gick fort aff sig selff. Chuur Princen agerede Kongen aff Franchrig, Hertug Moritz een Sedeyer, Hertug Augustus en Indian. Markgrafven aff Barheid en Spanier oc vaar Chuurførstinden hans hustru mens Princen aff Hall agered en Morian. Der bleff oc it vinfad omført huorpaa een Baccus sad, mens inden udi sad mange smaa udklædde narre.

Under maaltidet agerede en fornemme Herre en Qvachsalber oc stod hans theatrum næst bordet opreist.

Tirsdagen holdtis udi lige maade en aufzug med Vendiske oc Meisniske-bønder, som alt bestod udi forklædde Herrer oc Cavallierer. Chuurfyrsten med hans broder vaar selff paa de Meisniskis side, oc bleff for hannem baaret atskillige store Ølkander, oc vaar de Meisniskis dragt smaa camisoller aff rødt læder, med liffbælte om, runde kraffver oc smaa støffler. Chuur Princen oc Margrefven vaare paa den Wendiske side, soort udklædde med Violer for sig, oc huyede oc skreeg paa gaden. Dereffter kom Fruentimmeret til hoffve dog som bønderkoner udklædde, de kiørde om byen paa gemene bøndervogne. Disse udklædde rede udi saadan dragt til rings, oc vant Chuurførsten selff 6 store sølffbegere, som hand straxens igien Hertug Moritz offererede. Effter at alt dette vaar offverstanden reiste enhver aff herrene uden nogen proces hiem til sit igjen.

Nogle dage dereffter forføyede vi os oc paa Reisen tilbage ad Leipzig oc komme først 3 Mile til den By *Meisen* med Kudsk. — Om morgenen dereffter til den by *Otschatz* 4 stoore Mile oc saa til *Wurtzen* 4 stoore Mile. Den 3de dags morgen 3 store Mile till. oc er saa fra *Leipzig* til *Dresden* 13 tydsche Mile.

Reisen til den By Wittenberrig
8 Mile

D: 13 Martij en søndag efter prædichen begyntes Reisen, oc komme vi igiennem it smucht land, passerende den flood *Mulda*, som skiller det Meisniske-land fra *Saxenland* som herved begynder meget skoffved oc vust oc før vi komme till logementet, reede vi igiennem een stoer skoff till den lille by *Dieben* ved 4 Mile.

D: 14 Martij om morgenen tidlig derfra, oc efftherdi mørcked vaar end da paa himmelen bleff min Hoff Mæster oc jeg paa veyen forvildet fra voris companie, saa at effter at vi udi mørcked gandske ukyndig haffde giennemreden den Diebiske-hee, forefalt vi omsider udi een meget tyck oc besværlig skoff aff 3 Milis længde mens dis vanskeligere formedelst røffvernis saa ieffnlige tilhold, den vi saaledis gandske forvildet, uden andet at høre end det fielslig Ugleskrig, ej heller nogen anden vey at fornemme end hvis vi selff udaff nød giennem krat oc skoff os maatte bane, indtill vi ved middagstid endelig komme til den lille fleck, som *Lemberg* kaldis huor voris forige Companie os optøffvede. Siden falt

veyen igiennem it granvoxen oc skoffved land, sampt offver *Albim* eller Elfuen som her temmelig breed och stoer forbiløber till Wittenberg 4 Mile, tagende voris logemente udi Den soorte Biørn.

Vittenberg er en meget smuch oc velfortificerit stad med reene oc breede graffver. Situationen føyer sig ved nogen lignelse som it skib. Den omliggende Morassige grund holdis for at giffve usund lufft oc andre Sygdommers tilbøyelighed for den fremmede udi særdelished. Venus-kroe er her vell bekandt. Ved Elderthor er staden paa effterfølgende maade fortificerit, oc arbeidet mand meget paa atskillige udenværcker at forfærdige om byen.

Udi byens domkirche er at see

1. *Lutheri* begrafuelse oc Epitaphium med en Messingsteen offver sig.
2. *Philippi Melanthonis* er lige offver paa anden side.
3. *Pauli Senerti,* Doctoris, Epitaphium.
4. Chuur Først *Johannes* oc *Fridericus* unus fundator religionis alter Accademiæ ligger oc her begraffne. hvælvingen udi denne kircke er at mærcke ej ved nogen piller bliffver understøttet. Wartægnet er it støcke om Jesu oc Johanne. Vera effigies dicitur Mariæ. Juda forræderi er oc kunstig affmaaled. saa oc it andet skilderi som præsenterede Christi billede med it linklæde offverhængt. her visis oc Christi rætte længde.

Udi Thummen er at see

Den skiønne altertaffle om Nadveren maaled aff

Luca Ap. oc foregiffver mand at Christi oc Apostlernis rætte contrafey oc billeder der ved skulle representeris. Paa samme taffle haffver hand sig selff med sin hustrue affmaaled, mens efterdi hun bleff vreed at hand haffde maaled hende rygverts saa stillet hand hende mit iblant Præsterne. Neden ved altertaflen seis oc Lutheri billede affmaaled, huorom saaledis fortellis; at da Carolus V. ved accord fick byen ind, at fortøffve fra morgenen til it klockeslæt om efftermiddagen, da løb det spandske krigsfolck imidlertid ind udi kircken, hvilche da de fornam denne Lutheri affmalning, stunge de dertill paa 2de stæder, med een kniff hvilche sting alletider siden sigis at haffve holdt sig vaad oc fugtig til des amindelse. Mens da Kayseren saadant fick at viide, lood hand de skyldigis forseelse ved sverdet straffis strax uden Kirckedøren, der stædet endnu visis. Vi befant selff, at de sting endnu fugtig continuerer, endog de tit bleffve afftørrede.

2. Epitaphium *Pauli Eberi* S: Th: Doctoris præsenterer een affmaaled vingaard, derudi Melanthon seeis pumpende, Mathesius øsende, Lutherus rensende oc kastendes ukrudet paa ilden. Mens aff Paffven oc Jesviterne opryckis alt hvis Luther samler. Uden vingaarden staar Christus affmaaledt med een penge udi haanden, som hand viser Paffven.

   Der seis oc it skilderi om Christi fødsell, for hvilcket saa meget guld aff een Chatolich er bødet som det kunde veye.

3. *Milerstadius* den første Rector till Vittenberg er

oc her begraffven. Sampt Rector *Uldraldicon* der aff een relegerit student bleff ihielstungen, huorfor ingen student effterdags for Rect: med degen ved siden maa comparere hverchen paa dette eller noget andet Accademi, som iffrig offverholdis.

4. Daabsteenen sigis oc aff sølff oc guld materie tillige at vere forarbeidet.

Udi Byen seis

1. *Lutheri* huus som udi atskillige ildebrande haffver voren ubeskadiget. Disligest hans Cammer udi Collegio med hans blichhorn.

De Lærde Mend som udi dette Accademi ved voris tid florerede, vaar Pater *Calovius* som ellers bleeff kaldet Pater Abraham for sin alders skyld. P. *Strauz* oc *Meisner* Prof. Theologiæ, sampt den berømbte Doctor Medicinæ *Sneiderus*, oc stood Accademiet da udi god flor.

D: 19 Martij: tilbage igien ad Leipzig med hæst komme igiennem den Dorp *Prate* som ved en half mil fra Wittenberg affligger huorudi det huus visis, som Fanden tog Doctor *Faustum* bort udi. Sigis endoc at blodet endnu paa muuren er till syne. Derfra kommer mand offver skoffved vey till Leipzig igien 8 Mile.

Begÿnder nü Skoris endelig afreise üdi fra Leipzig videre ind ad Tÿschland

D: 23 Martij en Tisdags morgen ved vogn ad *Lutzen* en liden By, hos hvilchen den plads visis, der slagtningen stood imellem de Kayserlige oc de Svendske. Paa Ballstæden seis den steen ved hvilchen Kongen aff Sverrig fick sin bane oc død. Derfra effter slæt vey till den Dorp *Rybach* huor vi till middags spisede 5 Mile. Efftermiddagen imod den Francfurter-Messe fort igiennem den by

Weisenfeltz huor flitig paa ſlottet bleff arbeidet, der Fyrstens søn aff Halle skulle residere, som skulle giffve sig med Fyrstinden aff Altenborg. Uden for byen vaar nogle slemme Huul-Weye gandske for den reisende usicker.

Disligeste passerede vi den Bye

Naumbourg som er vel bygget med kiønne Kircher oc reale gader. Dets største næring bestaar udi det Naumburgske Øl, som udi landet vil om firis.

Mod aftenen kom vi efferslæt land til den stoore dorp *Sçhuulfohrt* 3½ Mil.

D: 24 Marty til den iille flæck *Nermerdorf*, huor vi spisede, oc haffde den gandske vej hid ad

med snæ oc vind 3 Mile. Om efftermiddagen komme vi strax udi

Düringen

som er mæst bierged skoffved oc hygled land under det hærskab, oc omsider opnaadde ved $3^{1}/_{2}$ Mile des Hoffvedstad ved naffn

Erdforth som regnis 13 Mil fra Leipzig at affligge. er en skiøn stoer stad som meget parerer udaff sine høye taarne, endoc at den udi een dall er situerit, huor den flood *Gera* heel striid løber, oc siden mit igiennem byen passerer, saa fast alle gader nyder rindendis vand. Huusene er ellers bygget paa gammellvis maade.

Domkirchen ligger smucht êleverit. Der seis den offvermaade stoere Kloche som Susanna kaldis, huortill 24 personer behøffvis at drage i strængen, naar dermed skall ringis, oc andre 12 desforuden at bevæge Klæbelen.

Den Lutherske som Chatholiske religion gaar her udi svang, endoc at den sidste nu meere excellerer. Ved denne religions forandring causeris offte stoer irring oc indbyrdis tvistighed; siden at Chuurfyrsten aff Maintz denne by er vorden mægtig saa er den sædvane opkommen, at huor en Luthersk udi Raadet affdøer da strax hanem en Catholisk betienter effterfølger.

Universitetet er nochsom bekant oc tit aff fremmede nationer besøgis. Consul Lemberg bleff aff den gemene mand halshuggen næst ved Raadhuuset hoffvedet opsat paa en stage mens legemet paa torffvet under nogle pillere nedlagt, der stædet endnu visis, fordi hand conspirerede med Chuur

fyrsten aff Meints oh lod ham forstaa udaff Erdfurts archiver om den prætention Maintz kunde haffve paa Byen, huorpaa fulte en belegring som obligerede indbyggerne at undergiffve sig Saxens protection, huoraff siden mellem begge Chuurførster tilvoxte een saare blodig krig.

Oberst Reifenberg sad endnu fangen paa det slot Køningsteen ved Maints, fordi hand samme tid skreff falske breffve till Meints da de Saxiske ickun imod en halff Mil vaar fra Erdfurth. Mens da Elector Moguntinus vaar bleffven Mæster aff byen lod hand ermelte borgemester opgraffve hæderlig begraffve, ia hæffved hans død oc regalered hans børn for den spot deris fader hans vegne vaar tilkommen.

Udi det Augustiner Closter seis Lutheri stue paa hvis veg stood atskillige dicta scripturæ antegnet. Chuurførsten aff Saxen lod kalde hannem herfra til Professionem SS: Theologiæ ob eloqventiam. Ellers seer mand paa it hiørne uden for kircken hans prædickestooll udaff steen.

St. Petters-bierg huorpaa bleff henlagt it real Castel med it Jesviter-Closter, stod nu udi fuld bygning.

Blant andre ting som Erfurt ellers vanterer sig udaff, er den skiønne Rideschoole. Deris meste næring er med Øll oc vin, thi landet deromkring sigis aff den stoore frugtbarhed, at kornet fast tilkommen maa det affskiæris, ellers skulle det aff iordens alt for stoore fædme vanartis oc forderffvis.

D: 25 Mart: udi it meget slemt vejrligt effter it lige danned land til den førstelig Residenz stad Gotha. prandij. 3 Mile.

Gotha, ligger udi en dall med it statteligt slot som tilforn kaldtis Risenbourg, mens nu Fridenberg aff aarsag hand promoverede nogle som aff Kayseren vaare desgousterede, hvilchet forvolte det forige slotis demolition aff de Kayserlige med forbud at paa samme stæd igien ej videre maatte byggis. Dog som det siden med bevilling bleff opbygt, er det saaledis kaldet. Der giffvis lige mange vinduer som dage er udi aaret, oc paa gulffvet udi salen seer mand it schachspil affmaaled, at de unge Princer sig derved effter maaltid kunde exercere. Formedelst den tit værende ildebrand haffver Fyrsten befalet byen aff Muur at opbyggis som allerede med temmelig pragt vaar begyndt, oc forskaffer Fyrsten indbyggerne till lættelse ald den trælast som till bygningens opkomst behøffvis.

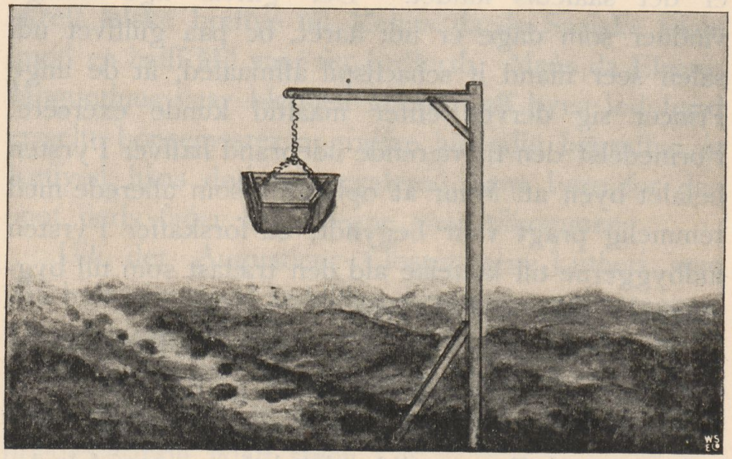
Fyrsten betiener sig aff 7 Geheime-Raad oc en Canceler oc holdis udi hans land god justice.

Blant andet seeis uden byen een Modelle til straff opbygget udoffver en liden bæck for unge folch der udi smaat tiuffveri angribis, huor de da derudi indsættis, oc naar bunden derpaa opluckis, falder de igiennem ned udi vandet, oc andre til spot udblødis. Fyrsten rosis endoc meget aff sin gudfrøgtighed oc kaldis derfor aff de omliggende herrer, Bit-Ernst. Samme dag reiste vi videre fort til den Bye *Eisenach* som ligger blant skoffvede bierge hvilche betager dets siun indtill mand kommer fast ad porten. 3 Mile.

D: 26 Martij fredags morgen begynte vi at stige op ad it høyt bierg, huoreffter vi passerede Eisenachs stoore skoff. Paa det høye bierg kaldet

Wachtenborg ad dextram boede een Fyrstinde med sin unge Printz, brorkone till Fyrsten aff Gotha som er aff det Saxen-Weimarske-Huus. Paa dette stæd haffver Luther nogen tid holdt sig op, huor hand da blant andre skriffter haffver componerit den Psalme. Wor Gud hand er saa fast en borg etc.

Derfra effter bierged oc skoffved land til *Waccha*

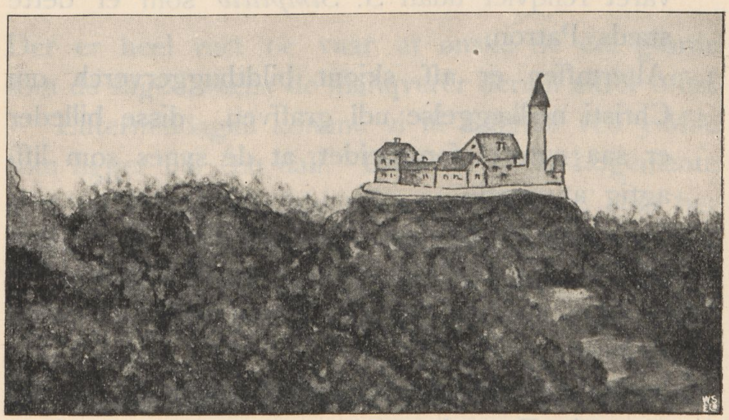
en liden By udi 4 Kant neden udi een dall situerit. Dog passerede vi først Wacche-skoff hos een færsk søe, die *Frauven-See* kaldet, hos huilchen det land

Hessen

begynder, huis iord er meget rød oc mager, fuld aff stoore heer oc udmarcher skoffved oc med slemme veye it par Mile. Ellers er at agte at Øllet er intet sønderligt, vinen passabel, oc bliffver mand noch vell tracterit for ringe penge. Der feilis ej heller velskabte Qvindfolck, oc staar deris dragt dem ej ilde an. De drager gemeenlig

it hvit klæde som offverhenger hoffvedet. Den Calvinske troe er her udi svang.

Om efftermiddagen derfra igien huor vi strax maatte stige op ad it høyt bierg før vi komme till den Chatholiske dorp *Hassel.* 3 Mil. Woris Compagnie holt Messe denne afften udi de stoore vinglas, thi vinen falder her got kiøb.

Wachtenborg.

D: 27 Martij. L. effter 3 Milers afflagde vey, komme vi till den By

Fulda, huor Abbas Fuldensis residerer, den Chatholiske lærdom tilgedan. Slottet vaar ej med de prægtigste at regne, oc seeis paa slodspladzen een pyramide till Abbatis Johannis Cassimiri ære opreist oc med latinske vers undertegnet. Omkring byen seis mange Clostere udaff Benedictiners-orden Muncke indtagen.

Udi Domkirchen seeis

1. En stoer stierne fuld aff Cymbeler, dermed mand paa visse tider aff aaret lyder. Udi det eene

Capelle ligger Johannes Bernhardus begraffven, som for Lutzen bleeff skiødt. saa oc hviler herinde Kayser *Conradus I.*

2. Os bleff iligemaade anvist *Bonifacij* reliqvier udi asche, dog svøbt udi gyldenstøcke. Saa oc visis den bog hand holdt for sig, da de hugged effter hannem. Noch bleff udi samme Kirche bevaret reliqvier udaff *S. Simplicio* som er dette stæds Patron.
3. Altertaffen er aff skiønt bildthuggerverch om Christi nedlæggelse udi graffven. disse billeder er saa naturel forarbeidet, at de synes som liffagtig at græde.
4. Der seis oc it stort lavacrum eller daab, som aff gammel tid bleff brugt naar de skulle døbis at stige ned udi gandske nøgen effter de tiders sædvane.

Jeg tror at Venus maa haffve vendt Ryggen till dette stæds Fruentimmer som ere meget hæslige. Folchet er meget paffvens lærdomme tilgedan. Saa de aldrig snarere it billed offverpasserer, der io følger it raab ved, enten aff Ora pro me eller oc udaff it Miserere mei. Jøderne haffve her ved stædet deris Synagoge. vi vaare offverværendis da it aff deris børn skulle omskiæris. De toorde ej Knifuen anrøre da det vaar skeed, saasom det stunded till deris sabbath. barnets præputium bleeff udi sand forvaret. Det er imod deris orden at tage hatten aff udi Synagogen. Qvindekiønnet tillades ej at komme derind. mens offven offver er een bestempt plads for dem, huor de ej aff nogen kand seeis.

Udenfor Dommen læsis denne inscription paa een smuch marmorpille med statua Salvatoris offven

Non statuam stantem
Sed tibi monstrantem Jesum adora
Salvatorem honora
Ut patriam servet
Omnibus votis exora.

Det er heel rart oc vaar at ønske de det giorde som de sagde, mens de manqverer derudi altfor offte.

Efftermiddagen komme vi til *Slieften* ved 3 Mile som ligger udi een dall. Uden for voris Logemente rant en liden Elff fuld aff smaa Foreller, som her holdis rart. Her er oc een stoer hæslighed ved Qvindfolckene. stæden ligger udi Græffven aff
» *Hanau* »
hans land.

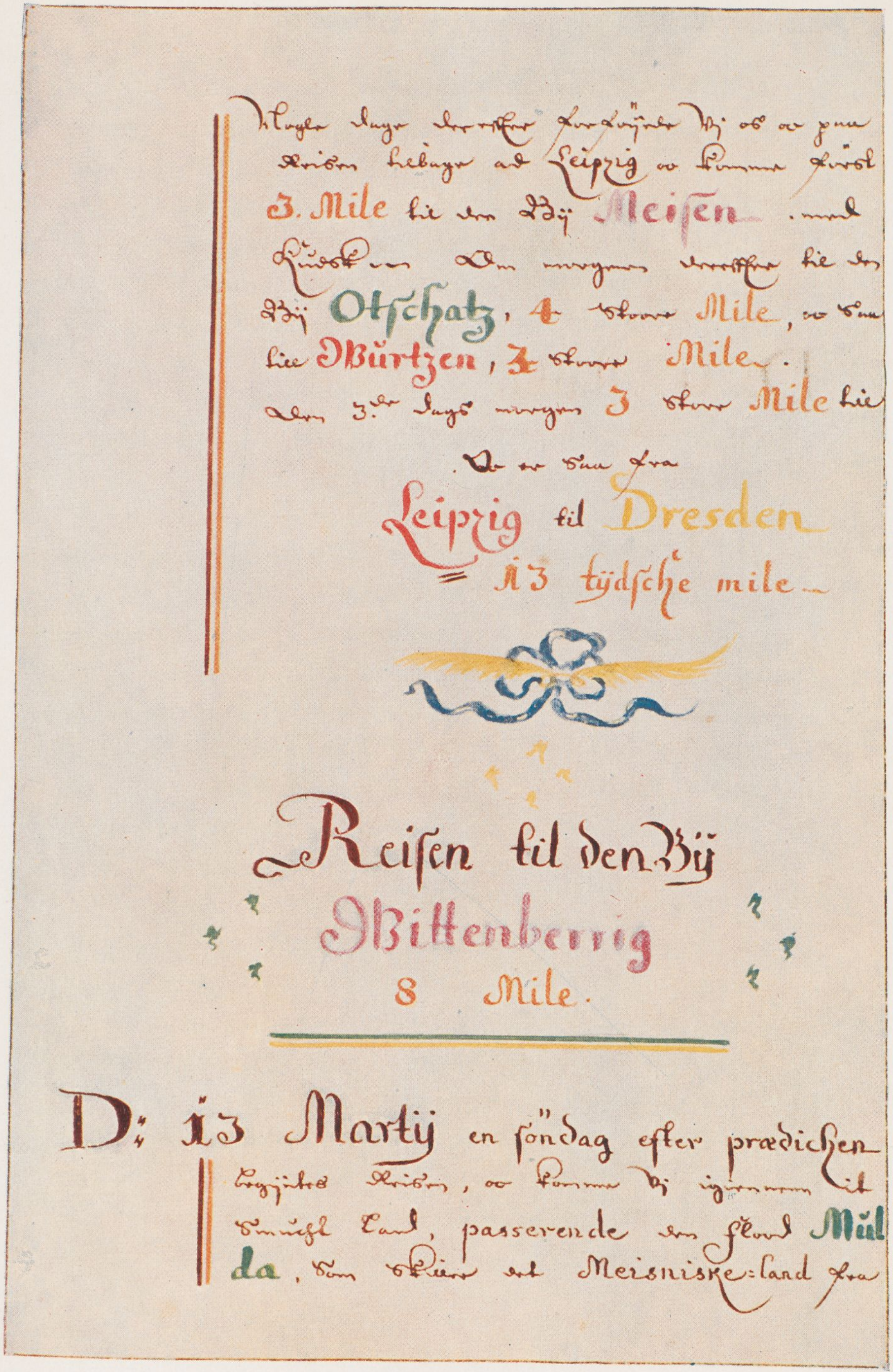
D: 28 Martij, Søndags morgen derfra effter een meget slem steened oc skoffved vey 4 Mile till *Gelnhausen* en Richs-stat liggendis udi een till deels dall, till deels oc paa en bache eller ved siden aff it bierg. Den haffver een smuch Kirche med 2de taarn udzired huoraff det eene staar noget affhængende. Aff taget falt engang it Menniske engang ned paa iorden, oc visis endnu hull udi marcken huor hoffvedet kom till at staa, der intet græs meere voxer som berættis oc holdis derfor ved disse stæder for it stoort miracel. Wartegnet udi samme Kirche er de mange hoffveder som visis under taget.

Ned udi dalen næst byen seeis Kayser *Friderici Barbarossæ* pallazis store ruiner aff muur, skor-

steener oc dislige, dog offver alt med graffver omringet. Denne by er ellers till Chuurfyrsten aff Meintz forpandtet, disligest till Heidelberg oc Graff von Baytingen mens staar dog ej under deris jurisdiction, unde bellum, mens Graff Hanau accorderede med dennem saa at de dog skulle deris gamble frihed beholde.

Om eftermiddagen forbi det slot *Isenborg* huis herre sigis meget sine underhaffvende at strænge, oc omsider udi it deiligt land 3 M. till den Græfuelig Residenzstad

Hannau som till størstedeels udaff Hollands nation, ia mæst oc paa hollandske maade opbygget heel regulair oc næt, oc derhos er den meget vell fortificerit. Tiener till residence for den Gefursteten Graf von Hanau som vaar Luthersk, endog at hans gemaahlin vaar Calvinsk aff religion. Blant andre kircker er den runde atskildt udi 2de deele, huoraff den første part tiener for de Frandske, mens den anden de Hollandske tilhører. Græffvens indkomst sigis aarlig till 700 000 Rdl. at opløbe thi som der sagdis, da contribuerede mand udaff it hvert huus aarlig 20 gr. Wi træffede her Løwenklo an, som da vaar Ritmæster udi tienesten. Wi giorde os flid at besee Græffvens Kunstkammer som mæst bestaar udi skatbare ting, mens Græffvens upaslighed oc voris ophold ved dette stæd kunde saadant ej tillade, oc tilladis ingen at komme derind udi hans fraværelse. Mens endog at Græffven den samme dag medicinerede, stood hand omsider op oc sændte os atskillige gange bud med stoer civilitet at offver-

3. Mile til en Bÿ Meisen

Otschatz, 4 Mile,

Würtzen, 3 Mile.

3 Mile

Leipzig til Dresden

13 tÿdsche mile

Reisen til den Bÿ

Wittenberrig

8 Mile.

D: 13 Martÿ en söndag efter prædichen

passerende Müllda, Meisniske=land fra

EN SIDE AV ORIGINALMANUSKRIPTET I FACSIMILE

tøffve den dag, som vi med skyldighed lood os excusere udi efferdi compagniet til størstedeelen alt vaar till hæst at fort marchere. Ellers haffde vi den ære før vi affreiste samme dag Grefuen som allersnareste at opvarte.

D: 29 Martij, langs effter Elffven udi it meget deiligt land indtill vi ved 2 Miles fortridende, endelig opnaadde den berømbte Fri-Richsstad Franchfort am Meyhn, beliggendis udi det meget frugtbare land hos den store flod *Maihn* som staden gjennemflyder.

Franchfurt am Meihn er mæst opmuuredt aff temmelig begreeb med 13 stoore oc realere Jordbolvercker fortificerit, med smucke reene graffver hvis fossebréer med store træer ere fulde oc Torngiærder forvarede. Vandet udi graffvene reiser sig høyere end det udi floden Meihn oc ladis vandet udi graffvene ind ved noget Mølleverck udaff biergene. Staden er meget folchrig oc driffvis der stoer fahrt paa flooden Meihn, huorved commercien formeeris. Huusene ere alle med schefuersteene bedægte. Paa Raadhuuset seer mand den bog som kaldis

1. *Bulla aurea* in originali, som it stycke guld er vedhængt med Kayser Caroli V[ti] billede paa, och denne inscription. Pro Deo et Cæsare. Den er ellers udi gammelt pergament indbunden. Deraff visis oc een anden som paa Tydsk er verterit.

Naar mand kommer udi *Wahlstuen* seer mand den med hærlige skilderier udstafferet, endog at de udi den tid at Kayservahlet skeer, bliffver offverdæchte, at ingen scandal derved skulle foraarsagis.

Mit paa gulffvet staar det Bord ved hvilchet Kayseren da tillige med de 7 Chuurførster sidder, mens ved siden derhos er visse Benche huor fremmede Herrers Gesandter sidder. Strax herhos er den store Sal, huor Kayserens Wahl bliffver proclamerit.

Uden for Raadhuuset visis den stoore Fontaine, som springer med vin, naar Kayserens election er skeed.

Den Lutherske som Catholiske religion gaar tillige her udi svang. Domkirchen er it statteligt verch och god bygning, huis Taarn udi særdelished offver gandske Tyskland er berømt udaff sin magnifiqve structur oc bygnings høyde till 325 trapper at opstige, foruden andre 30 som udentill ad spitzen opgaar. Her oppe er altid vægtere oc folck ved nat som dag til at præcavere ildebrand eller anden fiendtlig andfald, thi denne haffvis ved det Rommerske-Rige udi største consideration saavell formedelst Kayserens Wahl oc election som her i byen altid foretagis, som oc formedelst de store oc considerable Jahr Marcheder oc forsamblinger her holdis, som offver den mærckelig commerci fra saa vide stæder her fortsættis. Alt hvad mand vill haffve op paa dette Taarn bliffver ved toug ophitzet, mens ved hvert klocheslæt saa vel dag som nat stødis aff dette Taarn udi trompetter, dennem ligedannig aff it andet Taarn besvaris.

Udi Bartholomæi-Kirche seeis Das *Kreutzaltar* huor Kayserne bliffver cronede for. her inde visis endoc *S:t. Bartholomei* reliqvier, saa oc ligger her inde begraffven

Guntherus von Schuartzburg paa hvis graff alle hælligdage 4 Woxlys brænder.

Her inde saag vi den første Catholiske Kirche Ceremonie ved Munchenis mess holden, item med vievandet huorledis folchet sig besprængte. Ceremonien udi de Lutherske kircker falder noget foranderlig imod voris, udi det at de læser den sidste part aff Passionen for alterit. 2. Naar en Præst bigter, gaar hand op for alterit till den anden Præst, der hand da staaendis giør confessionen paa Latin. Welsignelsen læsis aff Prædichstoolen oc effter kircketienesten bliffver der med klochen ei kløchet. 3. Naar Præsten gaar paa Prædichstoolen staar alt folcket op udi kircken, oc ei nedfalder. Paaskefæst holdis ei uden 2 dage. Om Schiertorsdag prædickis vell, mens holdis ej videre hellig.

Byen er som ofuen mældt, meget berømbt aff den store Messe som der aarlig falder ved alle slags fremmede kiøbmend, oc forhandlis her med det samme een stoer andeell bøger. ved hver afften udi Messetiden bliffver der med alle Klocher ringet oc it canon affskødt. De fremmede kiøbmend som till Messen ankommer maa endelig regalere Raadet udi byen med it fad pærer etc: derudi bestaar oc een sønderlig ceremonie.

Chuur Fyrstene haffver oc her deris palazer huor de ved Vahltiden indlogerer, oc er it hvert palais med deris vaaben adskildt dereffter at kiendis.

Wed Prammen som staar ved den flood Meihn forhverffvis stoore sum penger aarlig, ja som mand torde sige til 5 td. gulds beløb. Rivieren som her

falder heel breed skiller byen udi 2 deele, nemblig Franchfurt oc Saxenhuusen, den sidste som haffver sin egen øffrighed oc med een kiøn fortification ornerit, oc hæfftis disse 2de byer sammen ved en meget skiøn oc stoer steenbroe.

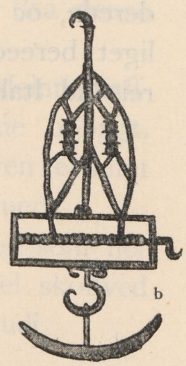
Franchfort haffver ickun 4 Dorper under sig oc giffver till einfach Römerzug alle Maaneder 20 til hæst, 140 til fods, o. 800 gl: oc til Kayserens Cammer 250 flor: Den regeris ved 2de Borge Mestere, 4 Syndicis, oc bestaar Raadet udaff 43 Patricier. Patricier kaldis raadsherrenis sønner haffver it trin for alle andre till bestillinger at erlange. Mand kand oc tit vell kiøbe sig Patricij naffn till, dog forslaar 100 Rdl. lit dertill, dereffter bliffver det provulgerit. Ellers er raadet Evangelisk. Borgerne deelis udi 3de partier, saasom 1. Die Geschlechter in alten Limpourg. 2. De som ey bruger nogen handværcker, mens alleene negotierer, eller aff deris rente eller arf leffver. 3. Den endelige gemeene Mand. Ellers er borgerskabet it meget civil folck imod fremmede, oc holder sig ærbar oc nætt.

Der opholder sig een stoer andeell Jøder som driffver een mærckelig negotie, dog maa mand vell udi kiøb tage sig ved dennem udi agt, mens byde dem ickun den 3die part aff huis begierris. Deris tilhold er paa een vis stæd udi byen fra byens huuser dog med een Muur separerit. De contribuerer ugentlig een stoer sum penge till staden, oc er deris forrætning ved ilds-Vaade at føre Vand oc stiger til hielp. Naar som een Jøde skal hængis, maa en anden Jøde bære stigen til. De intrigerede sig udi den oprørske

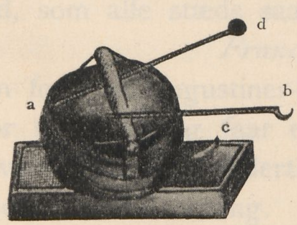
conspiration med Fetmilch, hvis hoffved tillige med flere aff hans Cammeraters seis offver porten ved broen, oc der hans huus haffuer standet i byen seis nu en columna opreist med des inscription | bleffve derfor aff byen forjagede oc deris huuse udplyndrede, dog effter nogen tids forløb igien med Trompeter oc megen ceremoni imodtagne oc inviterede. Naar nogen Jøde døer da bliffver der en lampe udi Synagogen antændt, som brænder nogle aars tid paa den stæd hand udi Synagogen haffver siddet og tilholdet sig effter stædets brugelig manerer.

Udi Tyghuuset seis

1. Allerhaande slags gevehr item Halfue Cartouver à ABC etc: oc skiøde huer 12 ℔ k. De vaare støbte lige som de vaare sprungne oc dog med it styche cabel igien sammenbundne. Der seeis oc 2de andre som vaare støbte udi bølger.
2. Et instrument som een tyff betiente sig aff, dermed at kunde vinde sig op offver alle muure oc huuse, hand fæstede føderne paa b. item visede mand os hands kniff, saug, oc fiel, alt udi it støcke sammenlagt.

3. Noch it andet instrument at kaste Kugler med, saasom udi a bleff kuglen lagt, b. viser spænderen som er it tycht stycke Jern hæfftis udi krogen c. d. betyder de 4 gange som bleff dreffne som blasbalger, naar

mand spændte op. Ellers er a tagte det Tyghuuset er separerede voninger fra hinanden udi fald nogen uløcke skulle paakomme, det da dis bedre kunde conserveris oc forsvaris.

Udi byen findis mange skiønne boglader oc trøcherier, derfor udføris een stoer deell bøger aarligens herfra til andre stæder. vi logerede udi Bogførergaden hos fru Beyerin. Naar mand herfra vill begiffve sig ad Italien, da accorderer mand med en Postillon der enten kommen er der fra landet eller kand fra Tydskland lige dyd forhyris baade for hæst oc kosten tillige frit underveys at nyde, oc samler mand sig da i et stort selskab, saasom veyen er baade lang oc vanskelig. Wi antraff her en Venetiansk postillon med hvilchen vi som offven mælt accorderede, oc effter at vi os her ved Gud haffde forliget bereede vi os med de andre til næstfølgende reis ad Italien.

D: 20 Aprilis Begafue Wi os til hæst udi it stærck følge reisen ad Italien at fortsætte, oc komme imod afftenen effter it smucht land till den stad *Selgenstad*, 4 Mile. her angreeb mig een stærck feber.

D: 21 Apr: Onsdag, effter it skoffved land 3 Mil till *Bessebach* huor vi spisede udi it Møllerhuus, mens Verten duede ej meget, som vaar udraabt at conspirere med Røffverne der omkring. Paa denne vej komme vi igiennem

Ascaffenborg huor Chuurførsten aff Meintz haffver it statteligt slot aff rødagtige steene opbygt, som tiener til hands vinter Residenze. byen er intet sønderlig mens ved Meihn ligger den situerit.

Siden passerede vi offver samme flood som her rinder baade stille oc sagte, oc effter idel skoffved land, som alle stæds saa sig laader tee udi

Franchenland.

item forbi et Augustiner-Closter 4 Mile till *Lingfort*, huor Ølets bruug faar ende, huilchet gaff os stoer besværlighed før os dertill at tilvenne, efftterdi vinen falder her heel stræng.

D: 22 Aprilis komme vi effter 4 Mile til den smucke oc stoore by

Würtzburg, som vell fortificeret udi en angenem dall er situerit hos den flood Meihn, huor Chuurfyrsten aff Meihns oc offte residerer. Den haffver een deilig Kircke, mens næst uden byen paa it høyt bierg ligger een stærck Citadelle opbygget. landet oc byen hviler under den Romaniske lærdom. Hic valet inqvisitio.

Samme dag reiste videre fort till den dorp *Almeshausen* 6 stoore Mil, it lumpen logement forefant vi her.

D: 23 Ap: till den dorp *Emskirchen* 6 Mil som hører under Margrafuen aff Barheid, siden effter god slæt vey till den berømbte by Nørrenberg 4 Mile. Summa fra Franchfurt aff «28».

Nurrenberg maa vel kaldis en af de schiønneste oc rigeste byer udi Tyskland, at jeg intet vill tale om dens stoorlighed, magnifiqve bygninger oc reale gader med videre huortill it stoort rum skulle behøffvis. Udi denne by tilholder atskillige kunsterfarne Artisans oc Mestere som travaillerer udi metal, træ etc: oc det med kunst. Castrum Noricorum kaldtis den fordumb, Nu een Richsstat, huorvell den heller for en liden republiqve nu maatte anseeis thi den haffver stillet alle sine sager effter den Venetianske Republiqvis maade. her ved stædet florerer den Lutherske religion. Folchene bruger ej stoer dragt deriblant er Qvindekiønnets ej den bæste. Aff det mærchværdigste som udi byen er at ansee, findis

1. Bibliotechet som er opfylt med bøger, deriblant seis 12 stoore Folianter, som een Nonne ved Naffn Margaretha paa latin haffver sammenskreffvet, item en liden Bibel udaff noget mindre skrifft forfærdiget.
2. Det Ny Testamente paa pergament som *S. Pol schulle hafue sammenschrefuit.*
3. En Indiansk affgud udi een abis lignelse.
4. Steene aff Goliats bierg, aff fuarffven guul, oc haard, mens vellugtendis, som een Fyrste derfra haffde med sig udført oc hid foræret.
5. Et monstrum aff en *Hane* haffvendis *fødder som it Menische.* vaar anathomiserit.
6. En steen med mange kanter som er funden udi een fransk mands Nyre. item een hvid steen funden udi een hund.
7. En rund Bog at kaste op udi paa 2de stæder.
8. Et stycke pæretræ bleffven till steen. item it kar aff Terra Lemnia som ingen gifft taaler.
9. Et Kuhorn fast som it Hiortehorn dog uden tacher.
10. Et anathomiserit barn udaff Moders liff skaaren.
11. Udi it gammelt Manuscript læste vi disse ord, huorved Ditherus refuterede een Catholich.

Sicut Petrus Paulus et alij Apostoli nuptiis sociati non libidinis causâ, sed posteritatis subrogandæ gratiâ, uxores habuere.

Her staar de vell som slutter at Præsterne ej maa giffte sig. Det er en aff de Chatholiskis egne Lærefædre, ved naffn St. Ignatius som ordene haffver antægnet, mens derimod saa agter de ej saa nøje at deris Præster entretenerer sine

visse Horer, oc lader deris kioler medlertid brugis aff een laqvais, selff tager de livreet paa med plumazer udi hatten, oc det holdis ej for nogen synd, derfor svarede den Abbé udi Franchrig os til dette tilfælde. Mand skulle ej dømme effter de udvortis ting.

Raadhuuset

er it skiønt stycke arbeid, hvis cammere alle gaar udi prospectiv-vis. Der seeis

1. Adam oc Eva aff Albert Duren affmaaled med denne inscription. Hoc fecit post partum Virginis. 1507.
2. Et stycke som *Lucas Evang:* skall haffve maaled, item it andet om Cain oc Abel.

Enhver skildere till Nurrenberg maa aarlig it stycke hid ind leffvere, ved hvilchet middel det uden omkostning lætelig kand udstafferis. Wartægnet er en frosch paa Muuren.

Slottet

ligger paa een høy stæd udi byen êleverit oc derhos ræt vel fortificerit. Der residerer Kayseren naar hand did ankommer. Der findis oc det Kayserlige Canceli oc Capel. Der seer man Munchens-Hofued med de 4 Marmorpillere, som hand førde med sig fra Rom ved fandens kunst aff hvilche den ene dog vaar brøden. Paa volden heroppe seeis udi den haardeste steen vestigia aff Appellis de Geilingen hæstis fødder idet hand sprang med hannem her offver fra oc ned paa marcken.

Puteus in vertice collis in saxa excisus tantæ profunditatis, ut aqva visum fallat, cujus tamen aqva rotis machinarijs magnâ extrahitur facilitate.

Samme brynd giffver it hærligt Eccho fra sig, oc naar een steen der udi nedkastis vaar det nogen tid før mand fornemmer nogen plompen udi vandet.

Udi Tyghuuset

seeis atskilligt got gevehr med skiønne cartouver, huoriblant vaar 8 Heele Cartouver med Engler paastøbte. Der er oc een stoer hob smidede Jernkugler, at de ej mod haardt skulle brydis. Udi gaarden laag 2de stoore metalstycker aff den stoorlighed i munden at it barn magelig der ind kunde krybe. Der seeis oc atskillige Been oc Ribber udaff de gamle Kiemper hvert næsten 2 fafne langt. Disligeste Apellis de Geilingen harnisk, item stoore Kiempesværd med videre.

Udi Spetal-Kirchen bevaris *Regalia*, som koster møye førend nogen fremmed faar dennem at see.

Udi Sebaldi Kirche huor oc hans Monument findis er at beskue atskillige skilderier aff Duren, saa oc it Crucifix, som de Chatholicher haffver bødet Guld for effter des vegt. Paa samme kaars seeis en stierne som aff taget skulle vere nedfalden oc saaledis der fast bleffven besiddendis. Mand siger oc at den hellige *Lantze* udi den kiste forvaris som under taget er behængendis. Wi logerte udi den forgyldte Gaas, huor mand vell bleff accomoderit.

D: 25 Aprilis, derfra 4 Mil till den lille by *Roth*. prandij. landet uden for byen som oc stædet selff hører under Fyrsten aff

Amsbach.

Om Efftermiddagen forbi *Ellingen* 3 Mile udi it deiligt land till den Richsstat oc by *Weisenborg*. NB. Italus cum V.

D: 26 April: 3 Mile ad den Bye *Monheim*, som ligger under Fyrsten aff

Neuburg.

Siden effter maaltidet forbi den smucke by *Pappenheim* med muurer om, saa oc igiennem den by *Donavert*, huor den berømbte flood *Donau* forbi løber oc aff hvilchen samme by faar sit naffn, som hører under Chuurførsten aff

Beyern.

huorfra vi komme udi it meget deiligt land oc slæt som Meisen till den flæck *Narrendorp*, huor der seeis een deilig haffve 3 Mile.

D: 27 April: udi it meget slæt oc deiligt land 4 Mil til den stoore oc vitberømte fri Riksstad Ausburg som er fra Nurrenberg aff 17 Mile.

Ausburg olim Augusta Vindelicorum er meget smuck oc regulair bygget oc bedre fortificerit end som Nørrenberg, haffvende derhos skiønne breede gader med kunstige vandspringe, hvis offververck aff metal er forarbeidet, blant hvilche een seeis aff en △ form, præsenterendis een Jomfru som øser vand aff een kande paa sit been. En anden, der kiemmer sit haar præsenteris med vand. den 3de vasker oc vrider sin særck, houraff flyder een stoor andeel vand.

Offven fontainen staar Herculis billede med dragen, it offvermaade kunstigt arbeid som ved dette vandspring seeis oc haffver Kayseren til denne byes ære ladet de 6 fontainer forfærdige. Om Ausburgs prægtighed ved structur oc magnifiqve Raadhuus, kircke oc mægtige Arsenal med videre er heele

bøger om udgangne. Aff alders haffver den været berømt aff clade Valeriana, den Ausburgiske Confession oc aff det meget konstige arbeid her falder udi alle slags metaller. Jeg haffver selff seet een loppe udi een staalkiæde aff een half fingers længde dog saa subtil forarbeidet at samme dyr den lættelig kunde drage. Disligest een solskiffve udi een ring indsat, med videre kunstverck udi been oc træ.

Flitig arbeidede mand paa det ny Wandtaarn, huor vandet ved sær machiner bleff dreffven høyt op for at nyde dis dybere fald ned ad igien oc siden sin tilbagekomst udaff fontainerne, meget curieus at ansee.

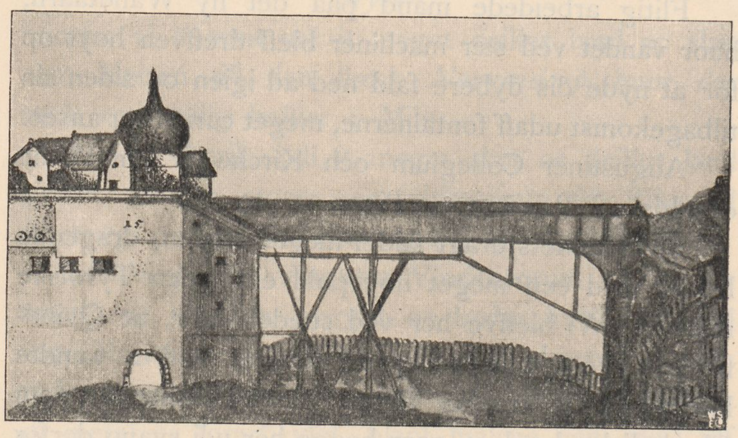
Augustiner Collegium och Kirche er smuck oc erindris aff Præsten oc Pigen.

Qvindfolkets dragt falder meget selsom, dragende hatter med een meget høy pold effter den Tyrolske maade. Wi bleffve her ved stædet vahr, at Qvindfolcket drog it lidet lig till iorden med 2 tændte lamper oc it crucifix foran. Den Lutherske som Chatholiske lærdom gaar begge her udi svang derfor saa udvælgis oc till de 45 personer som Raadet beklæder lige mange aff hver religion. der er 6 Borgemestere, huoraff 2de aarlig rætten fungerer, oc ved hver 4 Maaneders ombytte skeer omvexling blant dennem. Derforuden er der oc 2de stadspflegere eller Præfecti Civitatis aff hvilche den eene uden anden intet formaar, sampt 4 Advocater som ved rættens forsamling besidder oc annoterer processens act med videre.

her holdis god justice saavelsom till Nurrenberg med de sædler den fremmede maa sig med forsyne

fra de stæder hand ankommer, om de ej med sygdom ere behæfftede, thi ellers faar mand vell at staa ude.

Øffrigheden tilstædde os ved deris visse bud at anvisis Porta segreta ò notturna som saa kaldis efterdi mand om natten allene bliffver her indlugt. Wercket meriterer noch at anseeis, sed artifex ignotus endog mand mener inventionen er kommen fra Tyrol.

Dertill er forordnet 2de portner saa vel Luthersk som Catholisk, hver med sin nøgel forsynet, som dog uden beggis hielp ej kand oplucke. hvo som vill her ind ad, maa giffve 6 Kreudser til hæst oc 3 basser til fods, hvilche penge til broens oc portens vedligeholdelse anvændis. Dens naffn som om natten indladis, bliffver indtil morgenen i en bog antægnet, da hand siden maa giffve videre rapport om tilstanden. Portens beskaffenhed er ellers som følger. 1. Kommer mand til een liden port, der rører mand ved een staaltraa som gaar til een liden klocke ved

Cortigarden uden porten. fra samme lydis til den udi porten hængende, effterdi der boer altid folch offven porten, oc kand samme store verck allene aff 5 à 6 personer moveris. saa luckis da den første dør op, ej anderledis end fra hans væg. Den lange gang igiennem gaar 2 Jerntraaer paa ruller oc hæfftis udi porten. Naar porten skal opluckis, drager mand p. til sig, som falder aff sig selff igjen naar mand den slipper. Derfra kommer mand til een stoer Windebro som it Menniske dog udi stoer gesvindighed udi et lidet Cammer med it hiul opvinder. Derfra kommer mand til de rætte porter eller 6 muurede hvelffvinger med 6 porter, deraff saa snart den ene sig oplucker, den anden sig selff noget strængt igien tillucker, oc saaledis ere portene giorde, at naar mand drager a til sig, kiører det porten udi en hast op, oc bestaar saadant instrument aff gode Jernstenger.

D: 28 Apr: derfra 6 Mile till *Bryk* een skiøn Marchflæck.

D: 29 Apr: derfra igien 3 Mile til den chuurførstelig Residenzstad udi Beyeren kaldet

Mønchen som meget vell er fortificerit ved den flood *Iser* offver hvilchen een stoer skiøn steenbrygge er giort oc oprættet, oc er byens huuse mæst udvændig med allerhaande maalning udstafferede. Fyrstens palais er verd at besee, oc haffver hand her it stoort Salthuus, huor een stoer deel salt conserveris, thi Fyrsten dermed driffver negotien. Jesviternis Kirche oc collegium er kiøn. Den Papistiske lærdom er alt folchet tilgedan.

Derfra samme dag 4 Mile til *Holzkirken* huor vi antraff it lumpen logement, oc taler mand her næppe it Tydsk ord skickelig. her begynder mand oc med træbygning oc huuse oc bliffver landet bergagtigt oc høyt, saa det kand seeis vel Mile borte aff det slætte land som falder fra Augsburg oc hid ad.

D: 30 Aprilis forbi een stoer søe hos hvilchen it stort Benedictiner-Ordens Closter vaar bygt, indtill *Kreite*, 4 Mile som ligger mellem skoffvede oc offverhængende fielde. Effter maaltidet derfra igien udi stoer Regen langs floden oc forbi een Foce, huor een skandze er oc ved hvilchen det

Tyrolsche-Land

begynder, som hører under Kayserens direction till den dorp *Eienthal*, 3 Mile, got logemente. her spørgis stercht effter la Fede di santa. Udi guarnisonen laag 36 soldatter.

D: 1 Maij effter it bierged land til den by *Schvatz* som er bygget under it stoort bierg hos den flood *Ihn*, 3 Mile.

Schuatz, er 2de gange aff Wolchenbruch oc jordskielff. Offver flooden som her rinder heel stried er bygt een skiøn steenbrygge oc seis oc dets slot. Strax uden byen er det berømbte Bergwerch som bestaar aff sølf oc Kobber-ærtz sammenblandet, haffver allerede været offver 300 aars tid, oc hører Kayseren til. Indgangen i bierget gaar lige ind ved een palisaderit vey. Effter at vi haffde iført os bergklæder, da loode vi os fortskube ved hiulebaarer der ind effter stædets brugelige maade. her inde

rinder een liden bæck som dog ej giffver nogen hinder udi arbeidet. Der rinder oc inden i bierget ned ad klippen it sortagtigt vand, huoraff een hvid steenhaard materie paa bergsiderne som bergtopper formeris. Udi bierget falder offte een gifftig stanch huoraff mange omkommer, oc beræted mand os det offte at hænde. at naar nogen opfinder nogen ny eller rig aare udi bierget, den samme maa vist vente sig døden eller sit øyesiuns mistelse. Det hændis oc at mand finder topazer her inde in suis mineribus. Ertzen føris med stoer beqvæmmelighed need effter floden ad Wien till, huor Kayseren residerer, oc der smæltes oc videre forarbeides. 231 Mennisker er arbeidernis tall her inde, aff hvilche een hver maanetlig med 5 Rdl. besoldis. Offven bierget er stoore huller, dereffter at vide, huorvit mand udi bierget indvændig avançerer, oc fortgaar.

Derfra forbi den By *Halle*, som hos samme flood er situerit, oc berømt aff sine salthytter oc de gode harnische, som der giøris, ved 3 Mile till den by.

Inspruch, som er hofuedstaden udi Tyrol huor Ertzhertugerne aff Østerich ved fordums tid altid haffuer residerit. Den er hell kiøn situerit ved den flood Ihn huoroffver een god steenbrygge gaar. Huusene udi byen ere nu alle fladtagede. Mit paa gulffvet udi

St: Francisci-Kirche

seeis Kayser *Maximiliani 1mi* monument och begraffvelse som døde 1618. Oc staar paa begge sider aff graffven alle Ertzherzugers aff Østerijch deris sta-

tuer aff Metal udi fuldkommen stoorlighed oc positur, blant hvilche seis endoc Gotfrid aff Buillon som vaar den første Christen Konge udi Hierusalem med en toorne Crone paa hoffvedet, item nogle Archi Duchesser aff det Østerigske Huus deris statuer.

Udi denne kircke vaar det huor Dronning Christina aff Sverrig med stoer ceremoni apostizerede.

Udi byen er oc at see det Tag, som sigis at bestaa udaff guld oc sølf-materie, huorom Heintznerus mælder.

Uden byen seer mand *Maximiliani palaz* oc slot, huor hans thresorer conserveredis fordum. landet der omkring er meget beqvem till Jagt.

D: 2 Maij effter it slemt øde oc bierged land oc udi stor Regen til den dorp *Engries* huor idell Træhuuser fandtis 4$^1/_2$ Mil. derfra stæge vi op ad det høye oc med snee bedægte

Pyrenæiske-Bierg, huor vi saag den taffle opreist paa bierget till ihukommelse, at Carolus V sig her med sin broder Fred: mødtis oc toge imod hinanden, som tafflens inscription udviser, siden forbi *Sterzingen* til den dorp *Mauls* 3 Mile.

D: 3 Maij forbi den By *Brixen*, huor een Biscop residerer. Lit her tilforn begynder Winbiergene igien. Siden offver de besværlige

Juga Rhetica 5 stoore mile til *Cluse* huor der ligger 2de bergslotter. Effter maaltidet derfra til den smucke bye

Boszen, situerit udi een dall fuld aff Frugt oc Winbierge, ihuorvell at de høye sneefielde *Alpes* ligger næst herved gandske med snee oc kulde offver-

dechte. stæden berømmis aff sin skiønne røde Win oc frugtis offverflødighed, dermed compagniet sig om afftenen diverterede, oc brugte spillemænd derhos. 3 Mile.

D: 4 Maij, forbi *Neumarcht* effter slæt vej udi dalen huor mangfoldig vinvext falder 4 Mil til *Selluren*, siden 5 Mil till den berømbte by oc Biscoplige-Residenzstad udi ditione Teriolana.

Tridentum nunc *Trento* som er gammel, dog mæst udi en 4 kandtet form bygget udi dalen hos den flood *Abe*. Spraaget her falder baade Italiansk som noget brøden oc indmængt Tydsk. Udi Vor Frue-Kirche er at see det êleverede Choor, huor det *Tridentinske-Concilium* bleff holden, visis endoc it Capelle, huor S:t. *Simon* ligger begraffven, item nogle aff de børn Herodes lood ihielslaa. Wi logerede udi Rosen, huor vi meget vell bleff accomoderede.

D: 5. Maij skildtis een deel aff voris Compagnie fra os, som toge deris cours ad Milan der een deel med os satte veyen ad Venetien fort. komme saa først offver det stoore steenbierg, som ligger ved byen, siden effter slem steened oc bierged vey til den lille dorp, *Pegine*, 1 Mil oc 1 4ding. Om efftermiddagen videre fort forbi den lille By *Burgo*, oc siden forbi it bierg, huor neden under mand saag store ruiner aff en gammel by, som udi forige tid der haffver standen oc efftersom det mæste vaar med skoff oc lyng offvergrood, haffde nylig Røffvere ved dette stæd sig oppeholdet. Endelig komme vi til den dorp, *Grim*, 5½ Mil.

D: 6. Maij, reiste vi blant det Alpiske gebergte, huor vi komme till den fæstning som kaldis *Kovel*, bygt aff Træ udi Reffven aff een steenklippe mit udi passagen till de Venetianers-land; flooden *Brenta* rinder stærck her neden ved, huis source vi saag, endog den vaar liden blant biergene opkomme. Folck eller hvad andet som skall till denne fæstning, maa med toug op oc need hitzis, thi det er meget steilt oc brat op for, oc lader den sig neppe see før end mand seer høyt op udi veiret. Den hører Kayseren till, for hvilchen de Venetianer haffver bødet mange tønder guld saasom den ligger udi en passe til deris land, saa till *Holland* ved 4 Mile.

Derfra samme dag till *Castel-Franco*, Oppidum nobile in Alpibus Italiæ ad amnem *Musoniam* sub *Venetorum* ditione 3 Mile. her seis it gammelt Longobardiske-slot. Siden igiennem store Olie-skoffver udi it meget slet land som med atskillige Lysthaffver er opfyldt som med Kampesteen-Muure er omgiærdet, oc er dette Lands egen meget frugtbar, falder dog lidet smør som usaldtet brugis, indtill vi komme til den By *Maestre*, huor den flood *Muson* falder udi den Midlandsche-søe eller haff. Oc efterdi Venetien ligger meget vit fra fastelandet udi det Venetianske Golfo maate vi begiffve os till baads først igiennem mange breede canaler oc graffver ved enden aff hvilche it Toldhuus ligger, som en halff skandze opbygt med een slagbom for. siden bort ud offver haffvet, huor farten oc veyen formedelst de mange grunder med visse stager udvisis, komme forbi en Øe huor en Præst tilholder som aff de

reisende regaleris med noget ringe, fordi hand er tilsat at tage imod fremmede ved paakommende storm eller nattetide, mens til tachsigelse lader hand ringe tvende gange med Klochen for de fremmede, naar hand noget faar. visis endoc paa landet det huus som Carolus V. tilholt udi imod de Wenetianer, indtil vi ved 1 Mil fortkomme til den meget vitberømte store oc hærlige Republiqve Venetien, logerende al Lion bianco hos en Tydsk vert. Summa fra Francfort = 108 Mil.

Venetien alias Venedig —

Er en composition udaf mange Øer i hafuet, som statelig ere opbygte. Gaderne ere heellænge, oc brugis mæst it slags baade, kaldis Gundoler, at fare med, igiennem Canalerne oc søen, den ene stæd fra andet. De fornemste herrers palazzer, saasom Contarini, Mocenigo, Urbino etc: ere med stor kunst oc bekostning udi vandet opbygde, som oc fleere particular huuse sammestæds. Offver Canalerne er formerit offver *800 stenerne-Broer* blant hvilche den fornemste er Ponte di Rialti, som bestaar ickun aff een Huelfuing uden nogen understøtning, derpaa 24 Kiøbmænd residerer. Den fortiener noch at kaldis it admirabel kunst-stycke. Paa samme broer samler sig paa visse tider om aaret en stoer andell folck, som giffver sig parti-viis tilsammen at armdragis eller faffntagis gandske nøgne, indtill den eene gandske den anden kand udmatte, ja tiest falder de udi vandet begge tilsammen. Med saadan kamp kand de en heel dag udvare oc verserer der under it aff de Venetianers politiske-greeb, at som byen er meget folchrig oc atskillige revolter undergiffven, at

da det ene folch det andet ved denne Kamp kand allarmeris uden med hinanden at conspirere med adelen oc dets øffrighed. Nicolotter kaldis derfor den halffve byes folck som Castellaner de andre fra Riva alta.

Udi byen findis *20000 Gundoler* uden andre skibe oc tager adelen udi landet sin bæste divertissement imod afftenen udi kulden paa vandet at omfare, udi den stæd at mand ved andre pladzer promenerer udi caros.

Gundelene ere till begge ender zirlig med iern udstafferede oc mit till med visse bøyeler formerede, huoroffver it sort tafft eller klæde behængis, der under mand magelig kand sidde oc sig divertere. samme baade kand artelig fortrudris ved 2de gundeliers eller Rorkarle; den eene fordrest, som den anden bagst udi baaden bestaaendis, oc gaar deris fart saa gesvindig fort, som ej kand trois.

Her tilholder een stoer deel fremmede Nationer aff Persien, Indien, Armenien, Tyrkiet, Græchenland etc: som her haffver deris Chantor, holdendis deris varer offentlig fal. Derfor driffvis her en stoer negotie fra mange affliggende stæder, saa det er fast ej at beskriffve udi huad offverflod, saa mand der kand bekomme huad hiertet ønsker aff kiøbvarer. Der findis store oc capital-rige Kiøbmænd der udi adelens mæste drifft oc bestaar, foruden de 4000 Jøder som her tilholder, ihuorvell at deris voninger er fra de andris med een Muur separerit.

Den høyeste regiering bestaar udi deris Fyrstes eller *Doge*-møndighed, som udvælgis aff den for-

nemste adel, mens tilladis ei at gifte sig, at børnene ej dereffter skulle fatte sig nogen ræt til slig møndighed. Hannem er tillagt nogle visse Herrer, som tituleris I Savi grandi med fleere andre Raad, till Republiqvens bedre bestyring, oc ballotteris om alting ved stemmer udi deris Raad oc skeer samme ballottering med 2de slags, huide oc soorte Kugler, som mand nedlægger udi een fordegtning, saa ingen kand vide hvem med eller imod agerer, och huor de mæste falder, er sagen vunden, ja tit ballotteris udi vigtige sager fra 300 stemmer till 4 paa det sidste, som da endelig ved ballottering giffver den sidste conclusion. Paa Fyrstens stoore sal paa slottet samblis Raadet mæst daglig med Fyrsten selff oc mange 100 aff den fornemste Adel, da tilluckis imidlertid dørren oc nøglen ved Fyrstens fødder nedlæggis. Huad som passerer, holdis i saa stor stilsvigenhed, at mand fast aldrig derom noget før des slutning kand formemme, thi straffen udfalder saa stoor for den som noget tilforn kunde aabenbare. Bliffver ej heller derfor gierne tilladt at nogen Venetiansk adelsmand meget med fremmede der i landet maa omgaais, eller udenlands at forreise at ej fremmed politic eller anordning skulle introduceris. Ingen tilstædis udi Raadet uden de aff adelstanden | endog at till byens Regering forordnis atskillig god politi ved des høye betientere | at indkomme. Adelens dragt falder meget foranderlig imod de andris, udi det at de drager lange vide Kiorteler fast som voris Præster, oc paa hoffvedet haffver de smaa huer formerede, fast som en Callot, dog alle soort-

klædde, endog at een deel aff Raadet bruger lige-dan røde eller purpure kiorteler, hver effter sin høyere stand oc værdighed. Fyrstens dragt bestaar udi en huid, rød eller purpur-kiole, paa hoffvedet dragende en udstiffvet rød hue, som bøyer sig fremad som it horn med een Quindedragt der under, effter den maade som en linned snørhue, som Fyrsten er altid forpligtet at drage til Qvindekiønnets ære, oc til en amindelse, at den rebel oc udi Venetien bleff aff en Qvinde ihielslaget. De ellers som ere aff høyeste votum oc stand udi Raadet eller oc hvilche som haffver betient nogen Ambassadeurs eller Generals-platz, drager mæst purpure-kioler, haffvendis derhos offver den ene skulder en lang sech hængendis udaff rødt fløyel med breede guldpossementer udi sømmene bebræmmed.

Den stoore General Mocenigo forhverffved os den stoore frihed med Fyrsten oc det gandske Raads tilladelse at indladis udi deris stoore Concilio, som dog ved ballottering bleff sluttet, huor vi da paa een bænch bleffve nedsat till at beskue huorledis alting udi Fyrstens nærværende bleff ballotterit oc sluttet om Candiæ beleirings tilstand, | som da en ny secours behøffvede, | fra it Raad til andet, som da till nogle 100 personer stærck udi samme stoore sal vaare forsamblede. Effter hvilchen forrætning vi bleffve introducerede udi obenmælte General Mocenigo hans palais oc bleffve en hver aff os brødre effter førstelig befalning regalerit med it trøgt privilegij patent udi Latin oc Italiansk spraag med Fyrstens, Republiqvens, Raadets oc stændernis sigil

oc Vaaben, it aff dennem udi huert hiørne der aff undertrøgt till bekræfftelse paa samme privilegij indeholdende mening, at os bleff tilladt udi deris Lande oc stæder fri oc ubehindret at negotiere oc tilholde, uden gabeller, imposter, Told eller anden tønge huor vi hos dennem løsted.

Ellers naar Raadet tillige med adelstanden udi det Førstelig palais forsamblis, da bliffver der først ringet med een Kloche. Huer søndag oc fredag skeer gemeenlig den stoore forsambling aff adelen till 2 600 om Rigens sagers deliberation, thi den øffrige tid passer de paa deris negotie oc handtæring.

Det hænder sig sielden at nogen udi deris adelstand vorder antagen, dog den som middell dertill vill employere, faar ei menagere 1 td. gulds verdi; saa høyt eragtis des møndighed hos dennem.

Ingen Adelman maa reise udaff Venedig uden Raadens consent, oc det skeer effter deris vedtægter. Udi Justice-sager, om end det skeer offentlig paa Piazza S:t Marco, mellem de to stoore marmorpillere, dog saa hemmelig affgaar det sommetider, at ingen deraff veed før Executionen er skeed eller skall skee, mæst aff frygt, oc til rebellions præcaution. Udi Krigssager holder de oc alt med stoer stilsvigenhed, enten de vinder eller taber, som udi den Candianske krig hørte mand neppe der bleff almindelig talt derom her paa stæden: Winder de, hofuerer de ej meget deraff, mens heller tacker Gud. Her vaar en Turch udi voris tid som lod sig convertere alleene for at hand kunde spionere huad mand her giorde, at det siden de andre Tyrcker

kunde aviseris, mens det bekom ham heel ilde, thi hand bleff fangen oc fick sin fortiente løn.

Udi den spandske krig mod Kongen aff Franchrig, med huilche de vaare udi stærck forbund, der Re' di Fr. haffde snart Spanien ruinert, da skichede de Spanier ind udi Italien om secours offver Milano. Ambassadeuren aff F. kunde ej faa det at vide ved spioner, huorfor hand practicerede med een Venediske-Adelsmand. Kongen aff F. skreff till Raadet i Venetien om det samme. Da sagde de Venetianer. Her maa endelig være en forræder blant os, satte derom deris spioner hemmelig ud huor de da om midnat tog fat paa denne Hermand som hand vilde gaa ind till Ambassadeuren, oc om Morgenen dereffter bleff hand hemmelig strangulerit.

Naar dennem synis at haffve log oc skich udi deris stat, som kand være Republ: till præjudice eller slige som udi andre lande kand foraarsage rebel lioner, urigtigheder, proponerer de sligt for deris Inqvisitores. De ballotterer strax derom, oc stiffter andre ind. | Jeg mener dog ej leges fundamentales. |

Deris Ambassadeurer tracteris med Excellence, selff kalder de sig Respubl: Serenissima. deris største Fiende er Turchen, Pafuen undertiden, oc det huus Østerig. Paamindede fordum aff Julio Cæsatef. at tilbagegiffve hvis de haffde taget fra Kircherne. Da excommunicerede hand dennem oc bragte till veye mellem Ferdinand d'Aragon: Spanier oc kong Ludov: 12 aff Franchrig oc Kayser Maximilian 1. en liga til Cambray. 1500. Franckrig greb de Venetianer først

an, hanem de andre siden samptlig effterfuldte, saa at ald Terra Ferma gick forloren uden bare Venedig, da de sændte en Legation till Kayser Maximil: aarlig erbydendis 50 000 Scudi d'argento, mens det bleff dem da affslagen test. Guicciardino.

Hinc carmen ipsis hodie indignum.

Non é di formidabil spavento.
Come altro crede il nome Venetiano.
Gia in un sol giorno dissipato e spento.
Renda ne fede Antonio Guistiniano.
Chi genuflesso domando mercede.
A qvel Cesare di Massimiliano.

Strax derpaa kom tvist mellem deris U-venner, huorved de kom udi deris forige stato. Miste deris deel udi Sicilien. de restituerede Paffven alt udi Romagne, dereffter de strax igien bleffve absolverede. strax dereffter mistede de Cypren huor de dog nu meget trafiqverer med Træ oc Master som de derfra affhænter til deris Galerers bygning. Mens aff Candien haffde de deris bæste soldatter. Deris brændeveed bekomme de aff Triuli-skoffve som er 5 Ital: Mile lang, i huilchen skoff naar nogen affhugger een ympe mister hand sin haand, mens huggis it Træ, der koster uden ald pardon, Gallien. stræng justice efftersom de haffver mange Naboer derom, oc de ligger vit selff derfra, thi de haffver dog ingen anden skoff end den samme.

Ellers bekommer de nu deris *Master* aff Tydskland huoraff de haffver good forraad udi deris Arsenal.

Om ræt till Golfo Venet: Rogatus Legatus Venetus à Papa de jure Golfi q. falso à Cæsare in tutelam datum dictitant. Res eôdem foliô videri p. ubi eorum jus in secularibus opibus scriptum.

Deris Ambassadeurer, | som tilforn omtalt, | sændis ichun till konger, saasom Tyrchen Spanien Franchrig oc hos Pafuen. Till Wien haffver de een Resident, som oc Kayseren hos dennem, ligesaa oc hos Savoyen, som Fyrsten oc hos dennem entretenerer. till Polen som oc Florenz gielder det samme, mens der udi Polen er ickun cittadino. Ellers nyder ingen slige charger uden de ere aff Venetiansk-Adel, dog bleff udi voris tid sændt en Ambassadeur fra Venedig till Polen at congratulere den ny Konge. Ambass: naffn vaar Angelo Moresini. Deris Ambassadeurs Extraord: holdis paa kostelig maade, de haffver 200 Ducater alle maaneder at fortære. De ere forpligted at giøre rede ved hiemkomst om andre Herrers stat oc particulariteter. Naar de haffver deris Ambassade forrætet, affleggis de till offverflood oc discretion med 1000 Ducater udi een guldkiede. Indvonerne beræsgnis imod 4 gange 100 000 siele, huoriblant skulle være 4 000 aff adelig stand. Ingen Herremand maa tage sin kiortel an, førend hand de 18 aar haffver passerit, thi da holdis hand møndig. Ved det 20de indladis de først udi gran conseglio.

Indfødde borgere oc Doctores, maa vel oc offte drage slige vide kioler, dog med den underskied, at Nobiles haffver paa deris, stohle. Ædeldammerne gaar klædde mæst paa Frandsk maade, de andre

dæcker deris hoffveder med it langt hvidt tarff. De ere liber oc fri noch, oc findis mange Venusbilleder deriblant. Mand kommer dem dog sielden udi tale. Stoor deel fra ungdommen aff sættis udi closter, oc der nøye bevaris, indtill tiden at de bliffver gifft deraff.

Deris Doge haffver god magt oc degraderis nu ei mere som aff forige tid, mens de penge som træckis fra en Doge der ilde haffver leffvet, tiener till Arsenalet. Hand farer alle Assensions dage udi hvert aar ud paa haffvet udi sin stoore oc gandske offverforgyldte Bucentauro, huor hand hører først Messe udi Porto Lido, dereffter hand paa dybet udfarer, udkastende en guldring oc saaledis sig med haffvet troloffver. Paa landet ved Lido staar da mange Compagnier som giffver salve, mens effter den Fyrstelige Bucentauro følger mange 1000 Gundoler oc Jachter, som om efftermiddagen giør den stoore cours till Muran De omliggende skibe giffver oc lystig ild aff deris Canons, thi da er alle stæds glæde oc lyst. Mand holder fast for, at paa denne dag, naar Fyrsten udfarer, kommer gierne slemt vejr | som vi oc selff haffver erfaret den dag vi vaar her, | at det første de foore ud, kom der een meget tyck sky op, som i en hast gaff offverflødig Storm, Regn, oc Torden i den stæd mand om efftermiddagen, da alting vaar ude paa haffvet offverstanden, haffde det liffligste veyerligt at divertere sig al Corso paa vandet ved Muran, som vi oc toge i agt.

Om de Venetianers Regimen er dette saa kortelig, saasom

	Raadits Wærdighed.	Tal.	Klædedragt till underschied,
1.	Doge, som regierer,	1.	
2.	Consiglieri,	6.	Rossi ɔ: rødklædde,
3.	Capi di Qvarantia,	6.	Violet } purpur,
4.	Savij di Conseglio,	6.	Violet } purpur,
5.	Savij di terra ferma,	5.	Negri ɔ: sortklædde,
6.	Savij di ordine.	5.	Violet ɔ: purpur.

Consulta, eller huor alting endelig defineris, skeer ved

1.	Savij di Conseglio, oc	6.
2.	Savij di terra ferma.	5.

Pregadi overo Senato consid: in 260, in Causa di S. Vech Magistr. her skeer conclusionen. Denne relation gaff mig Baron Frisheim le Pere at udcopiere som hand haffde faaet hos een Venetiansk Adelmand.

De Venetianers scopus synes mæst at bevare det de haffver end at acqvirere noget. Derfor seer mand sielden andet, end at de udi alle store kriger holder sig neutral, mens kand oc vel skee at de bispringer det ringere parti til hielp ob propriam conservationem.

Huad som udi Byen er at see, er,

Paa S: Marci Plads som deris fornembste torff, seis

1. De 3 Etandarder, huoraff een er opreist for Candien, den anden for Cypren mens den 3de for Dalmatien oc flagger mand paa disse udi alle solenniteter.

2. Die Procuradi med 4 Kiøbmends statuer aff porphyr ved kirchedørren.
3. De 2de skiønne Marmorpillere ved søen opreiste, mellem hvilche ald justice som sagt exerceris. Øffverst paa den ene staar en Løve med Vinger paa, som er det Venetianske Vaaben, paa den anden staar S:t Georgio, tilforn vaar stædets Patron.
4. S:t Marci-Taarn er aff temmelig høyde, huor Kayser Henricus 3. reed op ad med sin hæst, det haffver 364 trapper opad med een stattelig udsigt offver byen oc haffvet, doc ere huusene saa høye, at de betager synet till de mellemløbende Canaler.
5. Det er meget artigt at see, huorledis de 2de billeder slager Klochen ved timernes udløb paa S:t. Marci-plads. Neden under sidder S:t. Maria oc kommer de hellige 3 Konger udi fuldkommen gestalt udgaaendis oc hælser hende, dereffter de igien udgaar. Ave Maria oc P. N. falder altid udi Venedig en time tiligere end ved andre stæder aff aarsag, at Cæsar vaar skyldig till Venetien een deel penge, huorfor Trevisi vaar pantsat, hvilche til den dags tid skulle betalis, da Ave Maria skulle sigis. Da satte de klochen frem, oc fick saa Trevisi uden suerdslag, mens allene ved dette politiske greb oc maade.
6. Udi Venedig er ellers 71 Kircher. 35 Munche-Clostere oc 34 Nonne-Closters, med videre.
7. Paa S:t. Marci plads er oc at see, Fyrstens pallaz huor Dogen residerer, oc det stoore Concilium

holdis, som tilforn er ommældt. Disligest Rysthuuset, huor inde er at see

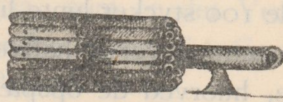
1. 5000 Bøsser som altid ligger ladde med behørig feng-krud paa som alle 6 Maaneder affløsis oc igien tilladis.
2. En Invention derudi nogle 100 stycker lunte ligger med endene tilsammen. samme verck haffver to fyrlaase med een kiæde, huorved de opspændis. Naar de nu gaar løs, bliffver krudet andtændt som luntene da tillige antænder.
3. L' Organo del Diavolo som een Vicentiner Greffve haffver inventerit et menniske dermed at ombringe. Samme invention gaff hand sin dreng med sig paa hæsten som skiulte det under it fuglebuur hourinde hand haffde Wagteler inde siddende. Foer dermed den Mands huus forbi som hand agtet at caputere. Mens da hand udkom fuglene at besee drog hand vercket løs saa laasene ved hver side sloog an till Herremandens med nogle hans tieneris død oc undergang.
4. Il standardo di Ziani aff rød tafft med een hvid

A udi, den hand førte udi den slagtning mod Kayser Frederich Barbarossa. Ejus familia jam extincta manet.

5. Il Standardo di Foscoli. saa oc een lang kobberslange med løffverck kunstig udarbeidet.
6. En liden Staal-buue dermed en Sicarius udi lang tid gick effter een kiøbmand, dog forgieffvis. Disligest een meget stoor balista, lige effter den som udi Arsenalet findis.

7. Fyrsternis armadur med pantzer, som bestaar aff Jernplader, som med hvit læret er offverdragen oc med forgyldte nagler sammenhæffted, som mand udi krigstiden haffver brugt.
8. En Machine aff pistol oc carbin-røhr dermed 16 skud at giøre, oc kunde det rundt omdreyes.

9. Carrara den Tyrans halsiern fuld aff forgifftede ierntacker, som hand lood hænge om folkis halse till straff.

10. En lampe huorudi ignis perennis haffver brendt.
11. Doge Ziani suerd, med hvilcket hand slogis imod Kayser Barbarossa, oc holdis det udi saa stoor ære, at det bæris for alle Doger udi deris solenniteter. Disligest allerhaand Græchiske oc Tyrckiske vaaben.
12. En rund brandspeyel, med hvilcken mand, som der sagdis, kunde antænde ved 5 Italianske Mile udi distance. Archimedeum, et forsitan plus hoc esset.
13. Duæ monstrosissimæ Galeæ qvas Persicas dixere et vix à qvopiam portatæ.
14. Et skiønt stycke væffved tøy med fløyels billeder, som den Persianske Sophi for sin raritet hid haffver foræret.
15. Adam og Evæ billeder meget kunstig med een kniffsaad udi træ udskaarne.
16. Bragadini billede, som vaar Commandant udi Cypren, som de Tyrcker leffvendis lood huden aff flaae.

17. *Scanderbegi* stoore suærd aff slæt oc plumpt arbeide. Dets fæste vaar udaff iern, med hvilchet hand kunde Mand oc hæst tillige giennemhugge oc nedfælde.

18. Kong *Attilæ hielm* aff Jern soort oc slæt udarbeidet, item hans hæstis Visier.

19. Henrici Magni et Quarti Regis Galliæ Harniske. blodet derpaa viser noch ud at hand sig yderlig udi krigen haffver voffved.
20. Et Mariæ billed som *Lucas Evangelista* haffver skildret.
21. Gatavillæ, Græffven till Padua hans kobberbillede.
22. Carraræ Commendant udi Padua hans billede udi Morians lignelse. En slæm tyran som døde udi fængslet, saa oc hans smaa staalbuer, dermed hand forlystede sig om dagen udaff vinduet at dræbe folck som hunde med. Item den invention hand haffde for sin konis puden-

dum formedelst hendis store begierlighed at foresætte, som endnu mangestæds i Italien er

brugelig. Det bleff hende med brede remmer forebunden oc vaar d. 3de iernpiqver som stoode halff ud imod hinanden.

23. 2de Hellebaarder aff hvilche den eene gaff 14 skud fra sig, haffvendis 2de laase, it unden som det andet offven. Det skiød for ud, oc gaff it skud bag ud.

24. Il Standardo Imperiale dei Turchi som er en lang stage med hvide hæstehaar behængt.

25. En skiøn lanterne aff sølff som en Advocat till Venedig haffde forarbeidet at bortforære udi Tørchiet, mens bleff Republiqven siden foræret, huorfor hannem oc hans efftterkommere aarlig 400 croner bleff tillagt.

26. It Justinæ-billed indfatted udi en ting eller Ramme huor een speyel tillforn haffde standen som de Venetianer til Tyrcken haffver villet forære udi Fredstractaterne, mens som de haffde fornommet, at de haffde faaet Victorie paa S: Justinæ dag, haffver de sat billedet ind udi stæden for speyelen.

Paa samme S: Marci plads næst ved Dogens pallaz seis

S:t Marci-Kirche

som er en meget skiøn bygning med een hærlig frontispicio udstafferet effter Græckisk viis ala mosaiqve, dog fattis kircken, at hun ej er meget lius. Uden offver den stoore kirckedør staar 4 stoore hæste uden bidzell alt offverforgyldede oc aff ære Corinthiacô forarbeidede som er en Metal som udi Chorinthi stads brand sammenløb aff guld sølff oc

kobbermaterier. Disse hæste ere støbte udi Neronis tid, oc siden fra Constantinopel hidførte saasom Kayser Constantinus M. tog samme fra Rom, der hand sit regimente forandrede. At de ere uden bidzell det betyder de Venetianers frihed. Her seeis oc een statua aff steen som bider sig udi fingeren, som sigis deris figur at være som Kirchen haffver bygget, mens aarsagen hertil vaar, at hand forpligted sig saadan Kircke at bygge, uden Lige, om hannem maatte forloffvis sit billede der inde at sætte huor det hannem løsted. Mens da værcket vaar halff forfærdiget, lood hand sig forlyde en langt bedre vel at kunde haffve forfærdiget, huis hand haffde nøt sin begiering. lood mand saaledis derfor uden kircken opsætte hans statue med fingren udi munden til penitence for sin tale.

Den stæd visis oc huor Paff Alexander 3 haffver trædet Kayser Fr: Barbarossa paa halsen, hvilchen historie seeis paa det stoore Concilio affmaaledt.

Udi Kirchen seeis de 8 store pillere af Serpentinsteen dog udi hvid oc sort farffve maculerit, som sigis hidførte aff *Pilati-huus*, oc ere alle spruchne, som ved hidførselen er skeed.

Lige offver er Doge Vital Faliero hans graffstæd giort som it lidet capel udi muuren som nu mæst vaar ruinerit saa oc den Fyrstinde Felicis paa anden side aff den stoore kirckedør.

Udi Cardinal Zen hans Capelle seeis hans graffstæd udi een Metal Cassone med hans billede paa. hand regalerede de Venetianer med meget gods, derfor saa holdis alle aar Siele Messe offver hannem,

huor da Fyrsten tillige med det gandske Signoria maa være tilstæde, som vi selff ansaag. Oc seeis udi samme Capel it Mariæ-billede udarbeidet aff den Klippe som Moses sloog paa udi ørchen effter vand med effterfølgende inscription.

Aqva qvæ prius ex petrâ miraculose fluxit, oratione Prophetæ Moysis, producta est nunc autem hic Michaelis studiô labitur, qvem serva Christe, et conjugem Irenem.

Den Engel lige offver sigis oc at være aff samme steen forarbeidet oc fra Constantinopel hidført.

Der seeis oc een steentafle med 3de helgens billeder paa. derom er historien denne. At Kayser Diocletianus befalede een steenhugger at giøre 3 affguders billeder, saasom Jupiter, Mercurius oc Juno. mens hand gjorde udi stæden Christi, Mariæ oc Johannis sigende at hand dem skulle tilbede, det hannem liffvet deroffver kostede.

Bag det stoore altar seeis den *steen* huorpaa Christus sad, da hand prædicked mellem Tyro oc Sidon. andre siger at det er den steen huorpaa Abraham villet slagte sin søn. Fyrst Dominico Michaele haffver ført denne steen hid fra de hellige Lande. 1125.

En anden *steen* med nogle draaber blood paa sigis at være den paa hvilchen S: Johannes Baptista bleff halshuggen paa.

Chathedra, huor S:t. *Marcus Evangelista* | hvis legem oc her ligger begraffven, endog at stædet visis ny | haffver altid siddet, oc er ført fra Alexandria her.

Saa oc ved alterit de 4 pillere med figurer udgraffne om Mariæ fødsell oc leffnets fremdrag, de andre om Christi fødsell passion oc død.

Altertaflen er gandske aff guld oc sølff à la mosaiqve forarbeidet oc paa Græckiske vis bygget oc offver alt med dyrebare steene besat som rubiner, smaragder, perler, etc. oc er hidkommen fra Constantinopel, oc ere de hvide Alabaster billeder hidført fra den stad Tolemaida.

Gulffvet udi Kirchen som Abbas Giachimus haffver nedlagt med smaa 4kantede steene, er meget smucht. blant andre figurer seer mand 2de haner som bær en Ræf ved fødderne tilsammenbunden ved en stang, hvilchet betyder de 2de Franske Konger Carolus 8. oc Ludovicus IX som jagede Lud. Sforsa udaff Meyland. Saa oc seer mand 2de tycke oc fæde løffver i vand, som betyder de Venetianers magt till søes. noch 2de magre løffver paa det tørre land. Her inde seis oc det berømbte

S:t Marci-Thesor

som bestaar udaff 2de Cammere, deraff det ene er fult aff reliqvier, mens udi det andet visis mange rare oc kostbare sager, her maa brugis vens ven for at komme her ind, oc naar det tilstædis, maa een aff Raadet eller Procuradi med een deell Præster medfølge det at anvise som følger

1. *Bloed* aff Christi legeme.
2. Udi it andet glas visis it andet tyndt *blod* som miracul-viis skulle haffve flydet aff it Crucifix. Det visis offentlig udi kircken alle Langfredage, alla vigilia dell' Ascensione alla Donna. Mand-

folchet seer det om langfredagen, mens dernæst till Qvindfolchet.

3. Et Crucifix aff 1½ spans høyde, aff soortebruunt træ med sølff beslagen, skall være aff Christi kaarsis rætte træ.

4. En *nagle* aff Christi Kaars fattet udi guld.

5. *Knifuen* huormed Petrus hugged øret aff Malcho, skafftet vaar med sølff indlagt, mens vell rustet.

6. Noget aff Mariæ *Melch* udi it glas, item nogen støcker aff hendis *Klæder*.

7. It støcke aff den *porphyr columna*, huor till Christus bleff bunden oc huudstrøgen.

8. Et *been*, en *S* oc en *Tand* aff S:t *Marco*.

9. It stycke aff Christi *Tornekrone* som den tyrckske Kayser hid haffver foræret; saa oc 3de stycker aff Christi *Kaars*.

10. Et støche aff Christi *bælte*.

11. Et støcke aff det *Rør* som de ragte svampen med ædicken paa till Christum.

12. *Haar* aff S: *Hans Bapt:* oc S:t. *Paulo*.

13. S:t. Johannis lille *finger*, item nogle steene aff de S: Stephanus bleff dræbt med.

14. Et stoort *leed* aff S:t. *Christophers* finger saa oc S: Marthæ.

15. S:t. Marci *Evangeli-bog*, som hand selff haffver skreffvet, heel gammell.

16. *Kul*, huormed S:t Andreas er brændt.

17. S:t. *Lucæ Evang:* hans *schulderblad*, item it Mariæ billed hand haffver maaled.

18. Et Crucifix med ædelsteene offversat.

Udi det andet Cammer er at see

12 Carbunchel-steene huoraff den største holte 8 onzer vegt, de andre aff 6 udi sær.

2. En *Saphir* stor som it Eg offver 10 Uncers-vegt som Cardinal Grimanni Patriarch aff Aqvilegia hid forærede.

3. Et Mariæ billed aff Perlemor ved 1½ spans høyde.

4. 2de Enhørningshorn, hvert aff 5 spans høyde oc 2de tommer tyck.

5. It forgylt beger med ædelsteene besat aff 6 span udi længden, det Kong Herodes sig brugte till it drickekar.

6. 12 Guldkieder oc 12 bryst-stycher aff guld med ædelsteene offversat som de tolff Helenæ damer haffver dragne.

7. En taffle aff perlemor oc guld forarbeidet om Christo udi haffven.

8. Den Venetianske-Fyrstis Crone aff guld med dyrebare ædelsteene offversat paa det prægtigste.

9. Den store Diamant som Kong Henric aff Franckrig oc Polen hid haffver foræret.

10. Et kar meget kunstig aff een Granatsteen udarbeidet oc skaaren aff 1½ spands høyde

11. 2de stoore skaaler udi guld arbeidet udi Romaniske-Agathe.

12. Et gandske Credenze aff fader, bægere etc: som Kayser Const: Magnus haffver brugt, oc er alt dette udaff Agatha Romana forarbeidet.

13. En meget stoer *Turkos* som it fad arbeidet, oc om bredderne med guld indlagt, holtis for een uskatterlig pris.
14. Mange skiønne oc stoore *Rubiner*, item en stang med een tyck guldkiæde omsvøbt som dog ei bleff anvist, foruden een stoer andeel sølff oc guld som tiden ej tillod alt i særdelished at remarqvere eller specificere.

Udi S: Johannis oc Pauli Kirche

seeis it skatterligt alter hos hvilchet findis mange Fyrsternis hærlige Epitaphia, som oc Mocenigi næst ved dørren, item Brigadini hvis hud ellers conserveris udi graffven, saasom den allene bleff sændt de Venetianer fra Tyrcken.

Wor Frue-Alter er mæst aff sølff oc seeis der det stoore sølffbilled udi Mariæ lignelse haffvende een guldcrone paa hoffvedet med dyrebar steene oc diamanter rigeligst offversat. Den berømte Maaler Titian haffver skildret den anden altertafle for sit kunstige arbeid høyt skatteris. Closteret er smucht, oc haffver eenhver Pater sin særdelis haffve, oc udi deris Cænobia visis en qvadro om Cana Galilæa aff den berømte skildrer Paolo Veronese. Udi Kircken seis ellers 2de sølfflamper à 4 à 500 scudi værd, saa oc en anden sølff Machine som mand udi store processioner omfører. sigis at haffve kostet 4000 Scudi.

S: Zachariæ Kirche

Er bygt aff een Ungerske Dronning. her saag vi huorledis en Damme bleff till en Nonne creerit, oc da musicerede den berømbte Caljwacha der for sin lifflige stemme bleff slagen til Ridder.

S: Pedro di Castello

huor Patriarchen altid søger, er oc een smuch Kircke.

S:$^{t.}$ Lorenzo.

Der er it rigt Nonne Closter. der holdtis S: Laurentij dag een skiøn musiqve oc vaar Kirchen inden till fra offven til unden med rød damasch omhængt oc udi sømmene med brede sølffposementer udzired. Mand anviste os nogle aff de Kul, huormed hand skulle haffve voren stægt, med lignelse aff hans fæt derpaa, som de sig indbildede.

S:$^{t.}$ Francisci

Er oc een meget kiøn bygning, oc udi des Closter er en skiøn porticus med een grotta udi huor S: Franciscus sidder, som nock er verd at see.

S:$^{t.}$ Celestinæ-Kirche

haffver 9 stattelig udstafferede altere. Der vaar oc it Crucifix huor een deel som haffde ont udi øyene strøge dennem derpaa till haab at faa derved forbedring. En statelig musiqve hørte vi oc der inde under Rosenmøller oc Spada de berømte Capel-Mesteris direction.

Mendicante

Er oc een kiøn Kircke med it Closter huor ungt Qvindekiøn underholdis for at undervisis udi sang, saasom musiqve i disse lande holdis i stoor verd, oc bliffver her inde aff samme Piger alle søndage oc andre Fæster stattelig musicerit. Ellers er det maneer at alle Damer aff condition sættis udi deris ungdomb her ind for at vorde kydsk, effterdi Qvindekiønnet falder meget luxurieux, som fast ej blant den gemeene at beskriffve, der offentlig nock tør

sig offerere mod Mandfolchet paa gaderne, eller udi andre maader giffver særlige tillockelser ia fast ubluelige bevegeligheder, saa mangen som sine sager subtiligere vill angaa driffver sit spill med sædeler till deris libhabere ved Cuplerske eller laqvayer at lade leffvere, med videre som argeligt er at mælde. Aff samme Closter bliffver mange gifft. Udi Kirchen ligger Mocenigo begraffven ved it hærligt marmor-Epitaphium med hans statue oc effterfølgende inscription.

Qvod Aloysius Mocenigo terra mariq' pro Republ:
Venet: Præcipuus Imperator sub anno MDCLVIII.
Divinitatis instinctu ac mentis magnitudine Cretam princp
Vrbem de Turcis, ultus est armis.
Præcipue vero Apotheosi D: Jacobi dum nostris terrore pcinct:
Cederæô incipientibus, superbi hostes in hoc Martinegini
Propugnaculum, Lunam suam explicuerunt
Eminebat tum universæ Civitatis excidium et omnibus inevitabilis mors
Illuc accurrit evaginatô gladiô Mocenius, seqvuntur
Virorum nobilium, cæterorumq' civium cætus ac milites animati
Fit magna cædes, tandem fugantur hostes hujus urbis
Et Luna Ottomanna velut Ecclipsi passa à nostris viris
Potent. simul cum vexillis rapta fuit.
Ita nobis meritó qvotannis solemnia vota
D. Jacobo proseqvuntur, et victoriam raportatam
Sub tanti Ducis dextrâ univ: Cretensis ad perennem
rei memoriam dicat A. M. D. C. L.

Noch seeis dette Epitaphium offver en anden.

Nescio Romanum Metellum
An Venetum Aloysium.
Cretensis vocabulò aptius honestes
Ille regnum domuit, hic asseruit
Hinc à Cretensi Senatu, populôq'
Aureo æreoq' numismate donatus est
Triumphorum plenus
Palmam accepturus abijt
Aloysius et Petrus
D. M. Procuratores ex testamentô
Commissarij magno Patruo
Lachrijmabundi posuere.

Udi denne Kirche visis S: *Susannæ* oc *Melitonis* hoffveder.

Udi S: Antoni Kirche er Fyrsterne af Estis graffstæd.

S:t. Jacomo.

Er en liden Kirche huor Paff Alex: 3. skiuldte sig i nogle dage indtil hand bleff bekandt, da Kayser Barbarossa fick det at vide belegrede hand Venedig.

Santo Sepolcro.

Er it Nonne-Closter, Mit paa gulffvet visis en efterligned bygning aff den hellige Graf. Mand gaar paa to stæder ned i graffven huor altid lamper brænder, oc læsis her denne inscription.

Hoc mirum spectatur opus ambagibus auctum
Rupibus artifici saxa revulsa manu.
Gens Mausolæum sileat Vesana sepulcrum.

Udi Arsenalet

som med een Mur aff 2 Ital: Milis circumference er

omgiffven oc med vandgraffver indentill saa mage-lig accomoderit, at deris skibe oc Galerer baade kand seyle oc bliffve der liggende uden fare. Det koster umage at komme her ind oc maa mand da sin degen udi porten afflægge. 1500 Mand arbeider her alle dage, mens om afftenen gaar hver hiem till sit. Udgifften for dagsløn som ugentlig clareris er 5000 Venet: Ducat: Udi vor tid laag her inde 100 Gallerer oc 12 Galeazzer aff hvilche sidste hver for en Million beregnis at udryste, oc paa hvilche sættis nogle 1000 soldatter, 50 stycker, oc 500 alen employeris til seglene oc 60000 Jernnagler. 4 aff saadanne bleffve i deris tid sændte till Candiæ undsætning.

Raison huorfor de Venetianske Gallerer ere stærckere end de Tyrchiske er denne, at de Venetianer legger ald deris Træværck udi søen till at vorde haart. dermed byggis de indvendig der de siden med andet beklædis. Oc endog at de Tyrckiske er smalere oc lengre udi bygning, giffver det dog lidet eller fast intet. De Venetianer maa kiøbe ald deris Metal, huorvel mand siger, at ved Brescia skulle findis it Sølf-Werch, oc er dog deris zecca altid med store pengecister fournerit. her inde haffvis store Salpeter-huuse oc forarbeidis salpetren aff it slags jord, deraff mand først een lage bereeder, hvilchen effter at den er søden, rinder udi it stort Kar da det tyckner oc udi it rom aff 41 dage bliffver det gandske til Salpeter udtyrcket. Der findis oc inde stoore reperbaner, smedehuuse, huor daglig arbeidis, blant andet Jernsøm med mærche paa, oc skulle

nogen deraff uden Arsenalet antræffis, koster det Gallien. her inde bliffver oc deris canons støbte. Der conserveris oc rystning for 100 Galerer oc 12 Galleazer som ej røris. De Venetianer haffver inventerit Granatkugler med tacher at de dis bedre kunde hæffte huor de kommer. Winhuuset er oc herinde, huor 4 á 5 Haner er huor Win udrinder naar mand lucker dem op, deraff arbeiderne dricker naar dem løster. Der findes oc een stoer haab smaat artilleri aff pistoler, degens, bysser oc harniske oc sees udi it Cammer 10000 Musqvetter foruden det som till Candia skulle offversændis.

Udi it Cammer N: 2

hang paa bægge sider 800 Harnische paa hvilche alle den høyre haand feilede oc i stæden haffde de annulos Coric: hvilche de rebeller med Tiepoli udi Venedig, brugte.

De Waaben visis oc her som fra Tyrcken bleff tagen in anno 1571, thi alle Roerskarle paa deris Galere maa være beharniskede.

N. 3.

12 Columner fuldhængte med Harnischer till soldater paa 12 Galerer.

Udi arsenalet findis 12 Taarne huor 85 Mand med 2 aff Adelen hver nat maa holde vagt oc skeer der med hver uge omvexling.

Udi N. 4

Findis een stoor haab hele oc halfue Cartouver till Venetiens conservation, item it Lærstycke giort till Ausburg. dernæst seeis der

3 skiønne Cartouver in honorem Henrici 3ii Regis Galliæ et Poloniæ.

Den stoore forgyldte Thalamægus som ellers Bucentaurus kaldis, udi hvilchen Dogen alle aar med stoer ceremonie oc følge paa haffvet udfarer Christi Himmelfarsdag, vinder sig haffvet til en bruud med ringens udkastelse. siden opsættis stoore væd om baadenis fortgang al corso mellem Muran oc Wenedig, huorom offven er mældt.

It skib bygt som it bolverch med 20 canons oc 100 soldatter paa, som leggis ved krigstiden udi Porto Lido, som er it indløb aff haffvet till Venedig.

Mens Malamocco-port, som den anden bliffver ved een stoer Jernkiæde bevart, oc ligger 5 Mile fra Wenedig.

En Capuciners invention, derved mand kunde paa en dags tid opfylde een heel stadsgraff med vand.

Brascia di Ferro Harnisk, meget stoort. Harnischer, fra de Genueser tagne, vaare aff jernplader som udentil med lærret offverdecktis.

Scanderbegi harnisch, heel slæt oc ræt.

En invention aff saler, som de Venetianer haffver brugt i Indien paa Cameler ved krigstid, deri en karl stod sicker for deris pile.

Udi salen huor alle Ambassadeurer tracteris, sees Fyrst Ziani harnisk, item Sebenico contrafait med sine mange Berg-Casteller saa oc Criosa den fornemste vestning de haffde udi Dalmatien som ligger paa it bierg ved en pas, der veyen underløber. Tyrcken tog den fra Kayseren mens de Venetianer erobred den siden fra Tyrchen igien.

Udi Arsenalet er oc it huus fuld aff qvindfolck som sydde paa seyel oc andet. hver dags stipendium opløb till 20 à 30 sold. Oc som Venedig bestaar af mange øer fra hinanden affliggendis, saa kaldis een deraff le Muran, een by liggendis lige offver Venedig der haffver sin particular øffrighed. ved denne stæd arbeidis det berømbte Venetianskeglas. vi fant der 50 glasofne udi hvilche der aarlig consumeris verd for 5000 Rdl. samme glasbrenderi der importerer aarlig store penge.

Noch paa en anden Øe seis Georgij M. skiønne Closter oc Kirche oc seeis derinde de Fyrsters billeder som ere bleffne till Munche. her ligger oc S.   begraffven. item visis paa een alterpille saasom naturen haffde sat en effterlignelse derudi om Christo paa Kaarset item udi een steen paa alteret visis it dødhoffved heel artig aff sig selff formerit.

De Græcher haffver her deris kirche. Deris Ceremonier differ: fra de Papistiske, udi det at de bøyer sig 3 gange med det de andre ej gjør det uden een gang. De elskede maalede billeder oc ej de hugne. De berøger alle med Røgelsekarret, der de Chatholiske det allene giør for deris Hælgens billeder oc deris præster med videre ceremonier som er at see.

Madonna della Salute som oc Humiltá ere oc kiønne bygninger oc kircker.

Wiis mig o herre din vej at gaa,
at ieg din sti maa lære,
I sandhed lær mig fast at staa,
thi du est Gud min herre,
Min hielp oc tröst oc ald tillid,
der til forlader ieg mig altid.
Trotz dem som mig forfölge.

Anno 1669

D: 20 Augusti, *efterat den heediste tid* udi Venetien vaar passerit seiled vi derfra med it March-Skib til faste landet ved udløbet aff den flood *Brenta* som ved en vis invention bliffver opstemmet heel magelig til skibenis op som nedgang, udigiennem hvilche Canaler vi avançerede fast indtil it stycke veys fra den stoore by Padua der mand maatte anlande. Summa 25 Ital: Mile. Landet saasom det Paduanske gebet er smucht oc frugtbart. ved flooden Brenta, olim *Meduacus* visiteris eens bagage oc vadsæcker.

Padua er een meget gammel stad aff structur al' antiqve dog saaledis at fast under alle huuser giffvis hvelffvinger der mand gaderne kand igiennemgaa befriet for regn oc solens heede. Circumferençen beregnis till 7 Mile, huis middelste punct udi byen at vide

kiendis aff den pille som i byen er til samme ende opreist, huor offven paa staar en Løwe. Den er hellers vel fortificerit oc des volde med skiønne Træer besat, huor udenfor mand seer den pille oc opreiste Columna som *Julius Cæsar* fordum sammestæds lod nædsætte der hand ej videre kunde avançere. Jurisdictionen dependerer udaff det Wenetianske-Herskab, dog giør mand udi deris kircker først bøn for Kayseren, huornæst for Dogen aff Venetien, muligt det kommer for Trevisi Tyrol etc. her findis det meget berømbte Accademi huor saa god een rolighed giffvis for den studerende ved alle slags faculteter. At dette Accademi saa høylig aff fremmede Nationer besøgis, volder des rolighed som den høfflighed de fremmede bevisis. Mens som der er en indbyrdis had mellem de Paduaner oc Vicentinske Herremend tilvoxen, saa liffvet sparis ej for mange end offentlig paa gaden. affskræckis ved tid efter anden dis meere andre Fremmede for ny udi saadan disordre at troubleris. — En Tydsk som Italiansk Studiosus affvexler med hinanden at procurere de døde Legemer till Anatomiet mens som de fattige ej gierne vil hengiffve deris venners lig til saadant brug haffver de lærdt legemet med ulæsket kalch at balsommere, som det da udi 24 Timers frist optærer. Theatrum Anatomicum er nock værd at see, som oc Hortus Medicus som rigelig med udlandske urter oc gevext parerer. Den Juridiske Facultets Collegium er en kiøn værelse. vi haffde knap voren ved 3 Uger udi dette Accademi før vi udi samme Collegio hærlig bleffve till

giæst indladne oc effter samptlige Academiets ballottering oc slut udvalt till Assessores pro facultate Juridicâ. Thi Accademiet haffver her sin egen ræt oc jus saavel udi Civil som Justits-sager. Padua haffver 2de slags Øffrighed, den ene kaldes Podesta hvis magt strækker sig offver byen oc varer ved half andet aar, aff politiske aarsag, at formegen medhold oc midler midlertid ej skulle samlis. hand haffver stoer authoritet oc kand paalægge Told offver Kornvarer oc dislige. Den anden tituleris Il Capitaneo som raader offver Militien, dog maa udi begge deele stedze med det Wenetianske-Raad corresponderis. Naar Nogen af den Paduanske Podesta er till døde dømbt maa hand derfra lige ad Venedig appelere saa limiterit er nu dets møndighed. Ellers er det Paduanske-Raad pligtig ved hver afften till Venetien at notificere hvis passerer.

Den Tyran *Ezzolino* som vaar Kayserlig Statholder sammestæds lood her it Taarn opbygge som endnu visis, derudi hand lood mangt it menniske aff hunger omkomme; De Paduaner gaff sig under Venet: subjection da hand staden bleff mægtig.

hos ponte Molino ɔ: Bro-Møllen seis ennu hans palais bygget med it høyt Taarn fast som it slodt. Der inde haffde hand en gang under iorden oc flooden til det palais huor nu Il Capitaneo residerer, hvilchen gang dog nu mæst holdis tilstoppet. hans Graf-stæd tillige med broderens visis udi S: Augustini-Kircke, huorinde mand endoc finder it meget skiønt alter med ædelsteene figurvis indlagt.

Udi Dommen, som er en meget gammell Kircke, dog aff stor indkomst er, falder intet at see, mens udi den stoore oc skiønne S: Justinæ-Kirche visis

S: Lucæ Evangelistis begrafuelse eller Marmorne-Tomba staaendes paa nogle pillere aff marmor. Der visis oc den Trækiste med it Jern Tralleverck omgiffven, huorudi legemet hid fra Alexandria bleff ført.

S: Matthias Apostel ligger bent offver udi ligedan en tomba begraffven.

S: Justina ligger under det store altar begraffven. Samme alter er med dyrebar-steene prægtig indlagt oc ved samme stæd bleff Titi Livij reliqvier funden. saa ligger oc udi denne Kirche. *S: Prosdokimus* begraffven.

Dislisgeste seer mand il pozzo de' Martiri som bleff funden udi Campo Marzo, tillige med steenen huorpaa de bleffve rættede. Der visis oc it Hul huor inde mange Martyrer haffver maat qvælis. Noch it S. Mariæ billede som S: Lucas haffver affskildret.

Uden for S: Sergij-Kirche seis den naffnkundige *Antenoris* graf eller Tomba aff rød marmor udarbeidet oc paa 4 pillere bestaaende med it tag offver huorpaa denne inscription læsis:

Inclijtus Antenor patriam vox nisa qvietem
Transtulit huc Heitnetum Dardanidumq' fugas.

Noch seis it andet gammelt Monument, dog uden inscription deroffver ei vidis hvis det haffver voren.

Udi S: *Antonij* Kirche som er denne stæds Patron seer mand een deel Metallerne qvadri med ophæffved arbeide som representerer det gamle Testa-

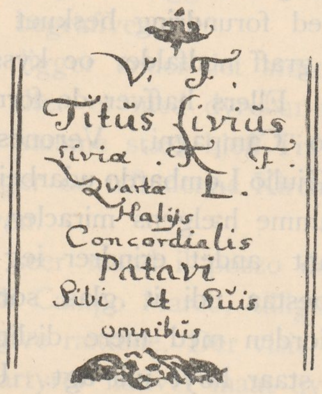
mentis historier. S: Antonij skilderi visis oc her for stor helligdomb thi denne hælten adoreris her udi høyeste maade. Denne S: *Antonius* ligger under alterit begraffven, der er giort en liden spræcke udi hans graff som uden tviffl offte med velrygende oliteter besmøris for at giffve een sød lugt, hvilchet de siden hans døde legeme imputerer saasom den gemeene dog nock inclinerer til saadant at troe. Jeg haffver med forundring beskuet huor andægtig de for denne graff nedfalder oc kysser paa jorden der den staar. Ellers haffver de fornemme mestere som Girolamo Campagni, Veronese, Sansovino, Fiorentino oc Giulio Lombardo udarbeidet de træfflige stycker om samme hælgens miracler, som visis om graffven. Blant andet erindrer ieg it aff miraclerne skulle bestaa udi it glas som hand uskad kasted imod iorden med mere dislige choser som dog hos dem staar høyt udi agt. Udi den Kircke bevaris it Thesor huortil Spanjen prætenderer och derfor under 3de luchelser indsluttis. Thi denne hælgen vaar en Spanier aff geburt. Fyrsten aff Brunsvig som apostizerede forærede hid till een mægtig stoer Sølff-Lampe.

Hos de Eremitaner huor de Tydske begraffvis, seis paa det ene hiørne aff kircken en steen chathedra huor en kiætter fordum sigis at haffve prædicket.

Forum Iudiciale eller den store Sal paa Raadhuuset er berømbt aff det den store med bly bedægte hvelffving uden nogen pilleris krafft understøttis. Dertil er 3 dørre oc indgange med hver sin særdelis inscription som udi marmor udgraffven, saasom

Titus Livius siddende med handen under Kinden. Paulus Pat: I. Clarus. Petrus Apponus hvis huus oc brynd endnu udi Padua conserveris. Saa oc Albertus Pat: Eremit: relig: Mens ved een anden liden dør udi muren ligger nu.

Titi Livij døde Been bevarede oc seis hans billed uden for med denne inscription oc graffskrifft.

Hans ihukommelse er endnu hos dennem udi stoer værd; oc inden paa salens muur staar antegnet huorledis een haffver faaet een fod aff hannem med videre. saa seis endoc Epitaphium Lucretiæ, item it andet Monument aff hvid marmor Speronio till ære opreist med denne inscription som paa sort marmor er tegnet som følger.

Sperono Speronio Sapientissimo Eloqventissimo,
Optimo et Viro et Civi virtutem etc:

Paa samme sall seis oc Lapis Cessationis Bonorum. Mand viser ellers udi byen Titi Livij huus.

Det palaz som Il Capitaneo udi residerer er een saare skiøn bygning effter den udvortis anseende der det nylig tilforn vaar aff sine prægtige udi sølff virckede Tappizzerier dismeublerit for indvændig. Udi Tyghuuset som Ezzolino for sin sickerhed lood opbygge, fantis ickun lidet forraad aff Artillerie. Figt oc Ridescholen entreteneris till de Fremmedis nøtte. Ponte Molino kaldis saaledis aff de 30 Møller som herhos seis ved floden Brenta at driffvis. Till slutning om Padua at mælde da florerede udi voris tid ved Accademiet effterskreffne lærde Doctores, saasom *Johan: Baptista, Salvatico Conte Cavalliero Ferrari.*

Mens medlertid vi os udi Padua opholdte foretog vi os nogle dage at besee tillige hvis som mærckværdigst næst deromkring kunde falde, udreiste derfor først igiennem it meget deiligt land oc effter slæt vej 5 stoore Mile at besee de Warme Bad som kaldis.

De opvælder paa en liden Bache gandsche syoc brendheede paa 2de stæder ved hinanden. Udi bunden oc ved bredderne sætter de en huid materie som Salpeter. Jorden er gandske rød oc som forbrendt uden at nogen bevoxen græsmarck dog sammestæds kand seis. Der findis atskillige bade huor disse vandqvælder indledis, deriblant fornemmer mand it bad aff den Heede at naar hoffvedet ickun ind ad dørren stickis, tagis det gandske svædt ud igien. Aff samptlige disse bader opstiger en stærck svofuelagtig Damp. De vircker meget udi deris krafft mod morbum Gallicum oc Magens svagheder. Der seis oc særdelis Møller som ved disse vand driffvis. dog er arteligt at see huorledis

hiulene med een særdelis hvid materie beklædis aff dette vands virckning, haart som steen.

Derfra falt Veyen udi it slet Land oc egn till huor mand finder it slags Leerjord som vældig tiener imod forgifft, aff farffve snart som terra Sigillata. saa findis her oc Warme Bader blant hvilche er it vand fast som en fiskedam med træer omsat, ihuorvell at jorden saavelsom vandet er saa meget varm, saa voxer der dog tæt omkring een stoer deel græs, oc anden slag urter. Derfra forbi *Monte Ortono* huor mand oc finder varme Bad som aff sig selff opsyder. Oc siden effter slæt vey till den dorp *Terra Dura* hvor vi till middags spisede. 3 Mil. Mens som floden Brenta giør udi dette lands district ofte stoer skade, saa er derfra giort atskillige Canaler som vi ved en Half Mil passerede igiennem indtill den lille by kaldet *Cattaio* huor Margræfuen aff Abizzo haffver it hærligt palaz med een skiøn haffve ved oc parc. Gaarden er saaledis indrættet at den kand med vand offverløbis. Der seis 2de Grotter som idelig springer med vand meget zirlig udarbeidet.

Derfra reiste vi videre fort till den Bye *Battaglia* som ved floden Brenta er situerit, 1 Mil. siden effter 3 Milis videre fortfaren till det Castel *Monte Selice* liggendis udi it smaat hygled land. denne stæd kaldis fordum Acelum som Plinius ommælder. Der visis heel stoore ruiner aff det gamble Castel endnu liggendis paa een backe offver byen oc fangis omkring denne stæd een stoer qvantitet aff Viperer oc slanger huoraff Theriachen udi Vene-

tien tilreedis udi de fornembste Doctorers nærværelse, som vi selff seet haffver. Derfra komme vi effter 5 Mile, som effter Italiens maade till en lega beregnis, till dens smucke by ved naffn Ateste.

Ateste vulgo Este, udi det Paduanske-Gebet som under Longobardien eller Insubrien beregnis, er smuck dog liden svarendis under de Wenetianer. Aff denne by ere de Førster aff Modena kommen, som endnu kaldis Principes Estenses. Folckrig er staden noch som till de Venetianer aarligens 18000 Scudi maa contribuere, som iligemaade her haffver sin Podesta. Paa det bierg Venda udi byen ligger det skiønne Olivetaner-Closter. Paa torffvet seer mand Mocenigo hans prægtige palaz som da stood udi bygning til ornamenternis fuldbringende. Der seis oc een meget stattelig hauge ornerit med excellente statuer oc alléer, oc offverflødig udi sin frugtbarhed aff Citroner, Pomeranz, Jasmin oc dislige sorter, som ellers udi dette land ei feiler. En Herremand haffver ladet den bekoste som oc meriterer at beseeis. Veyen fra Padua hid ad kand vel skee ned ad Canalen, mens vi udvalte voris fortgang med hæste. Derfor steege vi om morgenen till hæst udi et slæt land som algemachlig forhøyede sig med kostelige Winbierge huorpaa excellente druer voxer som Præsten der med os fuldte for plaisir vaar geskefftig noch for os at affplucke, at ieg ej skulle sige at hand selff haffde en tørstig siell at dragis med thi landet end inclinerer meget till hede oc brynde. Siden komme vi till *Bavone* ved 2 Mile oc derfra mellem biergene atter 2 Mile till

Arqvato olim *Arqvatum* Galliæ Cisalpinæ in Italia Oppidum, Venetæ ditionis in *Euganeis collibus* situm. Frugtbarheden aff landet heromkring er saa rigelig at alle gierder og hæcher ere aff *Figen-Olie*. *Granatre*-træer oc dislige vaare opført oc indrættede huorpaa frugten vrimlede till stoer yndelighed at ansee saa den reisende uden betallning deraff kand faa sin fornøyelse. Byens situation falder mæst henlagt mellem 2de smaa bierge huor een liden Elff udi dalen rinder, oc strax derhos er at see, den lærde *Petrarchæ brynd* med en Huelving offver, huorpaa hand selff haffver ladet tægne denne inscription.

Fonti inest Numen, hospes venerare liqvorem
Unde bibens cecinit digna Petrarcha Deis.

Paa Kirchegaarden som ligger paa een backe seer mand *Petrarchæ begrafuelse* eller tomba aff rød marmor udarbeidet fast effter den maade som Antenoris till Padua, allenest, at hans hoffveds effterlignelse udaff samme røde marmor, seeis saasom at kige udaff graffven. Man haffver tilforn voret udi vercke med at udbryde noget aff samme hans tombeau for at stiele nogle aff hans been derudaff, | dog fressuren er nu igien med iern tillhæffted, | thi hand holdis her ved stæden udi stoer agt. Mens paa Ligkisten seeis dette inscriberit.

Frigida Francisci lapis, hic tegit ossa Petrarchæ
Suscipe Virgo, parens animam, sate Virgo parce
Fessaq' iam terris, Cæli reqviescat in arce.

Paa en anden steen udi veggen læsis effter-skreffne ord.

Viri insignis F. Petrarchæ Laureato Franciscanus de Bressano, Mediolanensis .gener, individua conversatione, amore, propinqvitate et successione, memoriae

item

T. R. Petr. Paul: Valdezucus Patr: Poæmatum admirat: Æger. Ad. K. Professor hanc effigiem pr. Anno 1547 ed: Sept. Manpedino Comite Vicario.

Der under stood

Danti Aldigerio Fr. Pat: et Johanni Procatio, vir ingeniô eloqventiâq' clarris: Ital: lingvæ parentibus, ut qvorum corpora Mors et Fortuna sejunxerat, nomine saltem simul collecta permanerent. Joh: Brevius Canonicus Cenetensis, hujus Basilicæ Rector in sui erga eos amoris obseqv: testim posuit. MDXXIIII.

Oppe udi byen seeis hans *Huus* som dog nu aff andre bebois, der findis hans *Stoel* oc *Træschab* aff hvilche den curieuse samler it lidet støcke till des ihukommelse. Disligest seeis hans Cabinet oc Studere-Cammers huorinde alle hans actioner ere affmalede med hans hustru Laura item hendis nøgne Contrafey. Saa staar oc offver dørren it Schelaton aff hans Kat som hand elskede meget i sin tid, och derunder finder mand dette skreffven.

Etruscus gemino Vates exarsit amore.
Maximus ignis ego, Laura secundus erat.
Qvid rides? divinæ illam si gratia formæ
Me dignam eximiô fecit amante fides

Si numeros genuumq' sacris dedit illa libellis,
Causa ego ne sævis muribus esca forent
Arcebam sacro vivens a lumine mures
Ne domui exitio scripta diserta darent
Incutio trepidis eadem defuncta pavore
Et viget examini in corpore prisca fides.

Derfra reiste vi efter schofued oc hugled Land 5 Mil till it Chartusianers Closter som vaar bygget paa det meget høye bierg kaldet *Monte Rua* som mæst ved Castaniskoff er bevoxen som udi een vildtnis. Udi dette kloster bliffver aldrig noget Qvindfolch indtat, mens paa een vis tid oc fæst om aaret maa de gaa op till it crucifix som staar uden for Closterit, deris devotion at forrætte. At mand udi Closterit indladis, begierer mand per caritá. vi bleffve indførte udi Kirchen effter at vi haffde afflagt voris gevehr udi porten aff en Baron samme ordens, som talede med os | det ellers uden permission ej maa skee at nogen maa tale | oc omførte os alle stæds udi deris haffver. Da fornam vi at hver Munch haffde sine separerede gammer oc voning thi de findis ej tiere end ved forsamlingen udi kircherne. Mand bleff tracterit udi høffligste maade oc fick en hver aff os sin egen schaal med Risenvelling, hver sit Kruus oc huer sit fad, med Æg paa, thi kiød maa mand udi dette Closter ei æde uden ved høyeste nød eller ved sin visse tid om aaret, som dog maa stegis. Religionen medfører at laane alle huus oc giffve mad, huorvell de betler selff dertill. Munchenis dragt er huid, dertill gaar

de barfødt eller med træsko paa. Ellers høris udi samme Closter ej andet end altum silentium. Udi det øffrige er Closterit med een stærck Muur omgiffven till sickerhed for røffveris anfald som her udi landet ey er saa rart at fornemme.

Derfra samme dag tilbage igien ad Padua 10 Mile. Underveis kom vi forbi een Kirche huor een Præst samme tid holdte prædichen till hvilchen den anden Præst som med os vaar udi følge, robte med høy røst udi forbifarende: Beccafout. signum mutuæ charitatis. Angaar nu reisen ind ad Italien videre fort, saasom

D: 20 Septembris, Reiste Wi fra Padua oc komme igiennem it meget deiligt oc frugtbar land aff Win oc Korn 18 Mile till den store by Vicenza. Mens herhos er at agte, at

Lombardien

Er it meget deiligt oc slæt Land fuld med Wingaarder oc alléer med tralverck offverdegte som med vinrancker offverklædis oc huor under det stattelige Tyrckiske hvedekorn oc dislige sorter fremvoxer. landet er derforuden saare vellbebygt oc med prægtige palazzer oc lysthuuser offver alt besat. Weyene ere alle udi sin prospectiv breede, och paa siderne med huide Moorbær-Træer besatte med imellem plantede vinstocke till den reisendis nøtte. sammestæds er veyene 3^dobbelt med gryffter separerede, den yderste gang, som den beqvæmmeligste for en foodganger, mens de Veye ere med Cupres: Træer omsatte. Silche-Ormene falder her udi mængde, saasom at her oc een stoer offverflod aff Moorbær-

løf falder til deris føde. Summa som disse Veye ere meget plaissante, saa er oc landet it med de frugtbarste udi Europa som aff gammel tid derfor bleffven kaldet Italiens Lysthauge oc plaisir. Træder nu till byen igien

Vicenza olim *Vicetia*, er en schiøn By udi Insubrien under det Venediske Herskab oc jurisdiction. Folckrig derhos oc vellbebygt. En stoor andeel aff Grefuelig famillier sampt anden Noblesse haffver deris behagelig sejour oc palazzer inden denne byes volde. Udi ligemaade haffver denne stad aff fordum været en Republiqve. her er at see først

Il Campo Marzo som er een stoer slædt plads der mand baade vinter oc sommer sig med spill oc leeg diverterer. Den tiener oc for Soldateskens Mønstring udi landet. Disligeste holder mand her en Cours paa sin visse tid om aaret som Fyrsten aff Brunswig saa flitig besøgte, ligesom och Carnevalet till Venetien mens det holdtis.

Gref Leonhardi Valmerana hans Hauge, er oc værd at besee udaff sin vidde, skiønne pergole, aff pomerants, Citron, sampt andre rare frugtdragende Træer formerit; disligest udaff sine herlige Vandkunste som aff it Mølleverck fortdriffvis. Den excellerer oc aff den skiønne buxbom-Irgarten eller Labirinth som reiser sig udi den høyde, at den skiuler den som er udi næste gang ved, oc mit udi samme Labirinth seer mand it smuckt Lydsthuus, opsat.

Det schiønne stoore Raadhuus staar paa det vit begrebne Marched ej vigendes for det Paduanske i nogen maade.

D: 21 Sept: reiste wi udi megen stoer heede ved 13 Mile fort till den flæck *Villa nova* huor vi fant verten, om hvilchen mand effter ordspraaget billigens maatte sige. Un Todesko Italienizato, é un Diavolo incarnato ɔ: En Tydsk som er bleffven italienizerit, er slemmere end ræt Fanden selff. Derfra avançerede vi till det Veronesiske-Lands district ɔ: ager Veronenssis. Lod Monte Baldo ad dextram ligge ved 18 Mile indtill vi kom till den berømbte stad Werona, logerendes udi de 3 Taarner, som vaar it got vertshuus.

Verona Insubriæ Oppidum splendidissimum à Gallis Cenomannis conditum, Duce Brenno à qvo *Brennona* primò dictum fuit. Ligger nu under de Venetianers Magt. Den er meget stoer oc folckrig oc synes vell at Venus selff paa dette stæd haffver udvalt sin bolig oc sæde, formedelst Fruentimmerets deilighed som her saa almindelig falder. Paa Oxe-torfuet udi byen seeis det saare skiønne:

Amphitheatrum som stood fast udi sin gamle velmagt, aff 4[kandtet] steene opført, uden hvad ved den yderste muur kunde være forfalden. Udi voris tid ageredis derinde een Comedie som vi selff ansaag. her entreteneris oc een skiøn Rideschoole. Ved anden siden aff floden ligger 2de stoore Casteller paa bachen aff naffn S: Felice, som de Venetianer haffver ladet opbygge. Ruiner aff Longobardernis urgamle Castel visis endnu mægtige ved den stoore flood *Athesin* som holder it meget stridt løb oc er forsiunet med skiønne steen-brygger oc broer.

Campo Marzo er her med en Muur omgiffven.

Udi Gref Antonini Iustini hauge beskuede vi saa mange skiønne Voliers till allehaande fugle. Viviers huor een andeel frøer bleff underholdt saasom de tiener de Italiener for en læcker spise. Atskillige udi steen indhugne Grotter derudi mand fornam, at naar mand end talede sagte udi det ene hiørne, kunde ordene dog tydelig ved det andet hiørne aff Grotten fornemmis. Ellers tiener denne Grotte for Grefuens recreation om sommeren, thi ved de tider er der inde ræt koldt. Neden udi haugen findis oc en Vivier ɔ: fische-parch med een Øe mit udi som med skiønne blomster er offversat oc udzieret, foruden mængden aff begge slags Cupres-Træer sig udbrædend uden frugt. Will man vide Wartegnet udi Verona saa er det Manden som seeis paa Torffvet med den stoore NB. Baron Lintz med sin hoffmæster møtte os her.

Udi det øffrige før ieg slutter, da bleff denne by aff Totila ruinerit. her bleff Berengarius oc myrdt. Ja endelig gaff sig till Kayser Hendric aff Beyern imod deris Konge Ardoino.

D: 22 Sept: udi it deiligt Land till *Villa-Franca* som hører under de Venetianer, huor de oc underholder it Wagthuus der passage-Tolden at afflægge. Thi som deris land her tager ende saa træder mand igien till det

Mantuanske Fyrstendomb

som ligger udi Lombardia Transpadana oc it Feudum aff det Rommerske-Rige. Derfra komme vi till dets berømte Hoffvedstad oc fyrstelig Residenz Mantua kaldet. 18 Mile.

Mantua en meget kiøn By, er situerit som fast mit udi een færsk søe, som den flod *Minejus* forvolder. Dog er den meer paa gammeldags maade end prægtigt opbygt. Opbyggelsen eller fundazen tilskriffvis Mantho Thebanæ søn 1183 før Christi fødsell, test: Leandro. Alberto.

Fyrsten som da residerede vaar heel Ung, huorfor hans Moder som vaar aff det Inspruckiske huus stood medlertid for Regeringen. hand selff vaar aff det Gonzagiske huus oc ursprung. Den Fyrstelige Residenze er vel aff temmelig begreeb, dog meget spolerit ved sidste Spandske feide. Udi det Førstelige Kunstkammer eller Gazophilacio som udi 4 parter affdeelt seer mand.

1. Stoere oc smaa Orgelpiber aff Marmor som mand kand blæse udi.
2. Kindbeenit aff en hæst med Tænder udi. Alt bleffven udi steen forandret.
3. Store Ribber oc Been udaff Kiemper, fundne ved den by Mont Ferrat.
4. Et støcke Styrax oc Bezoard sammenvoxen, aff it arch papirs stoorlighed, mens for mange penge taxerit.
5. En Tordensteen meget skrublet saasom aff een Flinte-Materie som hos os falder i fiæren.
6. Et stycke Træ som aff en gran, præsenterendis paa den ene Qvist it hiortehofued med horn paa.
7. Et støche Pølse bleffven till steen udentill rundzlet paa skindet al'ordinaire. Dog kunde mand saa naturel kiende baade det fæde som kiødet à part.
8. Vesica hominis impectrita.
9. Et Mennischis Hierte som vaar bleffven till

steen der mand natuurlig kunde see det røde oc hvide kiød med det reffne tillige.

10. En haab korn med straa oc alt samlet som udi een klump, alt udi steen forandret. sammestæds hænger ræt Kornet ud for sig selff heel arteligt.

11. Et stort stycke træ bleffven till steen item atskillige gamle Marmor-Urner.

12. Et rundt støcke Deig med sine spræcher at kiende bleffven till steen.

13. Bigoli vorden till steen. item nogle stycker aff Tærtedeig offver hinanden liggendis udi steen.

14. Atskillige Sø oc Træschvammer till steen forandret.

15. En fisch som en Caruus fastvoxen udi steen. Disligest seis en anden steen udi 2de deele atskilt indvendig præsenterendis figuren aff en fisch, som paa begge sider saa næt tilsvarede.

16. Tartufolo impietrit: saa oc mange slags dyrehorn.

17. Et Mennischis hofued med med noget aff halsen vedhængendis, alt udi steen forandret.

18. Et brød vorden till steen, disligeste schelfich oc dislige udi steen omvendt.

19. Indianske henge-senger.

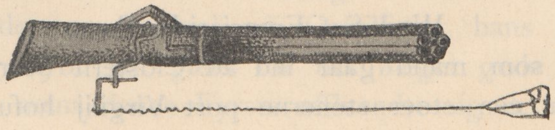
20. En udfyldt Porcus marinus huorpaa stood Il *Bassarin Buona Corsa* gandske nøgen oc med huud og kiød optørchet som hand der seis. hand vaar en meget Tyranniske Fyrste udi Mantua, oc derfor saa lood de Mantuaner hannem omkomme. Thi som hand en dag dristed sig udaff sit pallaz at offvervære it Tourner-Spil som exprez uden slottet holdtis, bleff hand aff nogle

Cavallierer dødet. stinget visis endnu. haffde staaet her ved *330 aar*.

21. Tvende børn udaff it legeme da død for 8 aar siden.
22. En ræt Satyr fød med buchebeen oc horn i panden som den ellers affmaalis. saa oc due femine pancie attaccate.
23. Et barn med 2de hofueder meget vel enbeaumert for 30 aar leden.
24. En stor andeel røde og sorte Coraller som de ved deris rood voxer.

Udi det Fyrstelige pallaz er at see

1. Den stoore sall, som før Krigens tid vaar fuld aff skiønne sager oc rariteter, mens nu er deraff giort it Bibliothech. Der stood baade Fyrstens oc Fyrstindens portratti, sampt den Regerende Fyrstindis Contrafey udi fuld harnisk affmaaledt.
2. Et bord giort aff scheelpadder. saa oc it huus aff Cupres-grene artelig forarbeidet aff Fyrstens Gartner hid foræret.
3. Eqvus Trojanus meget artig maaled eller compose aff Krigs-Folch som stood oc sadde paa hinanden indtill denne lignelse at formere.
4. En bysse med 4 løb giort at bæster dermed sig selff dødskyde oc dræbe kunde, uden nogen Menneskis hielp. v. fig. a.

Till Fyrsten maa her betalis aff enhver fremmed som ankommer oc natten offverbliffver 10 Soldi. her begynder mand oc først sit gevehr udi porten at afflægge, at giffve sædler for penge; saa oc drichepenge till den som bær den fremmedis Gevehr fra den ene port till anden, om mand ickun byerne passerer, thi ingen maa ride med pistol eller andet gevehr igiennem deris Byer. Marchis-titel her i landet er meget gemeen, saa mand fast ej andet hører end som Signior Marchese, ihuorvel at somme aff dem haffver neppe brødet at æde. Titulen at vinde her for een kiøbmand koster effter beræetning 2000 Scudi. En ædelmands ickun 200 till Fyrsten at betalis. Jøderne haffver her stoer frihed som dog dyer kiøbis, de maa till underskill aff andre folck drage een huid snoor om deris hat udi stæden for hattebaand. De Mantuaniske gader oc Qvindfolch trættis med hinanden om Reen oc Kiønheden. Jeg maa bekiende der findis een stor hæslighed blant Fruentimmerit, dog sigis at den forige Fyrste forlystede sig udi dislige indtill døden.

Udi S: Andreæ-Kirche seer mand den stoore Kloche med 8 Deele, atskildt udi mitten oc bestaar den mæst udaff Sølf-Malm. Paa Kirckegulffvet er den staaendis, thi formedelst des giennemtrængende liud voffver mand sielden dermed at ringe. Figuren visis her næst.

Wed S:t Francisci-Kirche

Ræt som mand gaar ind ad Closterit seer mand offver een stoer stenerne port Virgilij hofued udi

steen effterhuggen oc S: Dominici, sampt imellem begge Francisci Gonzaga. Alle 3 berømbte mens een hver dog aff sin dyd, saas: den ene aff sin tapferhed, den anden aff sin lærdomb, mens den 3de aff sin devotion. Dertilmed saa er Virgilius fød næst herved udi een liden dorp dog hand udi Mantua selff bleff opfostert. Vnde illuel

Mantua me genuit.

Udi S:[t] Egidij-Kirche

Ligger den meget berømte Poet, Tassone begraffven.

D: 23 Sept: udi følge med en Jesvit fra Mantua aff, komme vi till een liden dorp, der vi maate sætte offver den berømbte oc stoore flood *Po* sive *Padus* lat: olim dictus *Erijdanus* vel *Bodincus auriferus*, som haffver sin source oc udsprung aff det bierg *Vesulo* blant de Ligustiske-Alpes. Oc som samme flood er meget fisch som schiberig saa er den oc at ihukomme aff Icari fald som sig her skulle haffve tildraget. De giør oc skildsnis mellem Galliam Cis- ef Transpaanam ɔ: Lombardia Transpadana som herved tager ende imod at Cispadana nu begynder effter landsens gamle naffn. Siden effter skoffved vey till den Fyrstelig by Guastalda. 18 Mile.

Guastalla er smuch dog liden af begreeb, huor een Første aff det huus Gonzaga residerer som vaar Statholder oc General udi Castillien. hans fader sat sig dybt udi gield for det meget gods hand kiøbte, mens denne Fyrste affhændte sig det igien

for at stoppe gielden. Hand holdis for een meget lærd Herre dog ej sønderlig rig. Voris vertinde her paa stædet vaar ræt en Iesabel in originali.

Samme dag efter slæt wey kom vi forbi den stæd *Brassello* huor mand seer it stateligt palais der udi een Margræfue aff det Gonzagiske huus residerer, saa till den stæd paa græntzerne ved naffn *Lussara* som tilhører baade Fyrsten aff Guastalda som oc den aff Modena hver for sin andeel, thi herved begynder det

Modeniske Fyrstendomb.

Wed den ene side, oc strax ved græntzerne aff det andet Fyrstelig land udaff

Parma

som vi begaffve os udi indtill vi komme till Hoffved-staden aff samme naffn. Summa 18 Mil.

Parma som er en Fyrstelig Residenz-stad er meget vell oc lystig situerit in valle Æmilia, kostelig derhos fortificerit haffvende oc een saare skiøn steen-brygge offver den store flood *Parma* som byen mit igiennemløber. Den er folckrig oc med hærlige Kircher ornerit. Den tids regierende Fyrste hedte Farnesius oc vaar aff det Fyrstelig Farnesiske-huus, herkommen. haffde først Fyrsten aff Savoyens datter till ægte, mens efter hendis død de 2de søstre en efter anden aff det Førstelig Modeniske-huus med Paffvelig tilladelse. Haffde en søn oc 2de døttre.

Denne Fyrste employerer aarlig stoore midler ved een oc anden bygninger saa hans udgifft synes offte indkomsten at offvergaa. hand haffver een meget skiøn hauge, huorinde mand seer it statteligt

pallaz item det huus huor der underholdis een stoer andeel med Løver, Biørn oc andre dyr saa tamme at mand fast kand gaa imod oc ind till dennem uden skade oc skreck.

Udi Fyrstens Stal seeis mange skiønne hæste och udi Caros:huset stood 9 Carosser aff hvilche den ene vaar aff pur sølff forarbeidet oc hiulene med sølffplader beslagne. Inden udi vaar den med røt fløyell omdragen. de andre vaaer alle offverforgylte en skiønnere end den anden.

Et magnifiqve Theatrum lood Fyrsten opbygge med 3[dobbelte] Machiner offver hinanden. Det vaar allerede kommen till den perfection at mand nogle gange haffde spillet comedier der inde, huor der da bleff representerit sø-slagtninger effterdi vandet conserveredis udi bly-Cammersen. Saa seeis oc it andet mindre som Fyrsten udi 20 dage lood opbygge, representerer een fuldkommen skoff. Paa samme theatrum sad Fyrsten selff oc uddelede foræringer till det gandske hoff paa hans fødsels dag.

Næst herhos er it Fengsel for alle stoore Herrer som groffvelig peccerer, mens sielden kommer nogen ud igien. Margraff Scofonus sad herinde fangen, fordi hand haffde underholdt banditer at myrde een oc anden ved 13 Aars tid; endelig kom ud igien, mens da hand begyndte gamble vane, oc bleff atter indsat, støtte hand sit hoffved saa længe imod muuren at hand deroffver døde.

Parmesan-Ost som her falder bliffver vit til fremmede lande forført, den giøris dog største deelen till Lodi oc udi den bye Piacenza.

D: 24 Sept: Reiste vi derfra oc komme langs *Viam Æmiliam* oc siden offver den store oc lange Brygge, som Græffvinden Mathilda lod bygge offver den flood *Lenza*, som skiller Fyrstens aff Parma land fra det Fyrstelig

Modeniske land.

Disligeste forbi *S:t. Hilario* indtill vi kome till den Græntzestad Reggio. 15 Mile.

Reggio Lepidi er baade wel Fortificerit, som folchrig oc saare næt bebygt. Huiler nu under den Modeniske jurisdiction. Blant andet som her falder at anskue, er

L'Eglise Nôtre Dame

som foruden sin admirable structur viser os atskillige skiønne qvadri aff Paolo Veronese som er verd at besee.

Den Jesvitske-Kirchis

skiønhed bestaar udi det smucke marmorverck oc derudi at ethvert capel haffver sin særdelis cupola.

S:t. Prosperi-Kirche

forestiller os it kosteligt stycke aff Carazza om Christi fødsell. Item it andet aff den Mester Cereggio oc ere disse tvende skilderier fast de bæste ieg haffver seet udi Italien, de bliffver oc derfor høyt skatteredt.

D: 25 Sept: Leyede wi os en Caros for 14 Paoli per testa at føre os till Bologna. Mens paa samme vej komme vi først offver de 2de Floder *Crastola* oc *Secchia*, som da mæst vaar udtørrede endog de mangen tid giør med deris offverløb usigelig skade. Siden forbi det gamble Castel

Rublena olim *Herberia* oc saa till den Fyrstelig by Modena. 5 Mil.

Modena olim *Mutina* haffver tilforn voret een Romerske Colonie, huor Decius Brut: aff Antonio bleff belegret, mens indtagen aff de 2de borge-Mestere Hertio oc Pinsa, da Antonius bleff slagen. den ligger udi en stoer slætte mæst som omflødt aff den flood *Formigo*. Lauta non ingens. Incolis tamen freqvens Ducis Modenensis sede et Episcopatus dignitate floret. Academiam non habet ignobilem. Mira agri fertilitas et Vini *Tribiani*. Ellers er staden meget vell fortificerit ála moderna oc derforuden forsiunet med it stærch Castel som det till Reggio. Qvindekiønnet drager mæst hatter med plomazer udstafferede enten de er paa reise eller udi byen.

Det Fyrstelige pallaz

Endog det uden til siunis noget laugt oc slæt bygget, saa er det indvendig dog dis bedre udstafferet, oc indfatter atskillige skiønne appartements blant hvilche anseeis først

Audienz-Cammerit som med skiønne tapeter er behengt hvilche Kong Hendric aff Franchrig hid foræret haffde, de ere saa subtilig virched som fast med een penzel skildrede. her inde staar it kosteligt Throne aff rød fløyell oc guldbord.

Speyel-Cammerit

Er gandske offverforgyldt oc allevegne udi veggen som Taget er det paa det prægtigste med speiler indlagt. Næst ved seeis it andet lidet tapizzered Gemach fuld aff Fyrstelige Contrafeyer. Noch 2de

andre med udvaldte kunststycker udsatte saasom originaler aff de berømmeste Mæstere, saasom:

1. de smaa børn aff Giulio Romano.
2. Tuende stycher om Christi føds: aff Paolo Veronese, som Fyrsten haffde giffvet it feudum for.
3. Mange qvadri aff Doce heel stoor maalning udi forgangen.
4. Originalen aff Correggio om Christi fødsell oc er admirabel at see den glantz som lyset giffver saa den anden holder haand for øyene.
5. Rubens affmaaled Marcus Evang: offver skorsteenen.
6. Nogle qvadri aff Albano oc Spagnoletto.
7. Et Martyr-stycke maaled aff den Frandske Mad: dela Bech som meget høyt anseeis.
8. Skilderier aff de 3de brødre Annibal, Ludov: och Carazza.
9. Nogle støcher aff Procassini, Titiano. saa oc it Mariæ-billed aff Guidone. Noch andre aff Parmegagnino, foruden mange andre curiositeter oc mettalin-statuer, deraff Fyrstens artighed noch kiendis.

Neden i gaarden seis it stoert Canon som Alfonsus 2de selff støbt haffver, oc staar hand udi offvenmældte speyelcammers affmaaled med samme styche.

Om Eftermiddagen reiste vi videre fort, oc komme forbi it Castel som Paff Urbanus 8v. der haffde ladet bygge udi den sidste krig imod Modena. Cortinerne ved samme verck siuntis noget korte, oc naar mand forbireiser maa mand tvende gange

holde still, thi der raabis udaff it bastion. Derfra komme vi offver den flood *Panara* som løber baade stoor oc strid oc huorved det Modeniske-Land tager ende. Oc saa begynder igien det Pafuelige Gebet som aff forige tid bleff kaldet

Flaminia ô *Romania*
hodie
Il stato di Bologna.

Ved hvilchen Flood den Sardiniske Konge Enzo bleff fangen. Dereffter passerede vi een anden stoer flood huor de Bologneser kreffver passage-Told offver broen. Disligest komme vi offver de Flooder *Lavino* ò *Avinone* ɔ: *Forcelli*, huor som heldst historien mælder at Kayser Octavius Augustus, Æmilius Lepidus oc Antonius oprættet deris forbund tillsammen, oc deelte sig det Romerske-Rige imellem. Dereffter komme vi igiennem den stæd *Castel Franco* olim *Forum Gallorum* som ligger ved 15 Mile fra Bologna. Siden effter god vey, oc at de tvende stoore flooder vaare passerit saasom *Reno* oc *Canto* udi samme egn, arriverede vi till den store oc vitberømte stad Bologna, som er in allis fra Modena affliggendis till 35 Mile.

Bollogna er en meget stoer stad liggendis udi en Dal som mæst aff de Apenniniske bierge omringis. den er heel folckriig oc velbebygt, dog alleene med gamle Muure oc Taarne omgiffven. Negotien er considerabel, oc veed mand fast alle stæds at tale om de schiønne *Oliver* her falder. Om de velsmagende *sauciser* her virckis. Den kostelig

velrygendis *sæbe* her forarbeidis item om de smaa oc rare *hunde*, som der falder oc ere udi stoer værd. Woris logement vaar udi S:t. Angelo. Tractamentet fult vell noch, dog forefant vi en dis slemmere oc indtrædsk vert, den mand noch kand ihukomme.

Byen bliffver regeret udaff nogle visse, Tribuni Plebis kaldede, som alletid offver gaderne accompagneris aff en Deel smaa Drenge med hellebaarder udi haanden. Mens den fornembste Øffrighed er il Confaloniero della giustitia. Endnu holdis aarlig udi Carnevalet eller Faste-Tiden Tourner-Rennen till fods, dog affskaffis det spill jo mere ved tid effter anden, aff aarsag at mange udi saadan togt sætter liffvet till.

Bologna er ej heller mindre berømbt aff sit stattelige Accademie, der vi udiligemaade toge voris Inscription. Udi voris tid florerede sammestæds den berømbte Doctor Medicinæ, *Dominico de Magdeborgo*, en saare curieus oc lærd Mand.

Udi Byen er at see

1. *Turris Asinellorum* ò Garisenda som ere 2de høye Taarne fast lige op gaaende som een schaarsteenspibe, opbygt fordum aff de gamle Longobarder. dog ere de heel skieff udi sin structur fast som de aff kunst andre huuse offverhænger.
2. Der visis oc it Gammelt huus bygget paa stolper aff Træ. Agtis for det ældste udi Bologna oc derfor dis høyere tagis udi varetægt oc agt.

3. Det pallads huor den Pafuelig Legat residerer, en Cardinal, vaar een stattelig bygning, oc seeis offver den stoore port ud till Torffvet, Paff Georgij 13 oc Bonifacij 8de Kobberne Statuer med sin visse inscription. Udi dette palaz holdis oc altid justicen.
4. Uden paa Fanghuuset mod gaden seer mand Ugolino affmaaledt, saa som udi een gallie effter den ene fod hengendis, oc det fordi hand inventerede de instrumenter som de Bologneser nu bruger till deris silchetøy at forarbeide, dog førde hand samme invention oc an udi Modena, saa hand deroffver hos dennem bleff saare vell antagen, oc bleff till de Bolognesers foragt igien paa muuren udi Modena affmaaled samme Ugolini billed vendendis blotte Rumpen imod Bologna, som endnu er till siune.
5. Her er oc at see tuende smuche Colomne, den eene opreist in honorem Salvatoris. den anden till Madonna di Gatero, som sigis at haffve befriet staden udi den store pest-tid, da hendis billed udi stoer procession om staden bleff baaren. det tilbedis endnu meget udi store sygdomstider.
6. Udi *Laurentij Magani* Kunst-Kammer seis
1. Atschillige slags Mineralier udi glads oc uden. Edelsteene, perler, fremmed slags frugt oc Gevæxe, hver ved sit naffn heel curieus, antægnet.
2. En *Kalf* med *2 hofueder*, item en *hane* med *3 fødder*, en *Gaasunge* med *4 fødder*. En *Viper* med *tuende hofueder*.

3. Den mørchebrune frugt Habub oc den frugt Don brungull aff coleur.
4. En stoer guul Scorpion hidsændt fra Tunis.
5. En topaz skaaren som en Kalf, den Jøderne haffver tilbedet.
6. *Calta venenosa* som med sit gifftige blæst kunde omkomme it Menniske, haffvende hænder oc fødder som en Abe, lyseguull aff farffve med noget lysegraat formisket, mens udi munden vaar den rød som zinober.
7. Indianske frugt som der i landet nøttis for penge.
8. Fisk aff den flood Nilo, saa oc en sort Chameleon.
9. En *Lucertola* aff Tunis skinnendes som perlemoor oc offversat med smaa sorte runde perler oc haffver derhos smaa fødder.
10. La Mosca odorata. En liden sort Indianisk Træskoe. Lucerna aff jord med en soel mit udi. Allehaande skiønne Medaglier, deriblant vaar een aff Hyppolita.
11. Stoore udfyldte Crocodiler, sampt stoore sorte slanger i hinanden sammenvichlede.
12. Mange slags Indiansk-frugt som Nardus, Aloe, Radix Mandragora, som 2de slags, det ene representerede it nøget Menniske, det andet, som it Mennischis Been tvert offver hinanden liggendis.
13. De store Murices aff Persien som perler fangis udi.
14. Ezzolini bue oc instrument for pudendum Uxoris.

15. Atskillig slags rare steene. pres: Øye, been oc hierte med videre. Allerhaande monstra aff horn, steen oc Glas-Lacrimatoria derudi de gamle samled deris taarer.
16. Pærlens første Wegst udi sit skiell. disligeste Schelaton aff en pelican.
17. En slangehud som paa hver side vaar en hands breed, mens ved 3 alen lang, saa oc store hual-been.
18. Atskillige Gothiske oc Tyrkiske armadur oc gevehr.
19. Roden aff Smilax aspera, som it fugle-reede dannet, item 2de guule steene fuld aff huller, lige aff vegt oc stoorlighed, fundne i it menniskis blære.
20. Tyrckiske Bly oc tinfader. saa oc Trofæi d'armi som de Venetianer fordum haffver brugt.
21. Et stycke træ med smaa karffver som de Tyrcher bruger at klaa deris ryg med.
22. Den affgud *Genius* aff metal oc de Guder *Penati*.
23. Atskillige rare manuscripta med Herbarier aff Uldrico Aldrovando.
24. Skilderiet aff qvinden med det stoore schieg, hendis søns datters oc Mands som alle vore lodne.
25. Den affgud *Isis* aff grøn materie.
26. En liden drage som bønderne om Bologna haffde ihielslaget.
27. Et stort stycke Rafsteen som it Eg formerit med Kanter paa, huorudi insecta vaare indgroed.
28. Atskillige Insecta aff kobber som mand fordum haffver tilbedet, derblant vaar Baccus oc Pallas.

29. En Tyrckisk Manuscript paa grædske maade sammenskreffven paa pergament, mens naar mand drog paa pergamentet, gick skrifften ud, oc syntis icke.
30. Indianisk tøy giort aff barchen paa it træ. Gulrødt Cedertræ oc vellugtendis Caneltræ. disligest barch aff det Træ papyrus med indiansk skrifft paa sampt forgifftige Indianiske Castagnetter.
31. En stoer blaalys steen som en Saphir.
32. En stoer Alces aff en Cardinal hid foræret. saa oc Fenocchia impietrita.
33. En liden rød urna aff Terra Lemnia med mange andre saa oc en med jernband om funden ved Bologna.

Der findes oc udi Bologna skiønne Kircher, saasom at ansee først

S:t. Petronij

som formedelst sin længde oc stoorlighed fast agtis for it monstrum udaff en Kirche. Udi denne er Kayser Carolus Qvintus bleffven *Cronet*. Linea meridionalis effter solens gang udi de 12 Tegen seis udi hvid marmor paa gulffvet efftherdannet oc indlagt, snart ved forandring alle dage, thi den er saaledis indrættet, at solen mæst altid kand skinne derpaa. Samme er inventerit aff en Frandsk Mæster, kaldet Casigno.

Bent ofuer Kirchen seis det fængsel derudi Enzo, Konge udi Sardinien, som vaar Kayser Barbarossæ søn, ved 22 aars tid sad fangen, oc prisonné.

Udi S:t. Francisci Kirche

Ligger Paff Alexander V: begrafuen med denne inscription

Summus Pontifex Alexander Qvintus, omnis Scripturæ lumen. Sanctissimus Ordo Minorum qvem edidit, et P. Pa. Cretensis nomẽ Petrus migravit. MCCCCL.

Udenfor Kircken seer mand *Accurtij graf* noget êleverit med saadan inscription.

Accurtij Glossatoris Legum Francisci Filij ejus. MCCLX etc.

Udi Salvatoris-Kirche

som er en smuck bygning seer mand altertafflen offver oc offverforgyldet, oc aff Træ udarbeidet.

In Cænobio Corporis Christi

Seer mand *S:t. Chatharina Bononiensis* legeme som endnu er gandske ufortæret, siddendis udi sine nonneklæder paa een stooll. her saag vi huorledis en Nonne uddelte nogle smaa stycker Klæde till folchet som haffde rørt den dødis legeme, oc drog mand siden det om halsen till præcaution oc hielp imod en oc anden sygdombs tilfælde.

S:t. Dominici Kirche.

Der ligger *S:t. Dominicus* begrafuen udi een skiøn udarbeidet hvid marmorne tomba, oc seer mand udi Chorit det herlige Intarsiatur-arbeide udaff den Mester Damiano. Wed een stæd herpaa seer mand it lidet stycke udreffvet, som mand siger at Kayser Carolus V. med spissen aff sin degen skulle haffve giort, da hand ville forsøge om det vaar maalning eller ey, thi arbeidet kand ej vere nættere eller artificieusere indlagt udi træ.

Enzo den fangne Konge af Sardinien ligger oc her begrafuen. des Epitaphium anviser Hentzn:

Nock seis den Lærde Quindis epitaphium som kunde med alle Doctores disputere.

Udi peristylio viser mand stædet, huor S:t. Dominicus døde, saa oc hans brynd. Closteret er ellers berømt udaff sin store oc rige Winkielder.

Udi Kirchen seer mand Schelaton aff S: Jacomo med hænder oc hoffvet, mens under ligger hand begrafuen.

Udi S:t. Hans-Kirche

som ligger noget eleverit udi byen seer mand S:t. Ceciliæ-billed maaled aff Raphael d'Urbino, som høyt agtis. disligeste er S:t. Franciscus maaled aff Albano, med fleere skiønne stycker om passionen bag det storre alter.

Udi Servij-Kirche.

seis Adam oc Moses meget kunstig aff en Munch udi marmor udarbeidet.

Udi S:t. Michaelis-Kirche

som paa it bierg er situerit, seer mand it Mariæ billed aff Albano oc it aff Canasio. Il portico er maaled aff atskillige berømte Mestere oc udi Refectorio seer mand it berømt stycke maaled ved Paolo Weronese. Munchene udi dette Closter æder alleneste 2de gange Kiød om aaret, dog maa det ej skee uden i dette refectorio. Udi

S:t. Petri-Kirche

bag alteret seis *S:t. Isidoti* monument, oc er dertil 3de trin oc det 3de trin paa samme hælgens fæst, fortiener absolutam indulgentiam paa 200 Aar for

hver som den da bestiger, som derhos kand læsis. Indenfor Trallewerchet visis hullerne udi stenen der hand haffver standen at giøre sin bøn, item visis andre hull udi steenen huor Knæene haffver ligget.

1. Der seeis een effterlignelse aff den Hellige-Graf.
2. En stor rødagtig marmorsteen udi dens effterlignelse som Christus alle nætter huilede paa.
3. En pille udi effterlignelse aff den som Christus bleef hudstrøgen till. Paa samme pille visis maalet aff Christi stoorlighed, Stød oc Naglehuller.
4. Pillens effterlignelse med hanen paa.
5. Lignelsen aff brynden der Christus talede etc. item effterlignelsen aff Cammerit huor Maria bleff bebudet.
6. Visis oc en dør med 6 Laase for huor inden for bevaris S. Petronij hofued, for hvilchet en Kirche maa giffve till aarlig asscurance 10000 Ducater naar det vill haffvis udi Vigilien.

Udi S:t. Pauli-Kirche

seer mand den herlig udmaalede Altertafle om Pauli halshuggelse, som rosis meget.

D: 28 Sept: Reiste wi til hæst fra Bologna, huor vi da begyndte at bestige de høye oc mæst bare *Apenniniske steen-Bierge* ved den dorp *Pianora* som neden under er situerit. Derfra gick vejen fort offver le montagne di Pianora som vaare nogle offvermaade slæmme bratte oc besværlige steenklipper. siden passerede vi de Loyaniske høye steenbierge, som fast vaar besværligere end de førige, oc seer mand heroppe vit oc breedt fra sig ej

andet end de bare oc Graa Apenniniske-bierge-Toppe som giffver it vidrigt aasiun. Oppe blant disse fielde ligger den liden dorp *Loyano* huor vi spisede till middags. Der næst ved begynder en liden Castaniskoff huor ringe græs er under bevoxen. Weyen hid ad vaar 16 Mile.

De slemme oc bruune Qvindfolch, som blant disse heslige fielde sig finder, sampt den vederstyggelige dragt her brugis, er foruden veyens besværligheder capabel noch at indiage den reisende frøgt ved disse stæder. Mandfolchets dragt bestaar mæst udi lødne skin, huor det lodne altid udvænder, saa de deroffver udseer som berg-Trolde eller disligе.

Efter maaltid toge vi till veigs igien ofuer it meget skarpt steilt oc farligt field indtil vi opnaadde den lille dorp *Scaricalasino*, naffnet aff dets aarsage bekommet, at Veiene her om falder saa besværlige oc farlige, at it armt Creatur haffver noch at bestille, sig selff skadesløs at igiennem skaffe, end sige stoore byrder oc last at kunne fortbringe. Dog er denne stæd bekandt aff den tappere Fyrste *Ramazotti* hans fødestæd, oc Geburtsplads. Siden avançerede vi blant mange andre skarpe field, huor hvercken løff eller græs vaar at see, indtill den dorp kaldet aff dets aarsage *Pictra mala* ò *Caurinun* huor mand afflægger passage-told til Gran Duca di Toscana, saasom at herved begynder det Grot-Fyrstelige

Florentinske-Land

Toscana,

som fordum kaldtis *Hetruria*. Disligest komme vi forbi det bierg *Radicat*, som idelig indentill brænder

mens undertiden udkaster stoer ild oc luue med megen røg, hvilchet dog heldst udi regenveyr oc tyck Lufft sig tildrager. Siden bleff biergene noget lidet grønne dog uden Træer eller buschage indtill vi komme till den lille stæd

Fiorenzuola, huor porten for os igien bleff oplugt, thi det vaar silde om afftenen oc ellers vell accomoderit. 14 Mile. Jeg kand ellers noch bekiende, at denne dags besværlige vey udfordrede vell hvile, thi aff alle de stæder udi Norge ieg haffver gienemvandret offver bierg oc dall, kand denne noch passere udi vandskelighed oc vidrighed med de andre, om den ej offvergaar.

D: 29 Sept: efterat vi hafde degagerit os fra Indvonernis offverløb der endelig ville obligere os at høre messe før vi affreiste, saa komme vi langs den flood *Santaro* eller Canal d'Imola ved 2 Mile oc som vi slap samme flood begynte vi at stige op ad *Montem Iovis* it bierg ved 4 Mile udi sin høyde, till største deelen meget steilt oc brat, saa det gaff allerstørste besværlighed for Mennisker oc bæster at komme till biergest øffverste deel op huor som at it lidet herberg er bygget udaff naffn, La *Scarperia*. Wed nedgangen fant vi dette field slemmere end tilforn, udi det at veyen vaar med kunst huggen ved siden aff bierget udi steenklippen, knap breedere end till en hæstis gang allene, der it halsbryden udi vaat veyr høyt vaar at befrøgte oc maa den vell være hoffvedstærck som skulle see udi de dybe dale ned uden suime och banghed. Foruden dette saa falt der saa hæfftig een vind, som

ellers ordinari sig tildrager, at mand haffde umag nock at holde sig fast paa hæsten. Efter denne passage komme vi ned udi een slæt dall igien till den dorp *Sago* oc da vi haffde passerit den flood *Savone* komme vi effter en slæt vey till *Pietro à Sievo Castello* som ligger paa een liden Backe. 13 Mile. Derfra effter smaa bierged oc med Olieskoff bevoxen land till den vitberømbte stad Florenz som ligger udi een meget vid oc angenem dall situerit ved den stoore oc mægtige flood *Arnus*. Biergene rundt om er med skiønne dorper oc hauger bepryded saa det synes fast som en stor Udenby. Weyen fra Bologna till Fiorenza udregnis till 50 Italianske Mile.

Fiorenza er hofuedstaden udi det Land Hetruria om hvilchet Virgilius haffver talet lib: 7. Æneid: oc da kaldtis den Turena Corijti sedes a Rege Dardani Patre, cum ait:

Hinc illum Coriti Turrenâ â sede profectum.

Fluenta alias dicta. Magnorum Ducum Hetruriæ sedes Plateæ silice qvadratô stratæ. Factionibus tumultô populum, finitimorum armis sæpius agitata. Negotiationibus dives, opibus ampla, vestitu gravis. Tota magnifica, freqvens et exculta unde etiam *Florentia bella* dicta. Vini in eâ facundi. Mulieres pulchræ ets ermonis elegantiâ Hetruscis cæteris præstantes. vid. pl. Hentzn: Mediam feré urbem fluvius Arnus dividit qvatuor eximiis pontibus juncta. blant hvilche den fornemste kaldis Guldsmedebryggen som paa begge sider er borderit med deris boder som aff guld oc sølff er skinnende. Floden er ellers

intet sønderlig strid, dog breed oc uden Virbeler. De fornemste Kircker udi byen er

Dommen

Som er meget schiøn oc stoer, udvendig med huid oc sort marmor meget zirligens beklædet; mens indvendig med skiønne statuer oc figurer beprydet. Offven paa Kirchen staar den 10^{kandtet} stoore Cupola som er formaaled udaff Michael Angelo Buonarota. Der gaar fra neden op till samme Cupola 120 marmorne trapper, oc fra gulffvet till den marmor-gang uden om er 158. Offven paa ommælte store cupel er en anden mindre bygt med 8 Vinduer oc 34 metal-trapper op ad, foruden flere trin udaff træ, som der findis. Knappen er for 16 personer. Wed taget paa Kirchen seeis 3^{dobbelt} Jernstenger offver hinanden rundt om, paa de flæste aff disse sættis facler, paa den anden sættis Lys oc endelig paa den øffverste hengis lanterner, som ved store fæster alle antændis. Cupolen er 300 trin udi sin circumferençe. Frontispicium stood endu i bygning. Ellers er udi Kirchen at besee det smuche med marmor indlagde gulff, som er Philippi Architectoris oc Lothi arbeid, huor oc deris begraffvelse findis.

Turris marmorea alta supra terram, ulnas 144 amplius vicinas defossa intra terram, admirabilis est sculptura, et triplici marmore dispositaq' sunt, suis locis statuæ, qvorum intervalla feré vermiculatô opere explentur.

S:t. Johannis Kirche

staar næst herhos med sine 2de kunstig udarbeidede Kobberdørre, huor udenfor seis endoc de tvende

porphyrpillere som bleff tagen fra de Pisaner. Tilforn vaar denne Kirke *Martis Tempel.*

Templum Annuntiationis.

Holdis endnu udi stoor verd for de miracler mand holder for der ieffnlig sig skulle tildrage. Derfor seer mand herinde atskillige udklædde statuer aff Pafuer, Konger oc Førster som hid ere sat effter deris guerissement. Blant andre kand mand oc see en Tyf som skulle vorde hængt. Disligest en anden paa knæ siddendis, bag hvilchen bødelen staar udi fuld action at tilhugge. Latterlig miraclers effect, den ene, fordi hand faldet ned aff gallien, mens den anden fordi bødelen ej lige traff halsen. Alterit stood udi fuld bygning oc bleff figur-vis indlagt med dyrebarsteene, huorpaa kommer atskillige statuer aff dyre steene sammensat till it spands høyde, alt udi pureste guld hæfftet, oc skall dette alter staa udi S:t. Lorenzi-Kapel, huor Fyrsterne hafuer deris begrafuelser.

Udi Kaarskirchen

Seer mand den schiøne Altertafle. Disligeste M. Angelo *Bonarota* hans begrafvelse eller marmorne-tomba, huorpaa sidder de 3de Statuer aff marmor udarbeidet, nemblig Sculptura, Architectura oc Pictura som hand selff tilligemed skilderiet mit udi haffver forarbeidet. Udi it Capel seer mand de 3 Nicoliner-brødris graffstæd, item den herlige Prædickestooll, med kunstige statua Mosis.

Udi det

Grootfyrstelige Skatkamer

seer mand efterfølgende

dyrebar sager.

1. En Indianske larve offversat med *turqvoser*.
2. Et skiønt hæstetøy aff guld med dyrebarsteene besat, oc taxerit for 12000 Croner.
3. En gandske Credenz aff fader, scheer, tallerchens etc: aff pureste guld.
4. Et Vandfad huis arbeidsløn sig till 500 Croner opløbet.
5. Et meget stoort Saltfad aff sølff.
6. En lang biscopstaff aff sølff som Card: Hypol: de Medices brugte, da hand vaar Legat udi Vngern.
7. Tvende Lysestager aff sølff, hver aff en karls høyde, aff disse haffde Fyrsten 14 som daglig till hoffve bleeff brugt.
8. En stoor ildpande aff sølff fast som it stort deigne-Tru derudi at sætte gløder om vinteren udi pallazet. Saa oc meget andet sølf-Geschir som tilforn haffde hørt den Florentinske Republiqve till.
9. Et bord aff Massif-sølff, item it aff de sølff-kruuse som de Sineser aarligens pleyed till Gran Duca at contribuere, udi hvis stæd der nu aarlig giffvis paa S:t. Hans dag 500 Croner.
10. Et Crucifix aff Guld med ædelsteene offversat oc taxerit for *120000 Croner*.
11. Et gandske Caros-tøy aff sølff som Carolus 2dus Duc d' Ossona kiøbte for *20000 Croner*.
12. De 12 Apostler aff sølf huoraff den mindste veyer 30, 40 indtill 80 ℔ i det høyeste.
13. Pandecta Fiorentina som sielden visis.
14. It antipendium eller forstycket aff it altere aff

purt guld med dyrebarsteene aff Orient offversat, hvilchet Cosmus 2dus loffvede at ville foræret till S: Carls-Kirche om hand kunde aff sin siugdom reconvalescere, mens som hand ved døden affgick bleff det her bestaaendis. Guldet veyer *180*℔, ædelsteenene *18*℔. Blant hvilche seeis 4 topazer hver aff een valnøds stoorlighed oc taxerit for *20000 Scudi*. Effterfølgende inscription nemblig Cosmus Secundus Dei gratiâ Magnus Dux Hetruriæ, qvartus, ex Votô, ere aff skiønne *Rubiner* formerede oc udi guld indfattede. Ellers seeis paa dette verck een stoer andeel aff egte-perler, diamanter, Calcedonier, Orientalske ritroper, Pietra stellaria med fleere. Mit paa seeis hans figur siddendis paa knæ for it bord, huor en Crone ligger alt udaff prætieuse steene forarbeidet. Paa sidene seis 2 Engle der holder hans Vaaben oc øffverst staar allehaande dyr aff sølff oc guld.

15. Et fad aff fineste Serpentin-steen udi Guld indlagt.
16. En degen aff guld med ædelsteene offversat. Noch en anden udi sin skiede som vaar aff purt guld oc med dyre steene besat.
17. Et Mariæ billed aff Guld ved en spands høyde med Christum paa faffnet dødliggendis, lagt paa een taffle aff prøfuesteen.
18. Et bretspil aff perlemoor rudervis indlagt, saa oc it andet aff alleslags dyrebarsteene sammensat.
19. Et stort Beger staaendis paa en Elends-Fod. saa oc en meget stor schelpadde aff sølff, haffvende ved sig 6 á 5 store glads fast staaendis.

20. Spoorer aff guld offversat med turkoser, smaragder etc:
21. En stoor Elephant aff sølff med it Castel paa ryggen, ellers gandske offverforgyldt. 3de stoore Wandkander aff sølff, saa oc it meget stort Sølf-fad al'antiche.
22. Et perpetuum mobile heel smugt.
23. Mange slags gamle knapper, seyerværcher oc andet aff fint guld, item stor qvantitet aff guld-kar, deraff stood skabene fulde.
24. Tvende Crucifixer aff Cristal udi guld indfatted, saa oc it Guld-Kruus med dyrebarsteene offversat.

Udi *Kunst-kamrit* er at see

1. Et extraord: Steenbord med dyrebarsteene blomstervis indlagt, skattert for *50000 Croner*.
2. En skiøn 8 kandtet Ibenholz skriffvertaffle med mange ædelsteene indlagt, paa hiørnene stood 8 pillere aff orientaliske agath oc hver aff en alens høygde.
3. En skiøn syd-qvadro om Christo oc Magdalena saa næt arbeidet som den skildret kunde være.
4. Mange kunstige Bægere aff Elfenbeen som Printz Mathis med sig aff Tydskland hidførte taxerit for *30000 Croner*.
5. En stoer pille aff Orientalisk-Alabaster saa klarskinnende naar man holte et lius till. saa oc it beger aff brun alabaster.
6. Fornemme herrers pourctraits saa oc de 4 hoff-vedstæder udi Fyrstens land nemblig Fiorenza, Pisa, Siena oc Resa affmaalede.

7. 2de Rhinoceros-horn, it aff Hannen oc det andet aff Hunnen.
8. En Lyse-Crone med 24 arme aff ambra udarbeidet.
9. Mange smaa affguder aff Kobber, saasom sorce di Vulcano. Mercurius med pungen. Harpa, raptus Sabinarum etc:
10. Atskillige figurerede Lucerner aff jord, kobber oc andet som fordum bleff sat udi graffvene med igne perenni. deraff ieg selff haffver seet ved graffvenis obning in Roma subterraneâ end at brænde mens ved lufftens tilkomst strax at sluckis. Et sær slags ollie som dertill brugtis uden sig at fortære som sagt.

Udi det andet Kammer findis.

1. 12 væffvede stoole aff Persien.
2. Et 4kandtet bord med Jaspis halfanden spand breed omlagt oc inden udi med en Lap: Lazur: Derudi vaar indlagt den bys efterlignelse aff Livorno med atskillige fremmede stene effter den maade som den for 40 aar haffver standen.
3. It schab aff Ibenholtz udi Ausborg forarbeidet oc for *70000 Croner* tax: som det med atskil-

lige dyresteene vaar offversat. Indvendig haffde det 700 lædicher och mit udi stood een 4 kandtig kaste at omsnue paa 4 sider. Paa den første side seeis allerhaande landstycher oc fugle aff ædelsteene indlagt. 2. Christi nedtagelse aff Kaarset udaff Elfenbeen som Buonarota arbeidet. 3. De 12 Apostler aff guul Rafsteen. Christ: paa Kaarset aff hvid ambra, item Maria oc Johannes aff guult udarbeidet.

4. It schab med ædelsteen indlagt som 30 Mestere udi 15 aars tid haffver paa arbeidet till Florenz, med skiønne agatpillere besat.
5. It schab figur-vis aff Træ indlagt som en Fiamingo haffver meget næt travaillerit, saa oc it skilderi aff den Mester Rocco heel rart at see. En staalspeyel derudi mand synis gull aff farffven.
6. It bord aff hvid orientalisk alebaster.
7. Alberti Durens Adam oc Eva efftersom i Nurrenberg.
8. Offer dørren seis Don Hendric aff Lothringen oc der offver bliffver ved en speyel representerit ermelte Hertugs-søster aff det samme.

Udi No. 3 seis

1. Et bord landvis indlagt med jaspider, rubiner, bømische agather, taxerit for *40000 Croner*.
2. Et bord aff alab: cotognino med runde blommer.
3. Et kunstigt fulebuur derpaa en munch 14 aar har arbeidet.
4. En globus aff 12 alens circumferenz saa oc en meget stoer sphera. Cosmi stat: pector: aff porphyr. Noch it bord udaff Jaspis.

5. Maria ved Raphael affbilded oc it skiønt skilderi aff Carbasso.

No. 4

Er it rundt cammer aff 4 picqvers høyde, hvis vegge er med rødt fløyell omhængte oc med perlemoder udstafferet, der inde seeis.

1. Det prægtigste bord som nogen tid er at see udi figur: meget kunstig indlagt aff perler, ædelsteene, coraller, rubiner oc dislige huorpaa 16 Mæstere udi 30 aars tid haffver arbeidet oc vurderis for *100000 Scudi*.
2. Det kostbare Støb aff ambra. saa oc en stoer perle compos: aff mange andre smærre perler kunstigt.
3. En skiøn clar Cristallinerpille.
4. 3 brystbilleder aff orientalsk agathe.
5. It Cristal-bierg som præsenterer Christum udi haffven mens billederne vaare aff puurt guld.
6. En *Turkoos* stoer som it gaaseg, præsenterende Kayser Tiberij-hoffved, skattert for *50000 Croner*.
7. Et lidet bierg aff Cristal oc en Diamantklump tilsammen voxen meget arteligt.
8. Tvende qvadri aff miniatur aff en Eremit maaled; bestood aff nøgne billeder.
9. Stoore ansigter oc billeder aff agatsteen.
10. It schab med ædelsteene besat, huorpaa stood nogle store Topazer, rubiner, Amethister, Cornioler, Calcedonier, Jaspider. Udi dette skab bevaris Grotfyrstens *store diamant* taxerit for *200000 Croner*. saa oc den Jernspiger som halffdeelen til guld er ved chymiske kunst omvændt

ved Leonhard Farnesi, oc seis paa somme stæder aff jernet smaa guldpricher paa den øffrige deel som ej er forandret, huor materien haffver toucherit.

11. Et stycke guld funden i iorden aff 1½ ℔'s vægt.
12. Den store Rousauria tienendis imod forgifft.
13. Atskillige stycker aff de berømte Mestere Buonarota, Vrbino, Giulio Romano, saa oc Marcelli Provincialis ala mosaiqve med allehaande slags fugle.
14. Et stycke Cristal, Smaragd, udi Guldertz tilsammenvoxen meget arteligt.
15. Perlemoor med sine perler udi som de voxer, oc er meget kiønt at see huorledis de falder udigiennem it Hull til det andet efftersom de modnis.

Udi *Ryst Camrit* seis

1. Caroli 8vi aff Franchrig armadur paa gammel Romanisk-vis.
2. Francisci 1mi aff Franch: harnisk som hand haffde an da hand for Pavia bleff fangen, oc aff Kayser Carolo Vto hid foræret.
3. Don Piedro di Toledo harnisk, som vaar statholder i Napoli.
4. Alexandri de Medices primi Ducis Flor: gandske offverforgylte armadur. disligeste Cosmi 1mi aff Florenz harnisk. sampt Margraf Marignano liff-Harnisch som vaar General for Siena.
5. Tvende hæste som den Persianske Sophi hid haffver foræret, item en anden med straa udfyldt.
6. Den store Magnetsteen aff *165 lib:* udi vægten.

7. Magnet som drog *46* ℔ iern till sig ad gangen.
8. Et støche med 6 løb, formerit som en stierne.
9. Et 4 kandtet bord aff en Iaspis, huorpaa stood een hæst udaff metal som Johan de Bologna mæsterligt haffver støbt.
10. Atskillige Turchiske-Gevehr som de Florentiske Galere haffver erobret.
11. 200 braccia cavata d'una pelle. saa oc it spiud til Vildsviniagten med 4 Federrøhr.
12. En Indianske Kongis armatur giort aff it slags soorte fischebeen. sampt nogle smeere aff samme art.
13. Kong Francisci 1mi forgyldte Harnisch, ophæffvet arbeide.
14. Mange aff de Amazoners Cuirasser simpell polerede mens imod maffven ophoffven.
15. Maskera turqveska med turkoser offversat allâ mosaicâ. Noch it andet aff Kobber.
16. To par Pistoler hvis piber vaar aff guld. 2de Bysser med Guldlaas, item andre med herlig udarbeidelse baade med piber oc laas
17. Atskillige bysser deraff mand magelig kunde giffve 4-5 à 6 skud. mens ladningen till alle skeede ichun en gang.
18. En pistol en forræder ville tage liffvet aff it Menniske med, mens skiød sig selff ihiel.
19. Canna Indica huorpaa meget næt vaar udarbeidet det gamble Testamentis Historier.
20. En Hæst aff jord. item en anden udstoppet huis man vaar 9 braccia lang, item Modellen

aff den hæst som Fyrsten sændte Kongen aff Spanien aff guld.

21. Kong Pipini aff Franchrig Træsal underlig façonnerit, thi Kongen vaar krulrygget.

22. En Tyrchiske qvindesal aff Træ som bleff tagen tilligemed een Tørckiske kone paa den Meer-Tarters Gallere.

23. Et instrument at applicere for it qvindfolck som ej holder loffve. Paa den eene side stood tægnet disse ord aff en Mandsperson. Halt Dirn Ich habe dihr ervuschet, du bist mihr gahr oft gevüscht. huortill hun paa anden side svarer. Ach Gott! dem es sei geklaget, das die Weiber mit der Bruch so hart sein geplaget.

24. En stoer deel aff de Jern som fordum paa lançerne bleffve brugt. saa oc en dobbelt Hake som med stoer hast kand ladis.

25. Kayser Caroli Magni suærd dermed hand lood indvie S: Apostels Kirche till Florenz, A° 805 oc seis derpaa effterskreffne ord. Domine da mihi virtutem contra hostes meos. Fæstet vaar aff pureste guld.

26. En degen, huorudi laag forborgen en bøsse, oc en stilet, ved hæfftet.

27. En Tyrchiske sabel, hvis skiede vaar aff guld oc med dyrebar steene offversat. Disligest en klinge som ickun holt en spands lengde dog skatteret for 30000 Rdl.

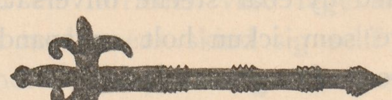
28. En anden dolch huorpaa schieden vaar aff guld med ædelsteene offversat, vurderet for *10000 Croner*.

29. Kong Henrici IV. aff Franchrig degen.

30. Kayser Caroli V. degen.
31. 3 Sverd som 3 Paffver aff det huus Medices saasom Pius 1^{mus}, Leo 1^{mus} oc Clemens 7^{mus} haffver hid foræret till den Chatholiske religions defention. Fæsterne derpaa vaar aff guld oc dertill heel stoore.
32. En skiøn sabel aff guld som den berømbte sø-Røffver *Meertater* førde, erobret aff de Fyrstelige Galerer. fig:

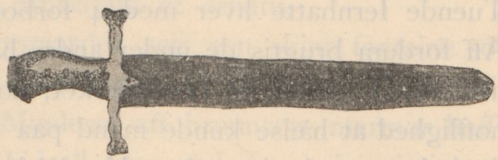

33. Et scepter aff Orientalske agath som Carolus V. haffde foræret Alexand: første Hertug udi Toscanen. saa oc it andet scepter aff hvid orientalisk agath.
34. En schiön busch-feder med en Guldstilch vel offversat med diamanter.
35. 3 par Indianske Kioler aff røde Rapago-fiere.
36. Et støcke gevær som den Iapponske Kayser haffde hid foræret. saa oc Scimitara di Jappo-nia oc træfflige Koggere til pile med bue oc pile aff guld med steene offversat.

37. *Scanderbegi* suerd, dermed hand forsuarede sig hidbragt aff Duca d'Urbino, som haffde største

møye at practicere det ud aff det Tyrckiske seraglio udi Constantinopel. Det vaar heel stort oc plumt med nogen ringe forgyldning øffverst an, dog mæst affslidt.

38. Kongen aff Sverig hans standard aff hvid Damasch, huorpaa 2de hender vaar bordyrede, øsende vand paa ilden med disse ord paa een sølffrand nedenunder antægnet.

Hilf Got vol gelingen, frölich, daran mit freunden Anno 1634.

Mens mit derpaa stood. Zureitten mit Gott.

39. Fyrstens standard aff Weimar aff hvid silchetøy med disse ord, Sine Numine frustra.

40. Atskillige vaaben som bleff tagen fra en Tørckiske Bassa paa veyen ad Constantinopel, der hand offver de Christnis nederlag ville triumphere. saasom 1. 18 stoore oc breede stibøgler med scho udi aff pureste Guld. item 2 aff sølff ved ophæffved arbeide. Bordyrede oc offverdragne pilekoggere med rødt fløyell. 3de bordyrede sale deraff de 2 vaare paa purpurfarffved, den 3de paa rødt fløyell oc med dyrebarsteene offversat.

41. En aff de huer som Venetianer giffver deris Admiraler med deris vaaben paa oc il stocco.

42. Kong Henrici 2di harnisch med ophoffved oc forgylt arbeide.

43. Lorenzo di Medices cuirasse aff staal.
44. Trombe aff hvid been herlig udarbeidede som Tyrcken fordum brugte i krigstid udi stæden for trompetter.
45. Tuende Iernhatte hver med 4 forborgen skud. Aff fordum brugtis de under andre hatter, kommendis til sin U-ven uformercket, dog som udi høfflighed at hælse kunde mand paa en tid lade de forborgne skud gaa løs. Mordaiske invention.
46. *Hannibals cachet* af Messing meget næt udgraffven med hans naffn paa. Funden i Jorden ved lago Trisnemo.
47. En 8 alen lang piqve aff sort ibenholts som Duca di Mantua haffver brugt. Saa oc atskillige Indianske Gevehr aff træ. item 4 Elfenbeensstole meget næt udgraffne.
48. Kayser Caroli V. harnisch med hielmen udi. Ophæffved arbeid oc offventill formerit som it svinehofued.
49. Palladini di Carolo Magno. saa oc en smuch staff aff perlemoor arbeidet.
50. En stoch aff orientaliske agathe som Kayser Carolus V. hid haffver foræret. Disligest nogle stoore spoorer aff guld.
51. 2de Regiment-stocher som Duca di Vrbino brugte udi den Venetianske-krig.
52. Atskillige Persianske Kiempers stormhuer aff Iern, fast aff den stoorlighed at et lidet barn kunde staa derudi.

Ellers seis udi Galleriet 30 skiønne Marmor-Statuer med videre som der falder at see.

Palatium Pittorum.

Trans Arnum in humili colle est situm, constatq' ex qvadratis saxis apte invicem concinnatis. Magni Ducis domicilium est. omnino superbum tam structura qvam capacitata et ornatu.

Udi forgaarden seis een skiøn fontaine som falder udi it lidet vand fuld aff fiske. Item seis udi muuren it Muulesel aff bruunsort marmor haffvende tømme oc bidzell paa med denne inscription.

Lecticam, lapidus et marmora ligna, columnas vexit, conduxit, traxit et iste tulit.

Oc er dette med it jern-stacchet forseet, effterdi det tiener for it Wartegn ved samme palaz.

Der seeis oc den stoore Magnetsteen fast som en tønde udi sin begreeb, udvendig med halm forbrændt at des udvendige krafft betagis, oc at iernet udi pallazet ej derved skulle tage skade. den er hidført fra den Ø Elba huor de udi ofuerflod grafuis.

Offven mod palazzet seeis Fyrstens skiønne hauge som er med mange slags fremmede som rare Urter, Træer oc Gevext udziredt. Wi fant Træer herinde aff den curieuse art oc fremvext at halfdeelen bestood af een slags frugt som Citron, der den anden halffdeel vaar aff een pomerants oc det saavell udi egenskab som smag, røg oc siun. Der fantis oc de træer hvis frugt bestood aff mange slag oc deele indsluttet dog udi en Vext oc frugt tillige. Wartegnet udi haugen er en locusta siddendis paa it figenblad som skiuler Adams etc: Opus aff Bonarota. Foruden de skiønne alléer oc gange med træer beggesids

besatte, seis it lidet Vand med een Insel udi, som fuld aff pomeranztræer er bevoxen. ·Et Iernverch omgriber samme lille Øe, huorudi atskillige vandkunste driffvis. Der gaar en liden gang till ø'en som giffver fra unden op een stoor haab vand fra sig effter behag, oc giøres offver staketet atskillige vandkunste, løsteligt at ansee. Der giffvis mange plaisante buscager blant hvilche en findis som viser os 2de statuer aff marmor udi effterlignelse at giøre amour, derhos seis en anden statua som sig deroffver forundrendis. Ellers er udi denne boscage effterlignet mange slags dyr aff hiort, vildsuin, oc dislige udi marmor, saa næt, at mand hastelig derved kand bliffve tromperit oc giæcket.

Udi Dyrehuuset vaar at see.

1. 7 Lefuendis *Struds-Fugle* med huide oc soorte fiere. De giorde deris halse till udi farffve oc gestalt som en Calcunsk-hane. sommetider kryber den gandske tilsammen igien. den slager stærck med sine korte Winger naar hand bliffver vreed. Fødderne ligner til deel hæstens udi gestalt, dog gesvindig udi løbet. De plucker hin anden selff saa braff aff saa de flæste vaare fast nøgne. Liudet falder saa stærgt at det neppe fra it Løwe-brøllen skulle kunde kiendis. Iern vaar for dennem som intet deraff de stoore stycker opslugte til deris delicatezze. Eg læggis sielden ud i disse lande, værper dog flitig.
2. En udlendisch stoer *Huid Castor*, fast som en gied, lang aff haar mens kort aff fødder.

3. En Indiansk *Ko oc Oxe* aff rød farffve dog mindre aff positur end som de Europeiske.
4. Et *Lam med tuende munde*, deraff den ene sad fast ved nachen.
5. En Giedebuch med *hæstehoof oc man*.
6. Et Lam med *3 fødder* fød, kunde dog springe en piqvis høyde udi veyret.

Udi et separerit huus

Underholdtis 2de *Løver* tilsammen. Noch 1.stoer oc en liden en anden stæds. En Ulf. En soort *Indianisk Biørn*. Disligest oc it *Tigerdyr* med videre.

Udi fuglehuuset vaar at see

Turtelduer. Hvide paafugle med dislige sort udi offverflod. Udi haffven er oc it bierg huor Fyrsten lader graffve een stoer hob Bygning-steen oc er samme bierg it thesor for Florenz: self.

Rideschoolen er smuch oc underholdes derpaa 200 hæste, som hører Gran Duca till. Paa torffvet udenfor det gamle palaz springer een skiøn fontaine, oc seeis derhos Cosmi 1mi statua Eqvestris ex solido ære til hans ihukommelse opreist da hand Siena haffde indtaget, saa oc Herculis marmorne statua med videre som seeis om raptu Sabinarum oc dislige aff kobber.

D: 30 Sept: efterm: Reiste Wi igien fra Florenz, passerede den lille by *Cassiano* igiennem, huor da it Marched holdtis, derfra udi bierged oc daled land till *Tavernelle* siden till den by Poggibonzi, ved 16 Mile.

Poggibonzi. Mens efterdi porten allerede vaar tillucht da vi til stædet ankom, maatte vi tage Herberg uden staden udi de 3 nøgler. Mens hvad! her

forefant vi ræt en skalchagtig vert. hand imod ald sædvane æskede strax effter maaltidet betalning aff os for mad oc Leye som vi end da ej haffde nødt, hvilchet os meget selsomt forekom. Stratagema aff hannem optengt til at forneme hvad penge mand med sig førte. Foruden alt dette hastede hand uforskammet om afftenen till sængs som gaff os dis vanskeligere tanche om hans forsæt oc derfor laffvede voris gevehr flittig till oc nogen stund om natten affventede udgangen fri for søfn oc med voris gevehr udi haanden. Da denne skielm nu endelig mod Midnatten saa stille ankom at ville dørren aabne med sit selskab oc hand fornam at vi haffde temmelig vell dørren forvaret med kister, stooler, schaber oc dislige som vi kunde da forefinde, effterdi der sielden luchelse for slige dørre findis, føyede hand sig da først udi stilhed tilbage indtil hand atter igien ankom oc da hand fornam vi vaar udi vogenhed oc beredskab, voffvede hand saa ej andet end os at allarmere med paastand, at vi skulde begiffve os paa veyen ihuorvell det dog vaar gandske mørcht, huorved anden intention ej kunde haffvis end sit onde forsæt disbedre udi mørched paa veyen imod os at kunde udføre effterdi Wetturinen som os anførte syntis aff ligedan skalchagtig natur at vere. Mens vi tøffvede till imod dagen at vi da gaffve hannem valet med faa trygge ord. Oc er udi besønderlighed ved disse stæder at agte at udi dislige Vertshuuse seer mand sine opvartere tiest vell bevebnet for bordet at oppasse, med bedegt hoffved oc it ombæltet liff fuld hengt med stiletter

oc stoore knifuer paa røfvervis oc maade deroffver mand dog ej maa ræddis. Vill mand haffve noget ved dennem forrættet, faar mand visselig pungen aabne. Ellers for jalousie-skyld seer mand fast aldrig eller gandske sielden Qvindfolch till nogen forrætning udi huuset, som alleene aff Mandfolchet udi agt tagis.

D: 1 Octob: efter bierged oc schofved land till *Staggia Castello* som vi passerede, liggendis udi een tyck skoff, mens siden komme vi udi een temmelig slætte forbi det Castel. *S. Giminiano*, huor den skiønne *Vernaccer-Vin* falder. 14 Mile til den by

Siena ò Sena Tuscis opidum in colle præcelsis cinctum crepidinibus, tophinis freqventiâ Nobilium ædificiorum altet. Claret illustri Accademia atq' puritate lingvæ Toscanæ et admodum est munita. Olim Respublica fuit, qvam sibi subegit Magnus Dux Hetruriæ.

Udi Madonna-Kirche

som er sort oc hvid stribet baade inden oc uden, oc med een stattelig Frontispicio ornerit, seer mand atskillige skiønne bøger med Miniatur-arbeide. Paa veggene udi it des Capeller seer mand Æneæ Sylvij gesta affmaalede som ellers bleff kaldet Pius 1mus Piccolom: Papa, der oc her ligger begraffven. Udi S:t. Sergij Capel med sin skiønne cupole, seeis *S:t Sergij Ligkiste* aff speyel-glads, oc udi it andet Capelle forvarer mand endoc *Haanden* udaff *S:t Hans Baptista*.

Gulffvet udi sort oc hvidt indlagt representerer det Ny Testamentis historier. En deel aff gulffvet

haffver udi 60 Aars tid ligget blot oc aaben dog gandske uforderffvet, da det ellers vaar imod 180 Aar siden gulffvet først bleff nedlagt. Under Kircken er een meget dyb oc stoer hvelving, kaldis S:t. Johannis Daab.

Strax udenfor Kirchen seer mand det palaz huor Printz Mathias Fyrstens broder residerede. Mens beent offver seeis Rectoratet een stattelig bygning oc tilholder udi Siena 7 Cardinaler som sielden nogen stæds høris.

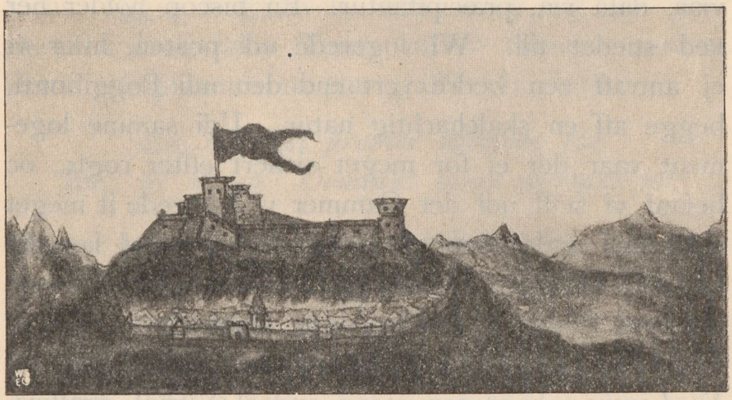
S:t. Catharinæ Sinensis huus, huoraff nu er giort Capel oc Kircke derinde seis efferlignelse huor hun fick Christi naglegabs efferlignelse paa hænder oc fødder effter deris vantroe. der holdes offte messe udi hendis Senge-Cammers med stoer devotion, endog mand der endnu viser baade hendis seng oc privet. Strax neden for hendis huus staar la fontana di Branda huor vandet kommer aff det faste bierg udi stoer offverflood rindendis giennem 4 stoore canaler..

Qvindekiønnet er till slutning ved dette stæd ei saa kiønt som ellers røgtet affgaar.

Om eftermiddagen reiste wi derfra oc komme først igiennem *Lucignano* som saa kaldis aff de Lucier, siden passerede den Flood *Ombrone* huornæst avançerede till den by *Bon Convento* udi hvis castel Kayser Henricus 6 døde som aff en Munch bleff forgiffven, indtill vi omsider komme till en dorp *Formiero* kaldet. 18 Mile.

D: 2 Octob: komme wi udi it bierget Land oc ligedan Vey till den by oc gamle festning, kaldet

Rødigni ó Radicofani bygget paa it meget steilt høyt oc difficil Bierg udaff den Longobardiske Konge *Desiderio* med en liden by der neden under. paa den ene side haffver det dobbelte muurer, mens paa den anden side haffver det stoore steen-Urer oc offver byen henger en meget stoer precipice. den ligger under Gran Duca aff Florenz oc som een

Græntze-Festning udi samme Herris land imod it andet under Paffvelig direction ved naffn

Il Patrimonio di
S: Piedro.

som till Paffven bleff offvergiffven udaff den Grefinde Matthilda, hvis hoffvedstad er Viterbo. Vi spisede till middags udi it herberg neden under samme by, mens det bleff os ej tilstædt at haffve voris Gevehr hos os medlertid vi spisede, mens maatte legge dem fra os udi it vindue imod Castellet.

Efter maaltid forbi den By *Proceno* som paa it bierg vaar situerit, siden offver den stoore broe

Ponte Centino huor Paffvens land som før er sagt begynder nemblig il Patrimonio di S:t. Piedro ó

Latio vel Latium

indtill den bye udi same Paffvens land. 12 Mile.

Aqvapendente olim *Aqvula pendula* ligger bygget paa een høy klippe, udi een skoff. populo est freqvens et aqvis irriguis scatens qvæ inter asperas vias, datâ viâ, præcipitantur. En biscop holder her ved stædet till. Wi logerede. udi posten, huor vi ej antraff een bedre vert end den udi Poggibonzi, begge aff en skalchachtig natur. Udi samme logement vaar der ej for meget sichert effter røgte, oc befant vi selff udi det Cammer vi logerede it meget dybt hull under den ene seng derudi mand lættelig kunde umbringis; hvilchet gaff os aarsage end denne nat med fleere at haffve vogne Øyen.

D: 3 Octob: efter schofued oc bierged land till *S: Lorenzo.* huor een stoer andeel Vitriol graffvis, siden langs ad lago di *Bolsena* een søe aff 20 Milis længde meget plaisant oc fiskriig, kaldet udi gamle dage *Lacus Vulsenius* sive *Tarqvinensis* indtill vi komme ad *Bolsena* som er bygget paa den gamle byes Vulsinij ruiner, deraff mand allene seer it gammelt slot paa bachen liggendis. De Fyrster aff det Farnesiske huus haffver deris begraffvelse paa den ene Øe som ligger udi samme søe. Siden effter skoffved vey oc land der mand fordum offrede till Giunone till vi komme ved 17 Mile till den Biscoplige Residenz-stad

Monte Fiasconc olim *Mons Faliscorum* urbs in monte Lagenæ non absimili posita, supra eam Vul-

siniensium lucus est celebris ludis priscis et sacris q: ab Haleso edocti. Falisci in Iuhonis honorem ibi celebrabant. Omnis aqva pota in Falisco, candidos boves facit. Ellers er byen naffnkundig aff den skolmesters historie med de fornembste børn udi byen, da den aff Camillo vaar beleyret. Strax uden for byen er en liden Kirche derudi een Canonicus, ligger begraffven, som drach sig udi hiel, dereffter lood hans Tiener offver hannem oprætte dette epitaphium som paa graffstenen læsis.

Est Est Est propter nimium Est
Joh: F. V. etc: Dominus meus mortuus est.

Denne galne oc forsoffne broder haffde den sædvane gierne at ville prøffve den bæste vin, till hvilchen ende hand altid lod sin Tiener reise forud at smage Vinen; huor den god fandtis raabte Tieneren Est, huor bedre Est Est indtill at der endelig till den bæste bleff raabt Est, Est, Est. Da prøffvede hand saa længe den gode Moscateller-Win indtill hand forglemte at lefue. Udi samme Kirchis visis endoch, S. *Floriani* Ligkiste aff sølff.

Derfra reiste wi igiennem it deiligt slet land 8 Mile till den by

Viterbo olim *Verulonia* en meget gammel By fast ældere end Rom. den er vell noch bygget sampt parerer aff sine høye Taarne oc flatterer sig aff den biscoplige Residence. Denne by haffver tilforn udi 3de separerede byer voren adskildt hvilche dog Desiderius de Longobarders Konge føyede tilsammen under een muur huoraff naffnet falder, saasom

Vei terbum ɔ: Curule Terbum. Under Vita Herorum eller oc Vis-trium Vrbium oc kaldtis disse 3 byer først Longola, Tussa, Werulonia. den kaldtis oc fordum *Vegusa* eller Vicus Elbi hos de Rommere meget affholden for sin sunde Luft oc frische Wande. Paa torffvet staar en skiøn vandkunst. Wi logerede udi de 3 Klocher.

D: 4 Octob: falt Weyen først udi nogen slætte, siden forhøyede det sig ved nogle høye besværlige oc skoffvede bierge som fordum *Montes Ciminei* kaldtis, hvis skoffve bestood mæst udaff Castanietræer, oc seeis paa venstre haanden dog noget affliggendis Il castello di *Cinopina* olim *Capena* unde Capenates, huorom Livius taler libr. 5. Cum Qvintus Servilius auditâ Capenatum defectione copias adduxit. Paa samme bierge saag vi oc de gamle ruiner aff Castello *Corijto* som Corijtus Rex Hetruriæ fordum haffde ladet opbygge, nemblig it høyt Taarn som endnu er till siune udi skoffen næst ved veyen om hvilchet Cato mentionerer. Mens om skoffven i sig sellff mælder Livius lib. 9 saaledis.

Iam Satrium ab Hetruscis obsidebatur. Consuliq' Fabio in ijs montibus ducenti ad ferendam opem socijs, acies hostium instructe occurrit etc:

Cimineum saltum ante illa tempora invium plane qv: Calidonium ɔ: Hercinium fuisse scribit.

Virg: lib. 7. Æneid:

Et Cijmini cum monte, lacum lucosq' Capenas.

Den anden side aff bierget er fuld af Egeskof. derefter komme mand ned udi dalen till den søe som aff fordum tid bleff kaldet Il lago *Cimino* mens

nu *Vico* liggendis blant mange skoffvede bierge. Sergius in narratione Virgilij versus fabulam de origine lacus narrat. Hercules dicit, cum ad hos populos venisset et à singulis provocaretur ad ostend. virtutem, ferreum vectem qvo' exercebatur deficisse dicitur qvi cum terræ afixus à nullo potuisset auferri et rogatus sustulit, unde immensa vis aqvæ secuta qvæ Lacum Cimineum facit. den er oc bleffven kaldet Lacus *Elbius* ab Elbio ultimo Larthiæ Turrehni patre. Lacui vic: oppidum proximum in angustam vallem. et decurrentium aqvarum strepitu resonantem extentum. Derfra bierged igien 10 Mil til *Ronciglione*, siden effter een meget slæt vey ved 8 Mile till *Monte Rosa* som er een meget frugtbar stæd udi een deilig plaine beliggendis ved it fersk vand, som holdis for at være meget dybt. Vejentium territorium à Monte Rosæ ad Tiberim usq' porrigebatur. oc begyndis her den vey som fordum kaldtis *Via Cassia*. derfra komme vi effter 7 Mile till it lidet Werts-huus udi een dall kaldet *Baccano*, huor den gamble by *Capania* eller *Panianum* haffver standen, saaledis denominerit à Pane qvem Latini Baccum Vocant.

D: 5 Octob: reiste Wi igiennem Baccano tycke skoff som tilforn kaldtes *Sylva Mæsia*, oc er stædet berømt udaff de Wejenters slagt imod de Fabier, mens it got tilhold endnu for skoffrøffvere. Derfra till en liden landsby kaldis *Scorta* ved 8 Mile. prandij. her begynder een meget stoer slætte, udi hvilchen Rom ligger oc kand fra denne stæd seeis. hvilchen by da ieg først bleff var, snubled hæsten under mig

ned aff en temmelig backe. Siden ved 7 Italianske Mile videre fort udi een stoer hæde oc varme, dog meget angenem lugt af jasmin oc dislige, forbi Kayser *Neronis* graff eller udi huid marmor udhugne tomba staaendis nu paa fri marck paa een steenhoob opreist, saasom den hid ud bleffført fra S. Madonna del popolo udi Rom, efftetdi Jorden imidlertid at graffven der udi Kirchen stood atskillig tider leed stoer skade aff nedfaldende Torden oc liunet. Endelig komme vi offver den stoore offver Tijberen bygte steenbrygge, Ponte Molle, som ihukommis aff Maxentij oc Kayser Constantini Magni slagtning, da Maxentius styrted sig deraff ned udi flooden, oc siden till den stoore vitberømbte, hærlige ia mægtige aff gammel tid Kayserlig, mens nu meere Pafuelig Residenz-stad Rom.

Summa fra Florenz og hid Mile.

ned aff en temmelig backe. Siden ved 7 Italianske Mile videre fore udi een stoer hede oc varme, dog meget angeneen lugt af jasmin oc dislige, forbi Kayser *Neronis* graff eller udi huid marmor udhugne tomba staaendis nu paa fri marck paa een steen-hoob opreist, saasom den hid ud bleff fort fra S. Madonna del popolo udi Rom, efftersom jorden imidlertid at graffven der udi Kirchen stood atskillig tider leed stoer skade aff nedfaldende Torden oc lionet. Endelig komme vi offver den stoore ofiver Tiiberen bygte steenbrygge, Ponte Molle, som ihukommis aff Maxentij oc Kayser Constantini Magni slagtning, da Maxentius styrted sig deraff ned udi flooden, oc siden till den stoore vitberömbte, herlige ia mægtige aff gammel tid Kayserlig, mens nu meere Pafuelig Residenz-stad Rom.

Summa fra Florenz og hid . . Mile.

6

DET MALLINGSKE BOGTRYKKERI

Johannes Lilienskiolds Reisejournal. 1668—1670. I Deel.

DET MALLINGSKE BOGTRYKKERI

Johannes Lilienskiolds Reisejournal

1668 - 1670

1 Deel
Bergen - Rom

Christiania 1916 · Jacob Dybwads Forlag